

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

FRA HOLBÆK AMT.

HISTORISKE AARBØGER. II.

UDGIVET AF

HISTORISK SAMFUND FOR HOLBÆK AMT.

— 1908. —

LEHMANN & STAGE, KØBENHAVN.

HOLBÆK-POSTENS BOGTRYKKERI.

INDHOLD.

	Side.
<i>H. Rosendal</i> : Kampen ved Sjællands Odde	5
<i>H. P. H. Gjevnøe</i> : En gammel Præstekone fra Grevinge	28
<i>Thorkild Gravlund</i> : Rids af Reersøs Historie	48
<i>Anders J. Eriksholm</i> : En Embedsmand under Frederik den Sjette	76
<i>C. M. Smidt</i> : Fra det gamle Kalundborg	113
<i>Fr. Christensen</i> : En Udlægsforretning	134
<i>H. J. Hansen</i> : Historisk Samfunds Virksomhed	146
Medlemsliste (Fortsættelse)	151
Regnskabsoversigt	154

Redaktionsudvalget:

H. J. Hansen, Holbæk.

J. Nylev, Uby.

L. Andersen, Høve.

H. P. H. Gjevnøe, Grevinge.

Kampen ved Sjællands Odde

den 22. Marts 1808.

Ved Højskoleforstander *H. Rosendal.*

Da Englænderne i September 1807 tog den danske Flaade, lod de eet Skib blive tilbage, som Kong Georg III. havde foræret sin Søstersøn, Kronprins Frederik af Danmark. Det blev naturligvis straks sendt efter de øvrige. Men to Linieskibe og en Brig fik de heller ikke med, fordi de paa den Tid ikke var i København. Det gamle, næsten ubrugelige Linjeskib „*Prinsesse Lovisa Augusta*“ laa som Vagtskib i Havn ved Kristianssand, og Linjeskibet „*Prins Christian Frederik*“ samt Briggen „*Lougen*“ var paa Øvelsetogt, og Linieskibet skulde efter endt Togt gaa ind til Kristianssand for at afløse „*Lovise Augusta*“, der skulde hjem og istandsættes.

Den 10de August (1807) kom „Prins Kristian Frederik“ ind til Kristianssand og aftakledes, mens „*Lovisa Augusta*“ gjordes sejlklar. Men saa kom den 14de August en Kutter fra København med den Befaling, at begge Skibe skulde gaa til Frederiksværn (tæt ved Larvik) og der oppebie nærmere Ordre. Den 16de afsejlede de, men i Frederiksværn var der ingen Ordre — endnu kunde der ingen Besked være

om, at Krigen netop den Dag var begyndt. Den 19de fik man Efterretning om, at Englænderne i Kattegattet havde taget Vagtskibet Fregatten „Frederiksværn“, og straks gav den kommanderende General i Norge, Prins *Kristian August* af Augustenborg, Befaling til at lægge Beslag paa engelske Skibe i norske Havne, at sætte Fæstningerne i Forsvarsstand og at indkalde Tropperne. Til Chef for Søforsvaret udnævnte han Kommandør *H. C. Sneedorff*, der straks satte sig i Forbindelse med Jylland ved hurtigsejlende Kuttere og navnlig skyndte paa at faa Krigsskibene forsynede med Levnedsmidler og fornødent Mandskab. Han udnævnte Kaptejn *C. V. Jessen* til Chef for „Prins Kristian Frederik“ og bestemte endvidere, at Løjtnanterne *Ferry, Budde, Dietrichson, Kinch* og *H. Dahlerup* skulde gøre Tjeneste om Bord. Disse Officerer afrejste saa den 31te August til Kristianssand og fik i en ubegribelig kort Tid alt i Orden paa Skibet og Mandskabet forholdsvis godt indøvet.

Efter Københavns Overgivelse (7de September) opfordrede den engelske Eskadrechef ved Norges Sydkyst, Sir *Robert Stopford*, den kommanderende General paa Stedet, *Tobiesen*, til at overgive Kristianssand og Linjeskibet. Denne svarede nej med Henvi-
sing til, at Skibet ikke var underlagt hans Kommando, og Jessen svarede paa Opfordringen til ham om at overgive Skibet ogsaa nej; Skibet var ikke indbefattet i Kapitulationen.

Saa gjorde 27de September Stopford Mine til at angribe, og da gik Jessen den 29de til Frederiksværn, hvor han forenede sig med „*Lovise Augusta*“ og „*Lougen*“, og den 7de Oktober gik alle tre Skibe til Frederiksstad.

Faa Dage efter Ankomsten hertil, afgik Løjt-

nanterne Budde og Dietrichson fra Skibet, og i deres Sted ansattes *T. Lütken, J. V. C. Krieger* og *Christie*.

Prins Kristian August kom den 28de Oktober om Bord og meddelte, at det var Kronprinsens Ønske, at begge Linjeskibe skulde stikke i Søen og krydse efter Englændernes efterladte Styrke; og Jessen gik da den 31te Oktober ud paa et meget anstrængende og meget farefuldt Krydstogt, først ved Norges Kyster og siden helt ned i Østersøen.

„Lovise Augusta“ var saa skrøbelig, at det snarere var til Hinder end til Hjælp, og Jessen var ikke saa heldig at kunne bringe Priser hjem fra sit Togt — dog hjalp han en Del Handelsskibe hjem til København; og det er formodentlig denne Omstændighed, der bragte Huset Meyer & Trier til at sende ham 1000 Rigsdaler til Fordeling blandt hans Mandskab.

I København fik han to ny Officerer om Bord: Kaptajn *C. A. Rothe* og Løjtnant *Peter Willemoes*. Han fik derefter Befaling til igen at gaa til Norge, bl. a. med 200,000 Rdl. i Kontanter og store Pakker Stempelpapir til den norske Regering.

Den 1ste Januar 1808 var han sejlklar, men for Vindens Skyld kom han først afsted den 3die og var den 7de ved Frederiksværn, hvorfra han krydsede til den 6te Februar, da han frøs inde til den 20de, krydsede saa igen, til han den 29de løb ind til Kristianssand. Herfra fik Jessen den 4de Marts Ordre til at gaa til København. Saasnart Vinden tillod det, sejlede han og naaede den 12te Marts til Kronborg. Ved Kronborg fik han at vide, at Isen endnu laa ved København, og han skulde blive paa Helsingørs Red, til han fik nærmere Ordre. Han havde her mange Besværligheder og Vanskeligheder af Drivisen; men

værrer var det, at Sundhedstilstanden om Bord var yderlig slet. Straks ved Ankomsten maatte han sende 60 Mand i Land, der var angreben af Tyfus („Skibsfeber“, som man den Tid kaldte den). Den næste Dag maatte 50 Mand sættes i Land; og Flaadens Stabslæger, der saa kom om Bord, beordrede, at enhver, hos hvem der havde vist sig mindste Tegn til Sygdommen, skulde sættes i Land. Saaledes mistede Jessen straks omtrent 200 af sine velindøvede Folk og to af sine Officerer, Løjtnanterne Christie og Dahlerup. Den sidste kom dog nogle Dage efter om Bord igen. Ogsaa Løjtnant Lütken afgik fra Skibet til en Kommando ved København.

Den 17de Marts fik man Efterretningen om Kong Kristian VII.s Død, og Mandskabet aflagde Ed til den ny Konge.

Dagen efter — henad Aften — modtog Jessen følgende Ordre:

„Fra Bæltet meldes, at en engelsk Fregat paa 36 Kanoner har taget Post ved Sprogø. Som det er af yderste Vigtighed at faa denne Fregat forjaget fra Bæltet, haver De til den Ende straks at gaa [under] Sejl for at opsøge bemeldte fjendtlige Fregat og om muligt at erobre den. Det tillades Dem efter Vindens Beskaffenhed at søge Bæltet enten Nord eller Syd om Sjælland, alt efter Omstændighederne; men som De kan vente at møde Drivis, maa De paa bedste Maade søge at bjærge Deres Dem anfortroede Skib ved god Manøvre. Admiralitetet har meldt mig, at foruden de 60 Mand har det endvidere ladet Dem sende 110 Mand ned over Land i Dag. Skulde De endnu have Mangel i Deres Bemanding, kan Kaptajnløjtnant Stephensen give Dem indtil den sidste Mand af Kanonchaluppernes Besætning.

At denne Ekspedition sker hastigt og bliver hemmelig, er nødvendigt.

Jeg forlader mig iøvrigt paa Deres gode Konduite i at udføre dette samt sørge for Skibets bedste Konservation. Lige saa hastigt, det er fuldbragt, søger De her tilbage. Kommer De Sonden fra hertil, stopper De i Kongedybet under Trekroners Batteri, for at erholde nærmere Ordre, og om De kommer Nord fra, ankrer De under Kronborg ligesom før. For en overlegen Force i Bæltet kan Slipshavn søges.

Givet i vort Hovedkvarter i vor kongelige Residensstad den 18de Marts 1808.

Frederik R.

Ulykkeligvis kunde der ikke handles hurtigt, uagtet Jessen og hans Officerer brændte af Nidkærlighed; man maatte nemlig proviantere og oppebie Ankomsten af det bebudede Mandskab. — Heller ikke kunde Foretagendet ret vel blive nogen Hemmelighed, da Fjenden holdt skarp Udkig, og fra Helsingborg var det forholdsvis saare let at skaffe sig Kundskab om, hvad der gik for sig i og ved Helsingør.

Under disse Omstændigheder burde vel Expeditionen have været opgivet, da det, man kunde vinde ved den, havde lidet at betyde mod det, der kunde tabes. Havde Jessen kunnet sejle samme Aften, han fik Kongens Ordre, vilde der have været Mening i det hele; nu var der egentlig ingen.

Det, som havde gjort Regeringen eller rettere Kongen (som paa den Tid kun raadførte sig med sin Kabinetssekretær og sine Adjudanter) saa opsat paa at faa den engelske Fregat fordrevet fra Store-Bælt, var først og fremmest den Omstændighed, at Napoleon paa den Tid havde sendt os et fransk-spansk Hjelpekorps, ført af Bernadotte, der nu skulde føres til Sjælland for derfra at gøre Landgang i Skaane. Frederik VI. havde nemlig i disse Aar vilde Drømme

om at erobre hele Sydsverige lige til de store Søer. Og nu havde Bernadotte været i København, hvor der sikkert nok var truffet nærmere Aftaler angaaende disse Planer. — Naturligvis var det ogsaa af Vigtighed at holde Forbindelse vedlige mellem de danske Landsdele.

Altsaa, „Prins Kristian Frederik“ skulde saa hurtigt som muligt om i Store Bælt. Og om denne Ekspeditions Forløb skal her som Begyndelse hid sættes et Stykke af den Rapport, som i sin Tid blev afgivet af Skibets Næstkommanderende, Kaptajn (siden Admiral) C. A. Rothe:

„Den 21de Marts om Morgenen lettede vi fra Helsingør og sejlede sydefter for at søge Bæltet den Vej. Da Hveen var passeret, gik Vinden Sydøst, saa vi ikke kunde sejle Torbæks Rev forover eller Drogden ind. Vi vendte da nordover og sejlede Sundet ud og rundt om Nordkysten af Sjælland. Kl. 1 $\frac{1}{2}$ Eftermiddag saa' vi 2 tremastede Skibe, som vi kendte at være Orlogsmænd; de var mellen Hastens Grund og Hjelman, over 2 Mil fra os, og styrede med Force af Sejl ad Bæltet til. Vi kunde formedelst Afstanden ikke skønne, om det var Linjeskibe eller Fregatter.

Kl. 3 passerede vi mellem Sjællands Rev og Hastens Grund; derefter styrede vi ved Vinden ind efter Sejerø, som vi Kl. 5 var tværs af uden at have vundet noget paa de ommeldte Sejlere.

Kl. 6 ankrede begge Sejlerne tværs vestenfor Refsnæs. Da Vinden var for sydlig til at sejle Bolsaksen forover og Dagen for nær til Ende for at kunne foretage noget mod de to Skibe, som ikke kunde være andet end fjendtlige, og hvis Styrke vi ikke kendte, ankrede vi i Mørkningen mellem Refsnæs og Sejerø noget over en Mil fra de to Skibe.“

Hvad man om Bord paa „Prins Kristian Frederik“

ikke vidste, var, at en halv Time efter, at Linjeskibet havde passeret Nakkehoved, ankrede 3 engelske Skibe op mellem Hornbæk og Høganäs, hvorfor Admiral *Sten Bille* den 22de sendte et Brev til Jessen med Ordre til at gaa Syd om Sjælland til København. Dette Brev fik Jessen aldrig, lige saa lidt som han blev naaet af de 7 Hornbæk-Fiskere, der af egen Drift gik ud for at advare ham.

Vi fortsætter med Kaptajn Rothes Rapport:

„Den 22de Kl. 8 lettede de fjendtlige Skibe og stod først nordover; de gjorde derefter nogle Slag for at komme Hattegrundene forover. Kl. 8¹/₂ gik vi under Sejl og stod nordover tillige med Skibene, som førte Force af Sejl for at komme op med os. Vi førte maadeligt Sejl, da vi maatte reparere Storsejlet, som var betydelig skøret under Tilsætningen. Kl. 12 saa' vi endnu et tremastet Skib komme Nord fra, som vi snart kendte at være en Orlogsfregat, der tonede engelsk Flag. Da vi ikke tonede Flag og ikke besvarede hans Signaler, flygtede han vestefter og forenede sig med de to andre. Kl. 1 havde vi et af de fjendtlige Skibe, som vi saa' at være en stor Fregat, i vort Kølvand, omtrent ¹/₄ Mil fra os. Vi vendte da for at angribe ham; men da han flygtede plat for Vinden, og det ikke passede med vor Hensigt at sejle os i Læ af de to andre fjendtlige Skibe, jagede vi ikke efter ham, men vendte nordover igen.

Hensigten var at forhindre disse tre Skibe, som vi nu kendte at være Fregatter, fra at komme ind i Bæltet og formere de Hindringer, der var for Overgangen af Tropperne. Da de alle tre stod nordud efter os, passede det ikke med vor Hensigt at angribe nogen enkelt af dem, førend vi havde trukket dem ud af det snævre Farvand, hvor vi havde blevet nødte til for at angribe en enkelt af dem at sejle i Læ med ham og derved

lade de to andre være Herrer for at forstærke den ringe Magt, som vi havde Kundskab om at være ved Sprogø, hvorhen vi da ikke kunde komme, derimod, naar vi havde dem Nord for Hastens-Grunden, da at angribe dem, saaledes som vi kunde komme til, hvilket vi nærede ikke Tvivl om skulde lykkes os, da vi sejlede bedre end enhver især af dem.“

De tre engelske Linjeskibe, der laa mellem Hornbæk og Høganäs, havde imidlertid fra Helsingborg faaet Underretning om Jessens Afsejling, og to af dem: „*Stately*“ med 68 Kanoner, Chef *Georg Parker*, og „*Nassau*“ (et af vore egne tagne Skibe: „Holsten“) med 68 Kanoner, Chef *Robert Cambell*, var afgaaede for at jage Jessen, medens „*Vaugard*“ med 84 Kanoner blev ved Sundets Indløb for at afskære Jessen et muligt Tilbagetog.

Kl. 2 opdagede man fra „Prins Kristian Frederik“ „*Stately*“ og „*Nassau*“ komme Nord fra, og Jessens Plan var da at gaa indenom Sejerø, hvor han haabede, de ikke turde følge ham; men en fra København afsendt i Farvandet „bekendt Mand“, der skulde være Lods, tabte Hovedet og turde ikke føre Skibet derind. Jessen holdt da Krigsraad med de ældste Officerer: Rothe, Top, Ferry og Willemoes, og det gjordes gældende, at søgte man ind i Bæltet Vest om Sejerø, vilde man trække hele den fjendtlige Styrke efter sig, og det var jo den, man var sendt for at fjærne; og det var endda et Spørgsmaal, om ikke Fregatterne, som var indenfor Refsnæs, og som maatte passeres, kunde opholde „Prins Kristian Frederik“, til Linjeskibene kom. Maaske kunde de Danske ved deres større Kendskab til Farvandene naa udenom Sjællands Rev og op til Kronborg (de var jo uvidende om, at Linjeskibet „*Vaugard*“ var dem i Vejen).

Man forsøgte da at naa udenom Revet, og det syntes at skulle lykkes; Kl. 5¹/₂ var de komne ud om Sjællands Rev og holdt saa langs med Revet. Men da gik Vinden sydligere, og de maatte gaa mod Nord omtrent ³/₄ Time, indtil Vinden igen svingede mod Øst, og saa tog de atter sydøstlig Retning. Vinden løjede imidlertid af til ringere end Bramsejlskuling, hvilket var til Skade for „Prins Kristian Frederik“s Sejlads.

Her var intet Valg; der maatte kæmpes. Det forreste af de engelske Linjeskibe, „Nassau“, forhen „Holsten“, var lige i vort Linjeskibs Kølvand, og „Stately“ to Kabellængder (600 Alen) vestligere. Jessen lod da sine Arkeli*)-Kanoner spille mod „Nassau“ med god Virkning. „Nassau“s Bov, Fokkeraa og Forrebramstang beskadigedes; men paa Grund af det løje Vejr kunde det fortsætte Kampen trods sine Beskadigelser, og snart naaede „Nassau“ op paa Læsiden af „Prins Kristian Frederik“ og gav fuld Ild paa Pistolskuds-Afstand. Her faldt Willemoes. „Stately“ kom nogle Minutter senere til vort Skibs Bagbordside. Chefen, Parker, opfordrede Jessen til Overgivelse, men da han ikke vilde, aabnede begge Skibe en morderisk Ild mod ham, hvorved hans Næstkommanderende, Kaptajn Rothe, samt Løjtnant Top saaredes, og Løjtnant V. Dahlerup og mange af Mandskabet faldt. Jessen havde svaret igen efter Evne, og Engelskmændene sakkede agter for at reparere. „Prins Kristian Frederik“ var imidlertid saare haardt medtagen. Takkelagen var sønderskudt, og flere Kanoner ubrugelige. Imidlertid blev Fjenden,

---

*) Arkeliet er den bageste Del af et Linjeskibs underste Batteri.

da han 25 Minutter senere kom igen, modtaget med Hurraraab og hans Ild besvaret.

Men nu var Fregatterne komne op, og „Stately“ gjorde Plads for Qvebec (44 Kanoner), saa nu var Jessen omringet fra alle Sider, og hans eneste Haab var nu, om han kunde bringe de fjendtlige Skibe til at strande tillige med „Prins Kristian Frederik“. Dette satte han fast paa Grunden Kl. 10 $\frac{1}{2}$ en Kabellængde fra Land, omtrent midt paa Sjællands Odde. Derefter strøg han Flaget. —

Engelskmændene ankrede lidt længere ude, og næste Dag blev Fangerne fra det danske Skib bragt over paa de engelske. Da alle tre Linjeskibes Baade var sønderskudte, maatte Flytningen foretages alene med Fregatternes Fartøjer og gik langsomt, især da der var en Del Søgang.

Saa forsøgte Sejrherrerne at faa „Prins Kristian Frederik“ løftet af Grunden. De kastede en Del Kanoner og andre tunge Sager over Bord, men Skibet blev staaende; saa satte de om Aftenen Kl. 7 Ild paa det, og Kl. 10 sprang det i Luften.

I Slutningen af sin Rapport om Kampen siger Jessen: „Idet jeg føler mig stolt af at have haft den Ære at kommandere et saa bravt Mandskab, bløder mit Hjerte ved at indberette, at de brave Officerer: Premierløjtnant Willemoes, Sekondtløjtnant V. Dahlerup af Sø-Etaten og Premierløjtnant Soland af Land-Etaten med 61 Mand af det gode Mandskab blev dræbte; at Kaptajn Rothe, hvis standhaftige og virksomme Mod er det høje Kollegium forud bekendt, tillige med den brave, tjenstivrige Løjtnant Top og henimod 80 Mand er haardt saarede. Kaptajn Rothes venstre Arm er knust og den venste Side betydelig forslaaet. Løjtnant Top har mistet det højre Ben.

Mindre betydelig saaret er Løjtnant Ferry, som og udmærkede sig ved koldt Mod, og den brave Thostrup tillige med nogle og 40 Mand.

Hvad Tab Fjenden har haft paa Mandskab, veed jeg ikke, men at Skibenes Master, Skrog og Takkelage har lidt betydeligt, veed jeg. „Stately“ maa have nye Master, og begge Skibe har med megen Anstrængelse ikke kunnet ende deres Reparation for at gaa til Søs, i 5 Dage. Jeg veed, deres Tab af Folk ikke har været ubetydeligt.*)

Da Mandskabet fra „Prins Kristian Frederik“ Natten til den 23de og hele Dagen den 23de skulde bringes om Bord, var Kulingen meget haard med Paalandsvind, og man ilede saa meget med at faa dem fra Borde (dog med behørig Omhu for de saarede), at man ikke tillod hverken Officerer eller Mandskab at bjærge deres Sager; mig er en liden Del af Linned og Gangklæder bleven sparet. Alt er brændt med Skibet.

Jeg, Officerer og Mandskabet blev derimod behandlede paa de engelske Orlogsskibe med en Omhu, som efter min Følelse gør Cheferne og deres underhavende megen Ære.

Den 1ste April blev det friske Mandskab bragt i Land til Gøteborgs Forstad. Den 10de var Vejret først gunstigt til at landsætte de saarede; med disse blev og alle d'Hrr. Officerer landsatte. De øverste

---

*) I Rothes Rapport hedder det: „De fjendtlige Skibe havde lidt mere, end vi kunde formode. „Stately“, hvor jeg var om Bord, havde under Kampen kastet 12 Mand over Bord, i de følgende 3 Dage ligeledes 11 Mand, som i den Tid var døde af deres Saar, og den 1ste April havde han endnu 27 haardt saarede paa sin Sygelliste, som jeg tilfældigt fik at se.“ —

Befalingsmænd her viser os al mulig Agtelse, og Indbyggerne tager Eksempel af dem. Den engelske Konsul, Herr *Smith*, giver sig megen Umage med at gøre det saa behageligt for Mandskabet, som de tilstaaede Dagpenge vil tillade, og han fortjener derfor min Tak.

At den brave unge Kadet Lütken, som i Slaget viste sig mandelig, ved et uheldigt Fald om Bord paa Orlogsskibet „*Stately*“ mistede sit Liv, er jeg meget bedrøvet over at maatte indberette. —

Idet jeg beder det høje Kollegium fremlægge denne min underdanigste Rapport for Hans Majestæts Trone, nærer jeg det Haab at blive anbefalet som den, der har udført sin allerunderdanigste Pligt i Forening med alle mine brave Officerer og det hele kække Mandskab.

Vor allerunderdanigste Begæring er at maatte blive udleverede jo før, jo heller for at tjene den allernaadigste Konge.

Allerunderdanigst

C. V. Jessen.

Uagtet Englænderne efter Jessens Udsagn var omhyggelige og opmærksomme overfor deres Fanger, kunde det ikke undgaas, at disse af Mangel paa Plads og Køjetøj led ganske overordentligt i de 8—9 Dage, de var om Bord. De maatte ligge paa det bare Dæk og paa Vandfadene i Lasten.

Efter at de havde ligget en Tid ved Gøteborg, blev Rothe og Top, der jo var haardt saarede, sendte hjem til Danmark, mens Krieger, H. Dahlerup, Lütken og Thostrup med samtlige Underofficerer og Mandskabet sendtes til England — ialt 370 Mand.

Jessen og Løjtnanterne Ferry og Braag samt 37 Menige og en Læge var saa syge, at de ikke kunde flyttes; de blev i Juni Maaned udvekslede og hjemsendte.

Ligene af de Faldne jordedes paa Oddens Kirkegaard, og naar Søen i den følgende Tid skyllede et Lig i Land, blev det lagt til de andre.

Kaptajn *L. Fribert* paa Anneberggaard i Højby Sogn lod paa sin egen Bekostning opsætte et Mindesmærke for de Faldne: en smukt tilhugget Sandstenssøjle med en Marmorhjeml foroven samt et Jærngitter. Paa Støttens Fodstykke findes følgende Indskrift af Grundtvig:

„De Snækker mødtes i Kvæld paa Hav,
og Luften begyndte at gløde.
De leged alt over den aabne Grav,
og Bølgerne gjordes saa røde.
Her er jeg sat til en Bavgasten
at vidne for Slægter i Norden:
Danske de vare, hvis møre Ben
under mig smuldre i Jorden,
danske af Tunge, af Æt og af Id;
thi skal de nævnes i løbende Tid
Fædrenes værdige Sønner.

Orlogsskibet „Prins Christian“, ført af den kække Jessen, kæmpede ved Oddens Kyst den 22de Marts 1808 i 3 Timer med 2 engelske Linjeskibe (og 3 Fregatter). Willemoes, Kongedybets Helt, Dahlerup og Soland med 69 (61) af menige Mænd faldt; Rothe, Top, Ferry, Thostrup og 132 (126) menige Mænd saaredes. Vraget blev erobret, men Danmarks Søhæder stadfæstedes.“

Mindesmærket forfaldt en Del i Aarenes Løb, men 1879 lod Marineministeriet det istandsætte, og 100-Aars Dagen for Willemoes' Fødsel ¹¹/₍₅₎ 1783) lod Søløjtnantselskabet rejse et Mindesmærke for ham og de andre Officerer og Menige.

Maaske vil en og anden af Aarskriftets Læsere kunne have Brug for et Par Bemærkninger om de Helte, der var Førere i denne Kamp:

Carl Vilhelm Jessen, f. 1764, var Søn af Fabrikant, siden Etatsraad N. J. Jessen, der efter at Fabrikvirksomheden var gaaet skævt for ham gjorde sin Lykke ved at deltage i S sammensværgelsen mod Struensee. C. V. Jessen udmærkede sig allerede 1782 ved at deltage i en heldig Kamp mod engelske Kapere, og senere var han paa Rejser til Vestindien med Briggen „Lougen“ (først som dens Næstkommanderende og siden som dens Chef) flere Gange i Kast med engelske Kapere, der forulempede danske Handelskibe. 1ste September 1800 tog han en saadan; men 3die Marts 1801 maatte han kæmpe og kæmpede heldigt mod to engelske Fregatter, der angreb ham ved St. Thomas, inden han vidste noget om Krig mellem Danmark og England. Kongen hædrede ham i den Anledning med en Guld-Æressabel. Han var altsaa en vel forsøgt, meget anset Officer, da han blev Chef for vort sidste Linjeskib. Han var en ægte Sømand: munter og glad, som han var modig og kæk. Han havde intet imod, at man fik en Dans, naar der kom Damer om Bord, og han var meget omhyggelig for sine Folk. Efter sin Udveksling fik han Kommando paa Trekroner. Han døde som Guvernør i Vestindien 1823.

— — —

Carl Adolf Rothe, Jessens Næstkommanderende i Slaget, var Søn af de navnkundige Forældre, Tyge Rothe, bekendt Forfatter og Bondeven, og Karen Bjørn, der er bleven berømt saavel ved hendes Mands hjærtelige Mindeskrift over hende som ved det Digt, „Karen Bjørns Minde“, Grundtvig skrev paa Grund-

lag deraf. Sønnen blev født 1767 og var alt som Dreng kendt for sin store Styrke og sit ubetvingelige Mod, og ikke mindre for sit Had til al Skoletvang og Trang til idelig at røre sig frit samt for sin ubetingede Ærlighed og Sandhedshærlighed. — Han syntes som skabt for Søen og blev alt 1781 Søkadet og kom paa Togt. Et Par Aar efter udnævntes han til Officer. Han var som saadan meget ude, saaledes 1786—88 paa en meget farefuld Ekspedition til Grønlands Østbygd, som iøvrigt intet Udbytte gav. I Slaget paa Københavns Red d. 2. April 1801 kommanderede Rothe paa Prammen „Nyborg“, der havde en Besætning paa 200 Mand og førte 20 Kanoner. Han havde en af de mest udsatte Poster, mistede 80 Mand, men forsvarede sig glimrende og førte tilsidst sit forskudte, synkefærdige Skib ind til Kysten, hvor det sank paa grundt Vand, mens han reddede baade sit eget Mandskab og Mandskabet paa Prammen „Ankershus“, der ogsaa sank, efter at han havde slæbt den til Kysten.

Rothe blev i de følgende Aar meget brugt, dels var han i Vestindien, dels i Norge og paa Togt i Østersøen. 2. Juledag 1807 kom han om Bord i „Prins Kristian Frederik“ som Næstkommanderende, i hvilken Stilling han som den ældre (40 Aar) afløste Premierløjtnant Top (30 Aar). Denne havde omgaaedes Officerer og Mandskab paa en særdeles godmodig og munter Maade, og Disciplinen havde været yderst mild, men ikke slap. Rothes Maade at være paa var helt anderledes. Han var meget stræng i Tjenestesager, men ogsaa ubøjelig retfærdig; han kom dog godt ud af det med de andre Officerer og ikke mindst med Jessen, fra hvem han dog var saa forskellig. — Jessen var ildfuld og opbrusende, Rothe altid kold og rolig; de udfyldte hinanden.

paa bedste Maade, og der var det smukkeste Forhold imellem dem.

I Kampen ved Sjællands Odde blev Rothe mod Slutningen haardt saaret; hans venste Arm blev slaet over paa flere Steder, og han fik et Ribben knust i venstre Side; det var et helt Under, at han ikke mistede den saarede Arm.

Rothe holdt ved sit kolde Ydre og sin Ordknaphed baade Officerer og Mandskab paa Afstand, men de fik under og efter Slaget Beviser nok paa, at han havde Hjærte for dem. Natten efter Slaget, da han selv led meget af sit Saar, kom han i Tanker om den 17-aarige Løjtnant H. B. Dahlerup, som laa syg af „Skibsfeberen“ i et Lukaf forude, og som skulde have været landsat i Helsingør, men som saa mindelig havde bedt om at komme med Skibet. Rothe var helt bange for, at han skulde blive glemt i den almindelige Hurlumhej, og sendte Overlægen hen til ham. Adgangen til Lukafet var næsten spærret af nedskudt Træværk og af døde og saarede, og uden Rothes Omsorg kunde den unge Officer godt være bleven helt glemt. Siden sendte han Overstyrmanden til ham med Forfriskninger og med Paalæg om at blive hos ham, indtil han kunde føres bort fra Skibet. Dahlerup har siden ydet Rothe sin Tak for denne Omhu ved paa en særdeles sympatetisk Maade at skrive en Levnedsskildring af ham. Denne Levnedstegning tillige med hans Skildring af „Prins Kristian Frederik“s sidste Togt har været den væsentligste Kilde for nærværende Opsats.

Efter at Rothes Saar var nogenlunde lægte, og han var bleven udvekslet som Krigsfange, blev Bornholms Styrelse og Forsvar betroet ham. Han indførte mange Forbedringer paa Øen og vandt stor

Anerkendelse for sin Dygtighed og strænge Retfærdighed.

En meget vanskelig, ja ubehagelig Opgave fik han efter Krigen, idet han i Henhold til følgende Bestemmelse i Kiel-Freden:

„De Krigsfartøjer, som tilhører den danske eller svenske Marine, saavel som Paketbaadene, kan uhindret drages tilbage fra Norge og fra Pommern, saasnart Aarstiden tillader det“,

sendtes til Norge for at faa udleveret 7 Brigger, 8 Kanonbaade, 47 Kanonchalupper, 51 Kanonjoller, 7 Flaadebatterier og forskellige andre Skibe, som mentes at tilhøre Kongen af Danmark.

Allerede i Februar Maaned 1814 havde den danske Regering i en Skrivelse til den svenske tilkendegivet, at den, saa snart Aarstiden tillod det, vilde lade disse Fartøjer afhente; men de Begivenheder, der indtraf i Norge, hindrede det, og først i Februar Maaned 1815 kom fra Stockholm det Svar, at „man var villig til at udlevere til Danmark de i norske Havne værende Krigsfartøjer, som maatte erkendes at være dansk Ejendom, hvorom imidlertid det norske Statsraads Mening først skulde indhentes“. Endelig i November s. A. kom der Indbydelse til at sende en Søofficer op til Norge for at modtage „de Fartøjer, der maatte blive erkendte at tilhøre Danmark“.

Af disse skruede Udtryk vil man forstaa, at det ikke vilde blive nogen let Sag for Danmark at faa sin Ret, og det maatte da blive den danske Regerings Opgave at sende en urokkelig stiv og karakterfast Mand til Norge; og man sendte da Rothe. Efter at der fra norsk Side var forsøgt en Mængde

Udsættelser og Udflugter lykkedes det ved Rothes faste Bestemthed allerede den 22de Juni 1816 at naa til en Overenskomst, hvorefter Norge beholdt Skibene mod at betale Danmark 95,000 Specier (380,000 Kr.), en efter Omstændighederne gunstig Løsning, hvormed Frederik VI. ogsaa var særdeles tilfreds.

1820 fik Rothe Befaling til at afgaa til Vestindien og foretage Undersøgelser om den daværende General-Guvernørs Embedsførelse, en Undersøgelse, der blev foretaget med den samme hensynsløst retfærdige Strængthed, der var hans Karaktermærke, og som endte med, at Generalguvernøren afskedigedes uden Pension, og Rothe udnævntes til hans Eftermand. Ogsaa i denne Stilling udfoldede han stor Dygtighed, men blev der kun kort; thi allerede Aaret efter hjemkaldtes han til vigtige Stillinger i Flaadens øverste Ledelse. Han døde 1834. Som Forældrene var han en alvorlig Kristen. Over hans Grav paa Holmens Kirkegaard staar der:

„Sin Konges og Fædrelandets tro Mand.

Med kraftfuld Sjæl i hærdet Legeme gik han uforfærdet i Farens Stund over Havets Bølger modig og klog fjendtlige Vaaben i Møde, naar hans Konge bød. Den danske Marines Vel var hans Stræbens Maal. — Retsindig i Vandel, klippefast i Venskab, kærlig Husfader hædrede han af sin Konge og af sine medlevende. Hans Minde være velsignet.“

— — —

Peter Willemoes er vel nok den af alle Deltagerne i hin Kamp, hvis Navn oftest er nævnt siden, hvilket jo ikke mindst hænger sammen med, at han som attenaarig vakte den store Nelsons Opmærksomhed, og at han nogle Aar efter blev Ven med Grundtvig og blev besunget af ham. — Han var født 1783 i Assens, hvor hans Fader var Amtsforvalter. Faderen

lod ham allerede, da han var 4 Aar gammel, indskrive som Søkadet, og som tolvaa­rig kom han paa Akademiet, hvor Pryglene den Gang var langt rigeligere end Kosten, og hvor det gik haardt til, indtil (1797) Kommandør H. C. Snedorff blev dets Chef. I hans Tid var Akademiet sikkert en udmærket Skole for vordende Sømænd, idet han med flammende Veltalenhed forstod at vække de unges Fædrelands­kærlighed, Æresfølelse og Begejstring for deres Kald. Han fik stor Indflydelse paa Willemoes, der under hans Vejledning blev Officer i Aug. 1800. Derefter var han paa et kort Togt med Linjeskibet „Lovisa Augusta“, var saa hjemme hos sine Forældre i Odense (hvortil de var flyttede) fra Jul til Begyndelsen af Marts Maaned, da det trak op til Krig med England. Da han kom til København efter sin Orlov, udnævntes han trods sin Ungdom til Chef for Flaadebatteriet Nr. 1, der førte 24 Kanoner og havde en Besætning af omtrent 150 Mand. Det er kendt nok, hvorledes han i Slaget den 2den April kom til at kæmpe med Nelsons eget Admiralskib „Elefant“, hvorledes han ved sit straalende Humør, sin Raskhed og sit ube­tvigelige Mod holdt Humøret oppe hos sine for en stor Del uøvede og uprøvede Folk og fik alt til at gaa, som det skulde, og at han tilsidst hagede sig fast ved det engelske Admiralskib, der med sine Kugler ikke kunde naa hans Skrog, fordi det laa for lavt paa Vandet. Og det lykkedes ham, efter at Skibene ved Siden af ham var tagne eller ødelagte, at føre sit forskudte Skib ind til Trekrøner. Under Nelsons Samtale med Kronprinsen Dagen efter Kam­pen udtalte Nelson sig meget rosende om Willemoes og raadede til at gøre ham til Admiral, hvortil Kron­prinsen skal have svaret: „Skulde jeg gøre alle mine

tapre Officerer til Admiraler, beholdt jeg ingen Løjtnanter og Kaptajner“.

I den følgende Vinter var den livlige, smukke Ungersvend Genstand for alles — ikke mindst Kvindernes — Opmærksomhed, var „alle fagre Pigers Ven“, som Grundtvig siger i Sangen om ham. Derefter var han paa Togt i Middelhavet; men da saa Faderen nødsagedes til at tage Afsked, og Familiens Kaar blev knappe, og Sygdom og andet Tryk kom til, drog han til St. Petersborg for at gaa i russisk Krigstjeneste.

„Sælsomt i hans Aand det lød:
 „Hører du, det dønner;
 Danemark er stedt i Nød,
 kalder sine Sønner!«
 Og som gamle Danmarks Søn
 fløj han mod det høje Døn,
 Fædreland at værge.

Ak, den gæve kom og saa
 Fædrelandet bløde;
 hvor de stolte Snækker laa,
 var saa tomt og øde.
 Disse Snækker var hans Hjem;
 han opvokste mellem dem,
 stred i deres Skygge.“

Ja, det engelske Overfald kaldte ham hjem, han sørgede dybt over Flaadens Tab, og han blev straks taget i Arbejde. Med Station paa Langeland skulde han i mørke Nætter færge Soldater over til Lolland til Trods for Englændernes skrappe Tilsyn i Farvandet.

Under dette Ophold paa Langeland i Vinteren 1807—08 var han indkvarteret paa Gaarden Egeløkke, hvor Grundtvig den Gang var Huslærer. Deres dybe

Sorg over Fædrelandets Nød knyttede dem sammen i et nøje Venskab, og utvivlsomt har Grundtvig, der den Gang var i en meget stærk aandelig Gæring, haft godt af Omgangen med den raske, frejdige unge Sømand, ligesom ogsaa denne sikkert nok har haft Udbytte af Samværet med Grundtvig.

Han kom saa i Marts 1808 om Bord i „Prins Kristian Frederik“ som Chefens Adjudant. Og han kæmpede med Lyst og Mod, indtil en Kanonkugle borttog det øverste af hans Hoved. Vidunderligt nok sprang han endda ned paa Dækket, greb Rothe ved Armen og bad ham hjælpe sig ned. Rothe førte ham hen til Trappen; men her segnede han død om under de Ord: „Aa, mit Hoved!“

— — —

Den anden unge Officer blandt de Faldne, Løjtnant *Vilhelm Dahlerup*, var kun 20 Aar gammel, men havde allerede 1801 som Kadet været med til at bringe Døde og Saarede i Land fra Blokskibene. Man kan forstaa, at dette Arbejde kunde gøre et saa stærkt Indtryk paa en ung Drengs Sind, at han mange Gange senere genoplevede disse skrækkelige Optrin i Drømme. Han var iøvrigt en meget godmodig, rolig Ungersvend, der først i Kampens Hede kom i stærk Bevægelse. I Kampen ved Odden havde han under et Øjeblikks Ophold været sammen paa Batteriet med de andre Officerer og sagt, at han i Dag var rigtig oplagt til at slaas. Han blev ramt af en Kanonkugle, der borttog hele Hovedet paa Underkæben nær.

— — —

Den norske Fodfolksløjtnant *Soland* af det vesterlenske Regiment, var den næste Officer, som faldt. Han var en modig og nidkær Soldat paa omtrent 40

Aar. Hans norske Fodfolk var i Begyndelsen af Slaget anbragte paa „Hytten“, men han mistede dem alle og kom da ned paa Øverste-Batteri, hvor han i sin rolige Tone sagde: „Alle mine Karle har sagt Farvel til mig; jeg har intet at gøre mere deroppe. Kan I give mig noget at bestille?“

Kort efter blev han skuddt.

— — —

Blandt de haardt saarede var *Top*. Han kommanderede Underste-Batteri og vilde gaa op til Chefen for at foreslaa ham at lade Folkene forlade det, mens Skibet var saa udsat. Men idet han satte den ene Fod paa Trappen, tog en Kanonkugle den anden; han krøb da paa Hænderne saa langt, at han kunde faa fat paa Folk, der bragte ham til Lazarettet. Her blev hans Ben straks sat af, en Haandsbred neden for Knæet. Dette tog imidlertid saa lidt Humøret fra ham, at han i de følgende Dage trods forfærdelige Smerter laa og fortalte lystige Anekdoter, der endog fik den strænge, alvorlige Rothe til at le med den ham ejendommelige tørre, korte Latter, ledsaget af en Bevægelse, der ligesom rystede hele Kroppen. Han forbød tilsidst *Top* at faa ham til at le, da det voldte ham Smerter i Saarene.

— — —

I sin prægtige Sang: „Ved Kristianssand dér laa den sidste Orlogsmand af Danmarks stolte Flaade“ har *Blicher* levende beskrevet den berømmelige Kamp. Og *Grundtvig* har i flere Digte fra 1808 og 1810 besunget sin Ven Willemoes. Det sidste af disse: „Kommer hid, I Piger smaa!“ er blevet mest kendt, ikke alene ved sit eget Værd, men ved Weyses ypperlige Melodi.

Disse Sange vil formodentlig komme til lyde

mange Gange i Aar fra danske Læber; Tankerne vil — navnlig den 22de Marts — søge ud til Odden, og Kranse vil der blive lagt paa Heltegraven; thi mange vil forstaa, at Digteren (Ploug) har Ret, naar han siger:

„Danmark, dine Heltegrave
skal du vogte tro;
trives skal om dem din Have
og din Lykke gro.
Naar paa dem du tager Vare,
møde kan du trygt hver Fare;
thi en Magt i dem du ejer,
som forjætter Sejer.“

En gammel Præstekone fra Grevinge.

Ved Sognepræst *Gjevnøe.*

Over Hovedindgangsdøren i Grevinge Præstegaard er anbragt et gammelt Navnebrædt, hvorpaa man læser: „Aar 1776. Præst Rasmussen.“ Megen aandelig Rigdom er der ikke i denne Indskrift, som der ellers kan være i mange Indskrifter paa gamle Huse, ikke mindst gamle Præstegaarde; men saa indeholder denne Indskrift til Gengæld en solid historisk Oplysning, som dog ogsaa er noget værd. Det er den daværende Sognepræst i Grevinge, Thomas Rasmussen, der ved dette Brædt har bevaret Mindet om, at han i nævnte Aar byggede den nuværende Præsteboligs østre Del og forresten, omtrent samtidig, Halvdelen af Præstegaarden, som den staar den Dag i Dag. Han var Præst i Grevinge fra 1774 til 1800 og Provst i Odsherred fra 1791 til 1796. Om ham kunde der vistnok være en Del at fortælle, og det kan maaske ske en anden Gang. Med disse Linier vil jeg prøve at tegne et Billede af hans gode Hustru, saaledes som jeg har fundet Oplysninger om hende, dels i ældre, trykte Skrifter dels i enkelte utrykte Kilder.

Elisabeth Margrethe Rasmussen, f. Müller, blev født den 6. Februar 1751, vistnok som yngste Barn af Skrædermester Jørgen Müller og Hustru, Anna Catharina Wilschou i København*). Faderen døde tidlig, hvad vi kan se af den Ligtale, som hendes Svigersøn (og Brodersøn) Biskop Tage Müller i Ribe holdt over hende. Deri hedder det i en Tiltale til den Døde: „Du er hos Din retskafne Fader, hvem Du kun lidet kendte paa Jorden.“ Med Bestemthed har jeg ikke kunnet faa Faderens Dødsaar oplyst; men en af hans Sønner har i sin egenhændige Levnedstegning fortalt, at hans Moder var Enke, da han var 14 Aar gammel, og da denne Søn er født i Aaret 1744, maa Faderen altsaa senest være død i Aaret 1758, rimeligvis noget før. Elisabeth kan da næppe have været mere end 5 à 6 Aar ved Faderens Død, muligvis noget yngre, og denne „retskafne Fader“ kan da ikke have øvet videre Indflydelse paa hendes Opdragelse, som i det væsentlige har hvilet paa Moderen i hendes Enkestand. Men hun har sikkert haft en god Moder. Den ovennævnte Søn fortæller, at han i sit 14de Aar blev sat i Metropolitanskolen i København, „efter at han af sin Moder, som den Gang var Enke, var bleven undervist i de første Begyndelsesgrunde af den kristne Religion.“ Hvor kortfattet denne Bemærkning er, vidner den dog om,

---

*) I Wibergs Præstehistorie kaldes hun fejlagtig E. Marie Müller. — Ligeledes er det fejlagtigt, naar det i F. Petersens „Grevinge Sogn“ hedder, at hun var „Datter af den Pastor Müller, hos hvem han (Rasmussen) havde været Huslærer“. Hun var Søster til den Pastor Müller, hos hvem Rasmussen opholdt sig for at faa Vejledning i Præstegerningen og ikke som Huslærer. Müller (Hans Henrik) havde ingen Børn.

at den senere Præst var sin Moder taknemlig for de første kristelige Barndomsindtryk. Tydeligere taler Tage Müller derom i Ligtalen, hvor han siger til den Døde: „Du er hos Din Moder, hvis Aand i de sidste Timer syntes at være Dig nær, og hvem Du ofte kaldte barnligen paa.“ Et andet Sted i Ligtalen hedder det: „Hendes gudfrygtige Moder . . . . . havde meget tidlig ført hende til ham, der er Vejen, Sandheden og Livet, og ved hvem vi skulle komme til Faderen; denne Moder, hvis Yndlingssalme det var: „Et Trin jeg atter har i Dag mod Evigheden vandret“, lærte Børnene tidlig, at vi skulle tælle vore Dage saaledes, at vi bekomme Visdom i Hjærtet.“

Af disse Ytringer faar vi et bestemt Indtryk af et alvorligt og fromt Borgerhjem, hvor usminket Kristendom har haft sit Hjemsted, og det er vel ikke usandsynligt, at dette københavnske Skræderhjem har været paavirket af den Pietisme, som i 6te Christians Dage greb mange Sind her hjemme saa stærkt. Men paa den anden Side faar man dog intet Indtryk af, at Pietismens Tvang og Mangel paa Forstaaelse af Barnenaturen har raadet i Familien. Dertil staar Barndoms minderne for lyse for Børnene.

Hvorledes Hjemmets udvortes Kaar har været, har jeg desværre heller ikke kunnet finde bestemte Oplysninger om. Men naar man tager i Betragtning, at Enken finder Udveje til at sætte sin Søn i Metropolitanskolen (Københavns lærde Skole), at en ældre Søn allerede tidligere er gaaet den studerende Vej, medens endnu en tredje Søn overtog Faderens Skræderforretning, saa tyder alt dette paa, at Familien har været ret velstillet, saa der i hvert Fald ikke har været Mangel i det Hjem, hvor Elisabeth voksede op, og hvor Grundlaget for hendes Udvikling blev lagt.

Hvor mange Børn, der har været i Hjemmet, kan ikke med Sikkerhed oplyses. Den ældste, som findes omtalt, er Sønnen Hans Henrik Müller, som er født 1733. Han var først Kapellan i Horbelev paa Falster, senere Sognepræst i Brønshøj-Rødovre ved København og endelig residerende Kapellan ved Helligaandskirken i København. I denne Stilling tog han sig „faderligt og broderligt“ af den yngre Broder, Michael Christian Müller, der selv fortæller derom i sin ovennævnte Levnedstegning. Det ligger vel nær at slutte, at han ogsaa har støttet Moderen i hendes Enkestand, ligesom det ogsaa var i hans Hus, at Brodersønnen, den senere Biskop Tage Müller, voksede op som Plejesøn. I et af Datidens teologiske Tidsskrifter hedder det om denne Præstemand i Tidens blomsterrige Sprog: „Om hans sunde Religiøsitet, trofaste Embedsiver, gavnrige Velgørenhed, uegenlyttige Dyd var der kuns een Stemme“. Et saadant Eftermæle tyder paa, at han virkelig har været en betydelig og god Præst.

Den yngre Broder, Michael Christian Müller, var født 1744. Han nævnes som Forfatter i Erslews Forfatterleksikon. Han var først Lærer ved Waisenhusets Skole i København, blev siden Sognepræst i Kongens Lyngby og endte som Sognepræst i Højby i Odsherred fra 1793 til 1812, da han tog sin Afsked paa Grund af Svaghed. I denne sidstnævnte Stilling har han altsaa boet nær ved Søsteren her i Grevinge i nogle Aar, indtil Provst Rasmussen døde. En tredie Broder, Vilhelm Müller, var den, som arvede Faderens Skræderforretning, og som i sit Ægteskab med en Præstedatter fra Roholte i Fakse Herred, en Søster til Provst Rasmussen, blev Fader til Biskop Tage Müller. Biskoppen siger selv, at han skyldte sine

Forældre „den ubetalelige og uerstattelige Velgerning af en kristelig Opdragelse“; men det synes, som det har været noget smaat for V. Müller. Han har ikke Raad til at holde Sønnen i den lærde Skole, hvorfor han bliver optaget som Plejebarn i den ovennævnte Farbroders Hus.

I denne Familiekreds er da den senere Præstekone i Grevinge vokset op. Om hendes Barndom og Ungdom er der ikke levnet os mange Oplysninger. I Ligtalen siger Biskop Müller: „I enhver Livets Alder tiltaltes hun af Naturens Majestæt, Rigdom og Ynde som af en guddommelig Aabenbaring; i enhver Livets Alder søgte hun at spejde Visdommens og Godhedens Spor i Almagts Gerninger. Med saadan Tanke gik hun gerne, saa længe hendes Fod kunde flytte sig, „blandt Blomsterne i Enge, hvor Fuglesangen sammenslaar som tusind Harpestrænge“, med saadan Tanke vendte hun endnu det dunkle Øje did, „hvor Stjerneflokkene blinker, hvor mildt enhver imod os ler og op til Himlen vinker“. Og der gives maaske ikke ret mange Kvinder, som med større Eftertanke end hun granskede over den hellige Skrifts Udsagn for ogsaa ad Erkendelsens Vej at blive fortrolig med, hvad der er Sandhed til Salighed. Hun gemte i sin Hukommelse en, jeg kan vel sige, forbavsende Mængde alvorlige Sange, ældre og nyere Salmer, hvis Erindring ej svigtede hende, da al anden Erindring sørgeligen fordunkledes.“ I disse Ord af den brave Biskop, der havde staaet hende saa nær og kendt hende i saa mange Aar, tager vi næppe fejl i at finde skildret et Menneskeliv, som allerede fra Ungdommen af har været fortrolig med et alvorligt Hjertes barnlig-fromme Følelser og med Tankens Higen efter Lys og Klarhed over Livets største Spørgsmaal, og baade for

sin Tanke og Følelse har hun da faaet god Næring i den hjemlige Kreds. Hendes Evne og Lyst til at samle og bevare de mange Sange og Salmer og leve i dem vidner utvivlsomt om en tidlig udviklet poetisk Sans, der senere skulde give sig Udslag i hendes egen beskedne og fordringsløse Salmesang. Det er vel ogsaa sandsynligt, at hun har faaet betydelig Hjælp til sin Udvikling ved jævnligt Ophold og Besøg hos den før nævnte Broder, først i Brønshøj Præstegaard og senere i selve København.

At hun ofte har gæstet dette gode Præstehjem som ung er ikke alene i sig selv ret selvfølgelig; men vi har ogsaa et tilforladeligt Vidnesbyrd derom i hendes Mands Optegnelser i Kaldsbogen i Grevinge, hvor han skriver saaledes om sig selv: „Og da jeg i det samme indbildte mig at være Maalet, nemlig Præstekald, nærmere end jeg virkelig var, forlod jeg uformodentlig København, tog ud til Brønshøj for alene at opofre mig til de Ting, som hører til et præsteligt Embede, og føre mig den brave Hr. Müllers Vejledning herudi til Nytte. Her blev jeg bekendt med hans Søster, Jomfru Elisabeth Müller, som siden — Guds Navn være derfor evig Tak — blev min velsignede Kone.“ Det er aabenbart sin Trolovelseshistorie, Provsten her skildrer med disse paa én Gang stilfærdige og hjærtelige Ord, og nu havde den unge Teolog altsaa én Grund mere til snart at komme til „Maalet, nemlig Præstekald“. Men han maa vente endnu en Tid.

Pastor Müller drog fra Brønshøj i Sommeren 1773, og Cand. Rasmussen blev Skrive- og Regnemester ved Roskilde Latinskole, hvor hans Moder boede, og hvorfra han blev kaldet til Grevinge som Sognepræst paa følgende mærkelige Maade, som

han selv maa have Lov at fortælle (efter Kaldsbogen):

„Uden at vide, at der var et Sted i Verden, som hed Grevinge, altsaa plat uformodentlig og uden al Ansøgning faar jeg 1774 den 15. Juni, Kl. 4 om Morgenen paa min Seng følgende Brev:

Højstærede Hr. Rasmussen! Jeg har i Guds Navn kaldet Dem til at være Præst i Grevinge i Sal. Provst Kruses Sted. Jeg beder Dem, at De i Morgen tidlig vil tage fra Roskilde for at modtage Deres Vocation (Kaldsbrev), som ligger her færdigt. Gud lade det ske ham til Ære! Jeg beder at hilse Deres Familie.

Rottbøll.

Hvad Følelse dette Hr. Etatsraad Friis Rottbølls Brev, en Mand, jeg i de 3 sidste Aar før den Tid ikke havde set, end sige talt med, opvakte hos mig, behøver jeg ej at skrive. Jeg rejste, saa snart jeg fik overbevist mig selv, at jeg ikke drømte, til København, og taknemlig, skønt angstfuld, modtog jeg min Vocation, som den 29. Juni af Hs. Majestæt Kong Christian den 7de blev confirmeret.“

Det er ikke vanskeligt at sætte sig ind i den brave Kandidats Overraskelse ved at faa et saadant Brev og et Præsteembede „plat uformodentlig“ paa Sengen, og der kunde ikke mindst i vore for Kandidaterne saa trange Tider nok tænkes den Kandidat, der kunde ønske sig at komme saa let udenom den besværlige Ansøgervej. Hvorledes den nærmere Sammenhæng har været med denne ejendommelige Præstekaldelse, har jeg ingen Oplysninger om ud over dette, at Etatsraad Friis Rottbøll var 2den Professor i Medicin ved Københavns Universitet, der ejer Grevinge Kirke, og at han som saadan var Pa-

tron for Kirken og havde Kaldsret til Embedet. Da han udtrykkelig beder Rasmussen hilse sin Familie, er det vel ikke usandsynligt, at det er denne Familie, som har været med at spille Forsyn for „Skrive- og Regnemesteren“ ved Roskilde latinske Skole. Helt umuligt er det ikke, at det er hans Elisabeth, som gennem Broderen Hans Henrik har hjulpet ham at naa „Maalet“. Saa meget er sikkert, at da Rasmussen var bleven ordineret og den 21. Søndag efter Trinitatis 1774 indsat i Grevinge, kunde han tænke paa at indgaa „Ægteskab, som blev fuldbyrdet i København d. 21. Juni 1775 med bemeldte Jomfr. Elisabeth Margaretha Müller“.

Hermed er altsaa Elisabeth bleven Præstekone i Grevinge. Hun skænkede i denne Stilling sin Mand to Døtre: Anna Margaretha Dorothea, født den 23. Febr. 1777, senere gift med Urtekræmmer Olivarius i København, en Søn af Præsten Olivarius i Asnæs, og Henriette Louise, født 28. Juli 1789, senere gift med sin Fætter, den ofte nævnte Tage Müller, der endte som Biskop i Ribe. Efter hvad vi ovenfor har hørt, ligger det nær at vente, at Elisabeth Rasmussen maatte blive en god Hustru og Moder og en rigtig Præstekone, og Vidnesbyrd derom gaar da ogsaa gennem alt, hvad vi hører om hende. Hendes Mands foran anførte hjærtelige Tak til Gud for hende er vel et kortfattet, men derfor ikke mindre lødigt Udtryk for, hvad hun har været for ham. Men ogsaa i dette Stykke har Tage Müller, der først som ung Slægtning af Præstefamilien opholdt sig meget i Grevinge og senere som Svigersøn lærte hende at kende gennem mange Aar, givet os Underretning om hende: „En forstandig og kristelig Kvindes Pligter stræbte hun troligen at opfylde i sit Hus,

mod sine Døtre og imod sin Mand. Han, aandsstærk, luevarm for sin Overbevisning og raskhandlende i al sin Færd, prøvede gerne hendes sindige og venlige Raad, og hans ikke faa Børneskrifter saa først Lyset efter at være underkastede hendes prøvende Blik. — Mig, hvis Hjærte i tre og tredive Aar følte sine ofte tunge Slag formildede ved den ene Datters ømme Bryst, sømmer det sig maaske ikke at omtale, hvad hun var for sine tvende Døtre; men hun, min elskede Hustru, føler det; hun føler det, den ømme Søster, som nu i den fjærne Axelstad med vemodig Hu tænker sig her i vor Midte“ (Ligtalen). Skønnere Eftermæle kan vel en Hustru og Moder ikke faa. Hun har aabenbart med sin milde og sagtmodige Natur været Hjemmets gode Aand i Grevinge Præstegaard, som hun senere i sin lange Enkestand blev noget lignende i Datterens og Svigersønnens Hus. Men hun har ogsaa været en forstandig og aandsmyndig Kvinde. Ellers havde den sikkert noget myndige og noget heftige, begavede Præst og Provst ikke lyttet saa ofte til hendes Raad.

Følgende lille Træk, som Tage Müller har fortalt sin Ven Bloch Suhr, og som denne gengiver i sin Levnedsskildring af Müller, er paa een Gang et Vidnesbyrd om hendes moderlige Omsorg, aandelige Modenhed og raske Beslutsomhed. Tage Müller holdt sin første Prædiken i sin tilkommende Svigerfaders Kirke i Grevinge. „Kort forinden han forlod Præstegaarden“, siger Bloch Suhr, „for at begive sig til Sakristiet, lagde han sin skrevne Prædiken i Alterbogen; men da han kom i Kirken, var den borte af Bogen, og han saa sig nødsaget til at gaa paa Prædikestolen uden Papir for sig. Prædiken gik fortrinlig, og siden tænkte han aldrig paa at have

Papiret for sig. Men hvorledes var det tilgaaet? Hans vordende Svigermoder, Provstinde Rasmussen, havde taget den ud af Bogen, for at tvinge ham til at prædike uden Concept (Opskrift). „Og saaledes har jeg hende at takke for dette som for saa meget andet“, tilføjede han, da han fortalte mig dette Træk fra sin Ungdom.“

Men det var ikke blot for sine nærmeste, hun var saa meget; hun var ogsaa en Præstekone, der mærkedes i Sognet og delte sin Mands Gerninger. I Ligtalen siger Müller: „Varmt slog hendes Hjærte, beredt til megen Opofrelse for sine Venner og med inderlig Lyst til at udvide sig mod mange og hjælpe dem. Hendes Følelse var den ægte, der ved Inderlighed vinder Hjærterne, fordi den udspringer fra Hjærtets Livskilde; den var ikke det tomme Føleri, der ytrer sig i mange skønne Ord, men i liden Kraft ligesom Boblen, der spiller med blændende laante Farver, men brister snart i ubetydeligt Skum . . . . . I den Menighed, af hvilken mange, naar Kirkeklokken kalder til Herrens Hus, samle sig under de Linde, som i fyrretyve Aar have skygget over den trofaste Sjælesørgers Grav, er endnu ikke Mindet uddød om hende, der i Forening med ham bragte baade aandelig og legemlig Kvægelse ind i mange Gaarde og Huse og Hytter.“

Det er heraf klart, at hun navnlig har været sin Mand en trofast Hjælperske med at besøge de Syge og de Fattige, der ifølge Kaldsbogen var Genstand for hans varme Omsorg. Hvor man har en Gerning, som man faar kær, der vil ogsaa ens Hjærte være, selv om man maa bryde Teltpælene op og finde sit Hjem andetsteds. Saaledes gik det ogsaa Fru Rasmussen, efter hvad Müller siger i Ligtalen: „Siden

hun maatte tage den smertelige Afsked fra det *Grevinge*, ved hvilket hendes Hjærte hængte, virkede hun paa mange, som en Sjæl med kristeligt Lys og Varme altid maa indvirke paa den beslægtede, med hvilken den kommer i Berørelse, hvilket ej kan betegnes med Tal eller angives med Ord.“

Dette kristelige Lys og Varme, som Müller her omtaler hos hende, var saa stærkt, at det, som før antydet, maatte give sig Udslag i Sang. Det er vel ikke store Ting, hun har frembragt, og for vor Tids skarpe Kritikere har hendes Salmer ikke kunnet staa Maal; men det er dog klart af det lidet, hun har efterladt os, at hun sang ud af et Hjærte, der kendte Hvilen og Freden i Gud, og som derfor ikke kunde dølgge sin Skat. Hendes Salmer var næppe komne ud over hendes hjemlige Kreds, hvis det havde berøet alene paa hende selv, da hun, som det Hjemmets Menneske hun var, aldrig selv havde villet tænke paa at lade dem komme frem; men det er sikkert hendes Mand, der har foranlediget deres Fremlægelse for Offentligheden, fordi han med Kærlighedens Tilbøjelighed til Overvurdering maaske har set mere i dem, end der var. Men det maa ogsaa indrømmes, at hendes Frembringelse fuldt vel kunde taale Sammenligning med meget af det, som i hin Tid blev regnet for værdifuldt. Det ser ud, som hun har krævet sit Navn fortiet og hellere vilde give sin Mand Æren for disse Salmer, og dette er lykkedes saa godt for hende, at Salmerne baade straks ved Fremkomsten og en rum Tid senere er gaaede under hendes Mands Navn. Ja, endog Biskop *Fr. Nielsen* kan i Aaret 1895 i sin senere omtalte Bog udtale, at „efter Sigende var det ikke Provsten, men hans Hustru, *Elisabet Margrethe*, f. Müller, der var Forfatter til disse Salmer.“

„I Aaret 1790 d. 26. November var en Samling for Biskoppen af nogle aandelige Digtere, nemlig Hr. Storm, Hr. Riber, Hr. Mag. Plum, Hr. Hjorth, for at overlægge, hvorledes en ny Salmebog for Almuen kunde være at indrette i Anledning af en Skrivelse desangaaende til Biskoppen fra det kgl. danske Cancelli under 20. November 1790, som blev forelæst.“ Saaledes begynder den Protokol, som Biskop Nik. Ed. Balle førte over den Kommissions Arbejde, der resulterede i den bekendte og meget omtalte „Evangelisk-kristelig Salmebog“ af 1798. Det er ikke her Opgaven at værdsætte dette Arbejde eller udtale nogen Dom over det i dets Helhed. Dette er ofte gjort, og Dommen har, sikkert med rette, ikke været mild. I „Bidrag til den evangelisk-kristelige Salmebogs Historie“ har Biskop Nielsen fremdraget af Glemsel og udførlig gennemgaaet den forannævnte Protokol over Kommissionens Arbejde, og her har man et udmærket Hjælpemiddel til at vurdere selve Salmebogen. Biskop Nielsen slutter med denne Dom: „Det gør et tragisk Indtryk at se den fromme Biskop (Balle), der i et langt Liv med Mund og Pen stred mandelig for at værgе den gammeldags Kristendom mod Rationalisme og Fritænkeri, i god Tro sætte sine Kræfter ind paa at udbrede en Salmebog, der i en væsentlig Grad har bidraget til at støtte Rationalismen paa dens Sejrstogt.“

Dette om Salmebogen i Almindelighed. Men her er det kun Fru Rasmussens Salmer, der interesserer os. Kommissionen gik frem paa den Maade, at den af den allerede foreliggende trykte Salmelitteratur udvalgte og „forbedrede“ en Del efter Tidens Smag til Optagelse i Bogen. Men dernæst blev der udstedt Opfordring til at indlevere Salmer til Kom-

missionen. Ja, man udbad sig endog Salmer paa Bestilling, og der strømmede nu rigeligt ind til Biskoppen fra alle Sider, saa man snart maatte svare Leverandørerne, at man „havde nok“. Alt dette gør jo et lidet tiltalende, fabrikmæssigt Indtryk, naar Talen er om en Salmebog. Blandt dem, som sendte Salmer, er ogsaa Provst Rasmussen i Grevinge, der altsaa sendte sin Kones Salmer uden at angive hende som Forfatter.

I Kommissionsprotokollen for 2. Oktober 1791 hedder det: „Biskoppen fremlagde nogle Lejligheds-Salmer fra Hr. Rasmussen i Odsherred, som henlægges“, og atter hedder det for 20. Maj 1792: „Biskoppen leverede ny Salmer fra Hr. Provst Rasmussen“. Det er af disse tørre Bemærkninger klart, at der har foreligget ikke saa helt faa Salmer fra Fru Rasmussens Haand. At de nemlig var af hende og ikke af hendes Mand, derom vidner Tage Müllers Ord i Ligtalen: „I dette som i mange andre Templer istemmes ogsaa stundom af de Kristne enkelte Salmer, hvori hun indklædte sine kristelige Følelser“. Det var langt fra alle de Salmer, som efter Protokollen „henlægdes“, der blev tagne frem igen til videre Behandling, og de fortjente det sikkert heller ikke. Men saaledes gik det ikke med Fru R.s Salmer. Hun er i Virkeligheden ved Siden af de mere kendte Salmedigtere fra „Evangelisk-kristelig Salmebog“, som Kampmann, Frimann og Fru Boye en af de faa, der har faaet flere Salmer antagne til Bogen, efter hvad Protokollen udviser.

I Mødet af 22. Febr. 1794 hedder det: „Første af Provst Rasmussens Salmer igennemgaaet“. For 8. Marts s. A.: „Provst Rasmussens Salme igennemgaaet“. 5. April: „2 af Provsten Rasmussens Salmer nu igennemgaaede“. 12. April: „1 af Provst Rasmussens Salmer gennemgaaet“ og endelig 10. Maj 1794:

„Hr. Rasmussens Salmer absolverede“. Nu var det altsaa forbi med Gennemgangen af Salmerne fra Grevinge. Men eftersom de har optaget en væsentlig Del af 5 Kommissionsmøder, ser det ogsaa ud til, at Behandlingen har været grundig. Hvor meget der er bleven rettet og „forbedret“, tilføjet og udeladt af den travle Kommission, som i den Henseende var saare flittig og lidet nænsom, faar vi ikke at vide; men efter Kommissionens hele Arbejdsmaade er det sandsynligt, at ogsaa Fru Rasmussens Salmer har været paa Tilskærebordet. Resultatet var, at i hvert Fald tre af hendes Salmer blev optagne i den nye Salmebog, nemlig som Nr. 82, Nr. 457 og Nr. 499*).

Af disse tre Salmer er de to førstnævnte gaaet over i Roskilde Konvents Salmebog som Nr. 32 og Nr. 56, medens vor nyeste Salmebog, „Salmebog for Kirke og Hjem“, helt har forsmaaet Fru Rasmussen som Salmedigterinde. Man kan vel ikke sige, at den nye Salmebog har lidt noget stort Tab derved, og naar man har fundet det fornødent at udelade af denne Salmebog adskilligt af høj Værdi, som var bleven mange kært, saa er det kun i sin gode Orden, at man har udrenset ogsaa Fru Rasmussens Salmer. Men det forekommer mig dog, at den første af hendes Salmer (Nr. 32 i Konventsbogen: „Din Kærlighed, algode Gud“) giver et saa smukt Udtryk for den kristelige Forsynstro og Hvilen i Guds Faderkærlighed, at den vilde være en Pryd for enhver kristelig Salmebog. Biskop Müller slutter da ogsaa sin Ligtale

---

*) Naar Biskop Nielsen i sin nævnte Bog anfører Nr. 459, da er det sikkert en Trykfejl for Nr. 499, hvilket sidste Nr. findes som Fru R.s tredie Salme baade i Erslews Forfatterleksikon og i Brandt og Helweg: „Den danske Psalmedigtning“, II. Nielsen henviser selv til sidstnævnte Værk.

over Forfatterinden med at anføre første og sidste Vers af denne Salme, idet han oplyser, at hun skrev denne Salme, da hun engang troede at staa ved den Datters Dødsleje, som siden blev Tage Müllers Hustru.

Den næste (Nr. 56 i Konventsbogen: „Arbejd og bed, saa skal du faa“) er en Sommersalme, hvori man tydelig mærker, at den stammer fra en Haand, som levede med i Landmandens Glæder og Sorger og delte hans Tanker. Dette passer godt for Fru Rasmussen, da hendes Mand selv drev sit Agerbrug og var meget optaget deraf, hvad Kaldsbogen vidner om. I denne Salme, som efter mit Skøn er den svageste af de tre, udsynger hun sin Forvisning om, at Gud vil staa ved sit Ord, at en ærlig Arbejder er sin Løn værd; men hun glemmer dog ikke, at Goderne her er det mindre, Himlens Salighed det største, og fordi hun ved Jesus har faaet Sjælefred, tør hun ogsaa vente det mindre af Guds Haand for Jesu Skyld. Hvorfor Konventsbogen har udeladt den tredie af hendes Salmer, naar den tog den anden med, ved jeg ikke. Det kristelige Indhold i den er i hvert Fald ikke mindre lødigt end i Sommersalmen. Det er en Aftensalme, hvor hun, næst at takke Gud for Dagen, der svandt, vender Tanken hen til Livets Aften, hvor hun venter at kunne smile ad Døden i Tillid til den opstandne Frelser. „Evangelisk-kristelig Salmebog“ er vel nu saa sjælden i Hjemmene, at mange ikke har Lejlighed til at slaa denne Salme efter i Salmebogen, og da den tillige er kort, anfører jeg den her i dens Helhed:

„Saa lægger jeg min Syssel ned,
Og skikker mig til Hvile.
O Gud! Du gav mig Held og Fred;
Til dig min Tak skal ile.

Med Bøn og Haab og Tro
 Jeg mig nu lægger fro;
 Hav Tak, min Gud! for denne Dag,
 Den hensvandt uden Sorg og Nag.

Saa kalder Livets Aften mig
 Engang til sidste Hvile.
 Opstandne Frelser! tryk ved dig
 Kan jeg ad Døden smile.
 Da Jesu! i din Haand
 Befaler jeg min Aand.
 Jeg skal opstaa til Hellighed,
 Til evig Fryd, til evig Fred.“

Det skal villig indrømmes, at det ikke er den stærke Salmetone, Fru Rasmussen har anslaaet; men hendes Salmer forekommer mig dog at have Værdi som et jævnt og enfoldigt Udtryk for den kristelige Fromhed, der lever Livet med Gud paa det jævne hver Dag. Salmerne synes mig i hvert Fald at svare godt til det Billede af hende, som Tage Müller har givet os i Ligtalen, hvoraf vi allerede har set flere Prøver, hvortil jeg endnu her skal føje følgende: „For hende var Døden en Vinding, ingenlunde blot, fordi Døden er bedre end et bittert Liv, som hendes sidste Dages Liv var; men fordi hun, saa sandt jeg ikke talede tomme og forfængelige Ord, førte et ægte kristeligt Liv under al menneskelig Skrøbelighed og Syndighed. Døden løste ej blot de tunge, nedværdigende Baand, som havde hildet hendes Sjæl, men førte denne til Guds Børns salige Frihed.“

Kun i 25 Aar af sit lange Liv var Fru Rasmussen Præstekone i Grevinge, idet hendes kære, virksomme og dygtige Mand døde allerede den 12. Maj 1800 og blev begravet paa Grevinge Kirkegaard, vistnok paa det Sted, hvor nu Pastor Phister hviler,

ligeoverfor Mindestenen i Muren paa Kirkens udvendige Nordvæg.

Efter hans Død gav hans Hustru ham i Kaldsbogen et smukt Eftermæle, hvortil hun knytter en Bøn for sig selv. Det hedder nemlig saaledes:

„Thomas Rasmussen. Denne værdige Lærer og sande Menighedsven gik ind i Evigheden d. 12. Maj 1800. Herre, Du gav og Du tog, det føler jeg; men giv mig selv Styrke at kunne sige: Dit Navn være lovet. Lad mig med Taknemmelighed til Dig, min Gud, erindre de 25 Aar, jeg tilbragte i min ærlige Thomases Selskab. Led mig fremdeles ved Dit Raad, til Du omsider antager mig der, hvor min Ven er, og hvor ingen Adskillelse mere finder Sted.

Elisa,

Enke efter Rasmussen.“

I denne hendes Livs smertelige Stund er det smukt at se hendes jævne og ukunstlede, barnlige Guds frygt, som hun forstaar saa godt at give Udtryk sammen med sit Savn og sit Haab om Genforeningen med sin kære hedengangne Ven.

I Aaret 1806 blev Provsteparrets yngste Datter, Henriette Louise, gift med den nyudnævnte Sognepræst til Nørre Snede og Ejstrup Menigheder i Aarhus Stift, Tage Müller. Til denne Datter og Svigersøn er derefter Fru Rasmussens Liv knyttet ikke blot i det udvortes, men i den inderligste gensidige Kærlighed. Hvor hun har opholdt sig med denne yngste Datter i Aarene fra 1800 til 1806, har jeg ikke kunnet faa oplyst. Rimeligvis har hun været hos den ældste Datter, der allerede 1795 var bleven gift og bosat i København, med mindre hun er tyet til Broderen i Højby, der ogsaa henlevede sine sidste Aar i det Tage Müllerske Hus. Men sikkert er det, at hun

flyttede med de unge Præstefolk til Nørre Snede, derfra allerede i 1810 til Kjøng i Sydsjælland og derfra atter i 1830 til Stege paa Møen, indtil Müller endelig i 1833 havnede i Ribe Bispegaard, hvor hans Svigermoder døde d. 19. Marts 1840, 90 Aar gammel.

Hun nød ikke den sørgelige Lod, som bliver saa mange gamle til Del, at maatte nøjes med at være et taalt Medlem af Familien, efter hvis „Udløsning“ der ventes utaalmodig. Men hun var ogsaa, selv paa sine gamle Dage, naar undtages det sidste Par Aar, en værdifuld Støtte for det Hjem, som husede hende. Det var hun baade ved sin Forstand og sin ærlige Gudsfrygt. Om denne Tid af hendes Liv siger den dygtige og ildfulde Biskop, der var optaget af mange og vigtige Ting baade paa det kirkelige og folkelige Omraade, som Biskop og i Viborg Stændersal, følgende smukke og store Ord i Ligtalen: „Hun lagde velsignende sin kære Datters Haand i min til mit Livs Trøst; hun lyste Fred over alle vore Børns Vugge; hun var over tredive Aar en Pryd for vor huslige Kreds, for hende laa alle mine Beslutninger aabne, og hendes Raad har virket indgribende paa dem i vigtige Tilfælde“. Vi forstaar heraf, at hun har været et højt skattet Medlem af Biskoppens Familiekreis, hvor ikke blot hun og den førnævnte Broder fra Højby, men ogsaa Biskoppens ovenfor omtalte Forældre, henlevede deres sidste Dage, medens Broderen i København var død faa Aar efter Provst Rasmussen.

De sidste Aar af hendes Liv var sørgelige; „thi det Redskab, hvorved hendes lyse, kærlige, fyrige Aand virkede her paa Jorden, forstyrredes i de sidste Aar saaledes i sine ædleste Dele, at ej alene det jordiske Liv i Almindelighed stod aldeles forvirret for

hendes Blik; men ogsaa de Omgivelser, til hvilke hendes hele Væsen var knyttet, fremstillede sig under sørgelige Vrangbilleder for hendes Sjæl til dens Ængstelse og Sorg“ (Ligtalen). Hun svækkedes med andre Ord saaledes af Alderdom i sine sidste to Leveaar, at hun næppe kendte sine nærmeste, og at hun blev bitter mod alle om sig, bitrest mod dem, der før havde været hende de kæreste. Men Tage Müller siger ved hendes Kiste: „Med fastere Overbevisning end ved denne sagde jeg ikke ved nogens Kiste: Det var en Kristens Sjæl, som oplivede dette Legeme! Og derfor tør jeg her anvende Pauli bekendte Ord: „Det at leve er mig Kristus og at dø en Vinding“. Hvor der er Liv, der er Lys og Varme og Kraft, og det var der visseligen i hendes Sjæl, og det saaledes som Kristendommen, hvis Fylde netop er et aandeligt genfødende Liv, skaber det. Det Maal, en Kristen just skal stræbe efter, beskriver den samme Apostel med de Ord: „Ikke jeg lever mer, men Kristus lever i mig“. Vi naa vel ej dette Maal tilfulde; vi gribe vel ikke Klenodiet; men dog skulle vi, glemmende det, som er bagved, strække os efter det. Og saaledes gjorde hun, den nu forklarede, fra den første Barndom til den sildigste Alder, og selv da den mørke Skygge fordunklede alle Omgivelset for hendes Aand, erkendte og følte hun dog, at Livet i Gud ved Kristus er alt, endskønt denne Følelse ikke mere som før kunde forme sig i det ydre til Held og Velsignelse for hende og for andre.“

Jeg har fremdraget Billedet af denne Kvinde fra en svunden Tid, fordi jeg fandt det paa min Vej, og fordi jeg tror, at det ikke blot kan have sin historiske Interesse; men at det ogsaa kan være til Velsignelse ikke blot for os, som nu lever paa de

Steder, hvor hun færdedes, men ogsaa for andre. Lad mig da slutte disse Blade med det Ønske, at der ikke blot her i Grevinge, men rundt om i vort Lands Præstegaarde, maa fremdeles være mange saadanne Præstekoner som den gamle Præstekone fra Grevinge.

Som *Kilder* til denne Skildring har jeg brugt af *trykte* Skrifter: Bloch Suhr: „Søndagmorgen“, Sommerhalvaaret 1852. J. B. Daugaard: „Til Minde om Biskop Tage Müller“. Brandt og Helweg: „Den danske Salmedigtning II“. Erslews Forfatterleksikon med Supplement. Fr. Nielsen: „Bidrag til den evangelisk-kristelige Salmebogs Historie“. Wiberg: „Almindelig dansk Præstehistorie“. Ferd. Petersen: „Grevinge Sogn“. *Utrykte Kilder*: Protokollen over evang.-kristelig Salmebogs Kommissions Møder og Vitæ candidatorum sedis hauniensis, begge i Landsarkivet i København, samt Kaldsbogen i Grevinge Præstegaards Arkiv og Udskrift af Ribe Domkirkes Kirkebog.

Rids af Reersøs Historie.

Ved *Thorkild Gravlund.*

Saa langt ude ligger Reersø, at Navnet har noget af Mythen og Sagnets Lyd i sig.

Det vides dog, at Reersø findes tre Mil sønden Kalundborg. Men der er saa langt dertil ude fra Landet. — Og sjældent ser man de Folk derfra.

Reersøerne skøttede alle Dage sig selv i godt og ondt. Det var deres Styrke. Deres Historie viser det. De stod ene, og de blev ikke ringere for det.

Reersøs Histories Motto: Saa lidet og saa ene kan et Folk bestaa.

Hvorfor blev denne lille Ø — seksten Gaardes Jorder — et Folks Land. Fordi Øen var virkelig en Landsdel og ikke et Snit ud af en vilkaarlig Landsinddeling.

Et Folk maa have sin ejendommelige Styrke for at bestaa, men det maa ogsaa have Sted, der naturligt, geografisk er et Hele.

Og der lever saadanne smaa Folkelegemer rundt-over Danmark. Tid og Landbrug har maaske slettet deres Riges Grænser: Mosedrag og store Skove. I Egnens Sprogform og Folkekarakter kendes endnu de smaa Folkeracer, hvoraf det danske Folk blev til.

De smaa har vel ikke den sammensluttende Historie — og dog, hvem ved: hvis Egnhistorikerne ikke hængte saa hardt ved Herredsskildring, saa vilde det kanske vise sig, at ogsaa historiske Linjer kunde kredse en bestemt Egn. At nogle Sogne, Landsbyer flere eller færre i Tidernes Løb havde staaet under et Mærke, og at dette var at søge, ikke ene i praktiske Forhold, men ogsaa i Karakterejendommeligheder, Sprogfællesskab indenfor det lille Landsomraade. Da stod man overfor et Folk, et lille Hele i det store — den enkeltes Forhold til de øvrige: lidt mere end Landmand og lidt mindre end Husstand.

Reersøerne er et saadant Folk.

Vi møder det i den tidligste Stenalder. Flint-tiden ligger for os her, naar vi blot ser nedad. Jorden er overdrysset med Spaltere, Flækker, Skrabere. Her findes udmærkede Dolke, Økser, baade den gamle spidsnakkede og den nyere brednakkede, samt den gennemborede — og Stridshammeren med Skafthul. Derimod har det undret mig aldrig med Sikkerhed at kunne træffe nogen Form af Pilespidser.

I det Hele karakteriseres Reersøs Stenalder ved at staa højt i Tilhugning og lavere i Tilslibning. Navnlig er her Dygtighed ved Hugning af Planker, samt ved visse for Tilfældet frembragte Redskaber, grovt, men godt formede.

Paa en af Øens lavere Højder, Sandhagen, har jeg fundet Sylen i Mængde. Over et Par Skæpper Land har jeg opsamlet en Snes Stykker — og her er stadig fler. Sandhagen har rimeligvis været en Holm, men vist ingen Boplads. Saadanne findes paa Øens Højdedrag, Lerbrinkerne. Sylene massevis paa gammel Strandbred indgiver mig Tanken om, at de kunde været anvendte til Aabning af Skaldyr. Spidsen

er gerne ret stump, afslidt. Formen er helt for Tilfældet, nogle er af Spalterens Størrelse, andre som yderste Led af en Finger.

I lignende Mængde forekommer her ogsaa et Redskab, jeg aldrig har set omtalt. Princippet er tydeligt nok Skraberens, men med svært Haandgreb. Æggen tit ophugget i en Bue. Formen: for Tilfældet, undertiden svagt mindende om de net tilhugne Skrabere med Greb, men altid grove. Størrelsen forskellig. Gisne har man Lov til. Har vi her en Art Spade til at hugge i Strandbredden efter fastsiddende Skaller (sanddækkede), det stærke Slid af Æggen tyder paa haardt Arbejde. Eller er det kun en Slagsten, en Tilhuggersten? Hvorfor findes den da aldrig paa de Højder, hvor Bopladserne har ligget og alle Slags Redskaber ellers forekommer?

Fund af Affaldsdynger kendes ikke, men jeg har fundet ildmærkede Flintsager. Broncefund er et Sagn.

Reersø ejer tre Runddysser. Der har vist været flere. En Langdysse ligger paa Oplands Grund tæt ved Halvøens Landtange. Paa Dalby Mark, Reersøs Nabo, er blandt Bronzealderhøje en udgravet, fredet Jættestue samt en uudgravet, ufredet.

Det kunde saaledes synes, at Folket sent i Stenalderen er trukket fra Reersø indad i Landet. Men hvem ved det: kanske har Reersøerne — gammeldags som de altid var — rejst Runddysser, mens Dalbyerne byggede Jættestuer — ja eller Urnehøje.

I hvert Fald finder jeg det rimeligt, at Bronzealderens fine Kultur ikke trængte herud, hvor den ældste Stenalderkultur raadede. De to har vel i mest været hinanden modsatte.

Reersø er Stenalder. Broncen og Jærnet kender

vi ikke. Ja, det er, som om Reersø har sin Stenalder med sig gennem sin Historie. Øboernes Kamp for det, de kalder deres, er stædig, stærk og taalmodig. Saadan maa ogsaa den Mands have været, som dannede sig Vaaben af Sten.

I det første Sagn fra Reersø møder vi en Vikingeborg. Den laa egentlig udenfor Reersø — paa den anden Side Vejen, som skiller Øen fra Dalby og Vindehelsingemarken. Men Sagnet hører nu Øen til. Paa Klinten derovre laa Borgen, og „Sørøverne“, som de kaldes, spejdede i Ly bag Reersø Skove efter Farskibe i Bæltet.

Saaledes gik det vel i mange Aar.

Den sidste Ejer af Borgen var en Frue. Men hun levede i Overdaadighed og forødte alt sit Gods. Hun spiste ikke andet end Sildenakker, som er det sødeste og bedste af Sild.

Og da det ikke længer slog til med denne Leve-maade, lod hun sin Kusk køre sig ned ad Klintens dybeste Skraaning, hvorved hun brød sin Hals.

Derefter hedder Klinten Hals (siger Sagnet). Dens højeste Sted kaldes „Tattens Klokketaarn“. Hvad det betyder, ved jeg ikke. — Men hvad der ligesom giver dette vilde Sagn en Undergrund af Sandhed er, at Gaarden paa Hals 1230 er Konunglef, Krongods. Valdemar d. andens Jordebog fortæller herom: „en Gaard, Hals, er omtrent 1 Mark Guld“. Og „Kong Valdemar har erhvervet sig en Tredjedel af Rethersø, det øvrige er Konunglef“. — Senere i Haandskriftet: „Konunglef det halve Rethersø“. Øen omtales som havende „Hus, Daadyr og Raadyr“.

Muligt er det nu som herreløst Gods efter den stolte Vikingfrues Død, at Hals er blevet Konunglef. Og et Stykke hen i Tiden har Gaarden holdt sig,

for Munkesten er uden Tvivl herfra spredt over Reersø paa Mark og gamle Huse. Disse Sten er næppe fra Kong Valdemars Tid, men langt senere — en Del er opgravet paa Klinten, Resten rimeligvis ført derfra i fjerne Tider for at bøde paa Reersøernes Ler-vægge.

Der var jo fattigt herude: „et Hus, Daadyr og Raadyr“, siger Haandskriftet. Lad os tro, der dog har været Folk i Huset.

Men saa kommer der et Sagn og fortæller, at Reersø blev bebygget i den sorte Døds Tid (Valdemar Atterdags eller kanske i en anden af Middelalderens mange Pesttider).

Da flygtede der en Mand inde fra Landet ud til Reersø for at undgaa Smitten. Han lavede sig en Hytte i Skoven — og han skulde være den første Beboer af Reersø.

En Nat hører han Banken paa sin Dør og en Røst synge:

„Luk op for Ridder Ranke
med de lange Skanke
og den forgyldte Fod“.

Reersøeren blev nok glad for Selskab og lukkede gæstfrit den fremmede ind, som blev hos ham Natten over. Og om Morgenens, da han drog bort, udtalte han de gode Ord over Stedet: at ligesom han var bleven gæstfrit modtaget, saa skulde Gæstfrihed altid være Reersøs Dyd.

Og det skete saa. Alletider har Reersøerne haft det Lov paa sig rundtom, at gæstfri, det var de.

Men den første Reersøer blev nu boende ude i sin Skov, og fra ham nedstammer Øens Folk.

Vi tør dog maaske tro, at vor Stamtavle gaar længere tilbage.

— Om Reersø Skov er nu først at melde, at den ikke er mere. Jo Navnet og to Klumper Tjørnebuske har vi igen. I gamle Dage var der store Skove — fra Byens Sydvestspids til Øens Sydvestspids — en Fjerdingsvej — kunde en Kat krybe over Trætøppe uden at komme til Jorden.

Svenskerne faar Skyld for at have brændt denne dejlige Skov af i 1659. Reersøerne har nok taget deres Part først, aldenstund Skovbrug har været en væsentlig Indtægtskilde, at dømme efter Sagnet, som siger, at der kørtes Brændelæs fra Reersø til Kalundborg.

Det var i Dronning Margretes Tid.

Og nu kommer vi i Reersøs Saga til Brændpunktet.

Den store Dronning sejlede en Gang ude i Bæltet og forliste. Men paa en Vragstump reddede hun sig ind til Reersøs Kyst og kom ukendt — som en fremmed, skibbrudnen Kvinde — op til Reersø By ind til Bonden Hans Hansen*).

De tog vel imod hende efter Reersø Skik. Hun fik Øllebrød og Sild til Davre og blev i Gaarden tre Dage. Saa traf det sig, at Hans Hansen skulde til Kalundborg med et Læs Brænde, og Margrete vilde nu age med ham til Slottet i Kalundborg, hvor hun som en fornem Kvinde var kendt.

De kom nu af Sted, og Hans Hansen skulde købe Sæbe til sin Kone.

Men da de naede Ornum, som ligger en halv Mil fra Reersø, syntes Hans, de skulde bede. Han spændte Bæsterne fra og lod dem græsse, han lagde sig til at sove.

---

*) Han boede i Gaarden Nr. 2 paa højre Haand, naar man kommer ind i Byen ad Landevejen.

Saa lod Margrete et Ord. falde, om det kunde gaa godt, at Bæsterne græssede paa Herremandens Jord.

Hans mente, der var ingen, der saa det, og han sov trøstigt videre.

Kvinden gik alene og skridtede hen over Marken. Et temmelig stort Stykke Land mærkede hun af paa den Maade. Da Hans havde sovet det, han vilde, kom de til Vogns igen.

Som de nu sad sammen paa Brændelæsset, begynder Margrete at snakke ham for, han skal køre sit Brænde op paa Slottet. Der fik han det bedst betalt.

„Kan nok være“, sa' Hans, „men deroppe bliver jeg kuns til Nar“.

Men Margrete blev ved at snakke, saa han tilsidst maatte føje hende, og saa kørte de ind paa Slottet.

Der stod en Skildvagt. Han gjorde Honnør for Dronningen, for han kendte hende. Hans sa' blot: „Kan hun saa se, vi blev til Nar“.

„Kør op for Hovedtrappen, Hans!“ sa' Margrete. Hans Hansen gjorde det.

Hun stiger af Læsset. Der kommer Tjenere og tager mod Køretøjet. Margrethe byder Hans Hansen indenfor. Han er nødt til at følge, hvor nødig han vil.

Saa bliver han klog af, hvem den fremmede Kvinde er.

Da han sidder ved det dækkede Bord sammen med hende, er han farlig ilde stedt med Gaffel og Kniv. Men Dronning Margrete siger: „Brug Du kuns Næverne, Hans.“ Og saa kunde Hans Hansen fra Reersø faa Mad.

Omsider sa' han Farvel og Tak. Men det vilde Dronningen ingenlunde høre. Hun havde været hans Gæst i tre Dage, og saalænge maatte han være hendes. Det maatte Hans Hansen.

Og en Tid efter at alt dette passerede, og Hans vel var kommen hjem med Penge for Brændet og Sæbe til vor Moer, fik de kongeligt Brevskab ude paa Reersø.

Og i det Brevskab gav Dronning Margrete Reersøerne i Arv og Eje Jordestykket paa Ornum, som hun havde skridtet ind. Det skulde være deres lovmæssige Bedeplads paa Kalundborgvejen. Tilmed fik de Tiendefrihed for Konge-, Kirke- og Præstetiende for deres Gæstfriheds Skyld, den Ridder Ranke havde udtalt over Reersø til den første Beboer.

— Ja, havde vi Dronning Margretes Brevskab endnu, men det har vi ikke. Derfor er Dronning Margrete paa Reersø kun et Sagn og endda ikke fri for senere Tildigtning. Deres Samtale ligner flere Steder et Sagn om Kristian den Fjerde og Bonden. Og de tre nordiske Rigers Herskerinde har næppe plaget Hans Hansen med Gafler, hun brugte vist ingen selv.

Dog rører dette jo ikke Sagnets Kærne, som bevisligt gaar tilbage til Dronning Margretes Tid. Halvtredje Hundrede Aar efter Dronningen nævnes det i en Proces, Reersøerne førte. Man faar vel tro, at Sagnet ikke dengang eller Aaret før blev grebet ud af det blaa.

Men har Dronning Margrete staaet i Forbindelse med den fattige Ø, maa man spørge: hvilken? Strandede hun virkelig, kom hun ukendt i Land — lidt dramatisk tager det sig ud. Gav hun en Gæstfrihedsgave?

Dronningen tier selv. Men Kristian den Første stadfæster i et Brev (i Rigsarkivet) Reersøes Rettigheder. Han nævner ikke Margrete. Brevet kundgør: „at Vi med vort elskelige Raad, som hos os ere, at Vi have hørt, skønnet og overvejet den Armod, Tyngde og Affald, som disse Breve vise vore fattige Vordnede paa Redersøe Anliggender ere, da have Vi af . . . .“ o. s. v.

Hvad er det for Breve, Kristian den Første ligger inde med om Reersø. Er det Dronningens Gavebrev og de følgende Herskeres Stadfæstelser? Rime­ligt kunde hun i dette Brev have omtalt Reersøernes „Armod, Tyngde og Affald“ mere end de Ven­netjenester, hun havde modtaget derfra. Især da Reersøerne ikke øvede Heltedaad og trak Dronningen op af Vandet, men bare gav hende Øllebrød og Sild at varme sig paa, da hun kom. Sligt kommer ikke i kongeligt Gavebrev.

Men der er noget kvindeligt varmhjærtet i Maa­den, hvorpaa hun lønner. Samtalen kunde Kristian den Fjerde have ført, Gaven saa rundelig, Bedeplads og Tiendefrihed, havde han ikke givet. En af Delene havde været nok for Kongen, ikke for Dronningen. Gennem Sagnet — under den simple Fortælling — strømmer der Varme fra et stort Kvindehjærte mer end værdig Anerkennen af en Mand. Og at den Varme er Lovprisning af den ærlige Gæstfrihed, synes jeg, skønnes saa tydeligt. Der er altid noget be­tagende over den Gæstfrihed — den reersøiske — som ikke sættes til Højbords, men bare enfoldigt vil enhver vel, som kommer.

Disse Betragtninger giver intet historisk Bevis for Sagnets Sandhed — men et menneskeligt Bevis for dets Ægthed. Jeg er glad derfor — jeg vil hellere

have det sidste end det første Bevis for Dronning Margrete paa Reersø. Hos det lille Folk staar Skandi-naviens Herskerinde i en Glans, som Dokumentet slet ikke kunde give.

Sagnet her med Tildigtning og Fejl giver netop det ægte Indtryk af de menneskelige Følelser, som skabte Historien.

Af Kristian den Førstes Brev vides, at Reersø laa under Kalundborg Slot, var Krongods, og det blev det ved at være indtil 1660. I dette Tidsrum er Reersøs gamle Rettigheder stadfæstede af Kongerne:

Kristian den Fjerde 1618.

Frederik den Tredje 1657.

Og efter Øens Overgang til Herregaardsgods:

Kristian den Femte 1687.

Frederik den Fjerde 1702.

Kristian den Sjette 1731.

Frederik den Femte 1747.

Kristian den Syvende 1766.

Efter Øens Overgang til Selveje:

Frederik den Sjette 1814:

Kristian den Ottende 1840.

Af Kongerne: Hans, Kristian den Anden, Frederik den Første, Kristian den Tredje og Frederik den Anden haves ikke Stadfæstelsesbreve. Maaske har der ingen været, maaske er de bortkomne.

De andre Kongers Breve findes den Dag i Dag paa Reersø blandt andre gamle Dokumenter i Reersøs Arkiv.

Dette Arkiv er de samlede Reersøboers Eje og staar ikke under en Bestyrelse, men under Øens

Varetægt. Det opbevares i en Bondegaard af en af Øens mest agtede Mænd.

Det forevises ikke.

Princippet kan synes sært, men er nødvendigt.

Turiststrømmen til Reersø er saa stor og Seværdighederne saa faa, at kunde man for gode Ord og en Femogtyveøre faa Lov at randsage Arkivet, vilde det — som enhver, der kender lidt til sligt, forstaar — snart være ødelagt.

Hvor den Slags Sager findes udenfor Statens Arkiver, maa de værges skarpt. Og der kan jo ikke godt gøres Undtagelser med enkelte.

Det er sket, at Folk, man nødigt vilde fornærme, har bedet om Adgang til de gamle Dokumenter.

Svaret har lydt: De kan kun forevises, naar Byhornet har gaaet, Byens Mænd er samlede, og Enighed derom er opnaaet.

Det er ret: Dokumenterne staar kun under Byhornets og Bysens Dom, ikke under Enkelmands Skøn.

For paa Reersø har vi Byhornet endnu. Sidst her i Efteraaret lød dets Tuden for noget saa moderne som at samle Aktietegnere til et Vandværk. Byhornet kan bestandig bruges.

— Nu kan der med Grund spørges: Hvorfor lader I Reersøere ikke jeres dyre Dokumenter opbevare i Provinsarkivets sikre Gemmer, hvor den Slags hører hen.

Jeg kan svare: Fordi disse Dokumenter ikke er en tilfældig Dynge gammelt Gods, men et Folks Historie: gennem Aarhundreder højagtet i dette Folks Væрге.

Saa faar de da blive, hvor de er, indtil den Stund, hvor Reersøerne ikke værger dem mer!

Jeg tvivler paa, at den kommer!

Foruden de kongelige Stadfæstelsesbreve, Kalveskindsdokumenter med Vokssegl i Trækapsler, findes der i Arkivet alle Reersøernes Procespapirer, og de er mange.

Hvad der kendetegner de store Folkesamfunds Historie, iagttages nemlig ogsaa hos de smaa: Kamp paa Kamp — med eller uden gyldig Aarsag — blot her ingen Blodsudgydelse.

Alle disse Processer er dog af yngre Dato.

Saa længe Reersø laa under Kronen, var der ingen Strid.

For Dronning Margretes Skyld stod man altid herude i et Højagtelsesforhold til Kongehuset — gennem haarde Tider, ja selv i Provisorieaar. Som før sagt: Sagnet skabte Historien.

Reersø laa nu altsaa i Fred og Ro under Kalundborg Slot. Siden skiftedes der, saa Øen kom under Sæbygaard, ogsaa Krongods. Hvorledes det er sket, vides ikke. Maaske samtidig med at Frederik den Anden lagde Løve By under Sæbygaard og beføl at holde Tingsted i Løve istedenfor ved Byporten i Kalundborg.

Og Tiderne har været onde den Gang. En Lensmand paa Sæbygaard, Ernst Normann, gav 27. Maj 1623 denne Erklæring:

At fyrretyve Bønder i Helsinges Sogn (hvortil Reersø hører) kun formaar at udrede 4 Mark for hver 3 Td. Landgilde. At de er forarmede og ingenlunde kan bringe Penge tilveje derudover.

1655 begynder Processerne at blusse op. Reersøerne har nu noget nær omhugget deres Skov og driver lidt Agerbrug. Da mener Præsten i Helsinges, Worm (1637—1668), at de ogsaa maa give Præste-

tiende ligesom andre Bønder. Men Reersøerne giver vor Fa'r „gode Løfter“, de har formodentlig ikke andet at give, siden Præsten slaar sig tiltaals med det.

1660 skriver han nemlig en Embedserklæring, at de med Grund kan blive fri for Tiende. Paaske-rente og Smaaredsler burde de dog betale, fordi de har Stolestader i Kirken som andre Sognefolk.

Faren drev alligevel over den Gang.

Men saa gik Reersø over i Privateje. En Rentemester Müller, som i Svenskekrigens Tid havde laant Kronen Penge, fik Øen sammen med Sæbygaard, da Frederik den Tredje ikke havde tjent Penge til at betale Laan med i den Krig. Godset skulde være 184,038 Rdl. værd, og Müller tog det 27. Maj 1658, og Herligheden varede til 4. Juli 1682, da Rentemesteren forarmet overdrog Jøden Resident Emanuel Texera Sæbygaard Gods med Reersø.

Derefter gik det saa underligt til, at Jøden blev fattig, og Sæbygaard kom til Rentemesterens Slægt.

Hans Børn, Fru Drude, gift med Kancelliraad Thomas Finche, Fru Sophie, gift med Commersraad Johannes Finche, og endnu en Finche, Kaptajn Frederik Finche, ejede Godserne, som dog 1719 solgtes ved Avktion for 37,250 Rdl. til Gehejmeraad Adeler af Dragsholm.

Men Reersø var en Tid forinden gaaet over til et andet Herskab, Aagaard eller Helsingegaard, fhv. Ridefoged Niels Christensen Wulff. 1703 var han Ridefoged paa Sæbygaard, 1705 Fuldmægtig paa Aagaard, 1707 Forpagter af Aagaard og Ejer af Reersø Land og Herredsfoged i Arts og Løve Herred. Som Herredsfoged havde han Sæde paa Helsingegaard. 1720 opbygger han den og tillagde den 2 Gaarde og 11 Huse i Helsing By, samt alle Reersø 16 Gaarde

og nogen udyrket Jord paa Musholm, Ornum og i Engkrogen.

Hundrede Aar laa Reersø under Helsingegaard.

Efter Wulff solgte hans Enke, Katrine Normann, Godset til Herredsfoged Anders Bech 1725. Fallit: Godset solgt 10. April 1741 ved Auktion til den ka-lundborgske Raadmand Mouritz Sørensen Høeberg for 6385 Rdl. Høeberg var Herredsfoged til 3. Juni 1746. Da blev Herredskontoret, som var i Helsing, flyttet til Høng.

Og Reersø, som havde været under Kronen, under Adelen, under Øvrigheden, gik nu over til Smaaherremænd, nogle ganske vist adelige, det var alligevel meget lidt fint Herskab, de havde tilsidst, førend Øen blev Selveje.

Og førend det skete, stod der Strid paa Strid. Saadan er Reersøs Historie.

Da Striden begyndte, saa den saaledes ud — efter „Kgl. Commissions Besigtelse og Landgilde Taxering“ Aar 1660:

„Paa Reersø haver paa denne Ø før Fjendetid været seksten Gaarde. De fem deraf ere ganske øde, afbrudne, de andre ganske udplyndrede og forarmede. Haver somme af dennem i Efteraaret 1659 saaget 1 Skp. Korn eller noget lidet mere, og somme slet intet at saa. De, der saaget havde, deres Korn blev opædt og nedtraadt af Rytteriets Heste, som der holdt idelig Vagt, saa de have nu intet at leve af, uden af det liden Fiskende, som de kunde nyde af Stranden. En halv Snes af Bønderne have en Inventarieko, de andre ere dennem fratagne af Fjenderne, haver hverken Faar eller Svin, men alt dennem fratagne. Alene nogle haver en, nogle to Bæster, somme ingen.“

— — Det høres, som der gik en medførende,

menneskelig Røst gennem denne „Kgl. Commissions Besigtelse og Landgilde Taxering“.

Men det fatter jeg aldrig, hvorledes Reersøerne inden Aarhundredets Slutning turde — kunde — rejse Proces om deres Tiendefrihed mod Præsten König — mod Rentemester Müllers Arvinger. De gjorde det. De vandt Processerne — hvorlænge ført og hvornaar begyndt vides ikke. 1686 og 20. Maj 1697 havde de deres Ret hjemlet paa Tinge.

Af to Jordebøger fra Sæbygaard kender vi de Reersømænds Navne.

1658 hed de: Mogens Ibsen, Jep Nielsen Brink, Niels Petersen, Morten Eriksen, Laurs Olsen, Kjeld Pallesen, Kristen Fisker, Ole Nielsen Brink, Mads Hansen, Jep Olsen, Hans Lauritsen, Niels Pallesen, Niels Ibsen, Povl Olsen, Jens Andersen, Oluf Petersen, Anders Petersen.

1682 var det: Lars Nielsen, Jesper Laursen, Ole Madsen, Ole Ibsen, Ole Aagesen, Peter Petersen, Ole Povlsen, Albret Petersen, Ole Hansen, Rasmus Laurisen, Laurs Hansen, Hans Kjeldsen, Ole Jensen, Niels Madsen, Erik Mortensen, Niels Skrædder, Hans Monsen.

Den første Proces: Tiendeprocessen 1686 begyndte med, at Præsten Worms Efterfølger, Nordmanden Frantz Pedersen König, fordrer Sædtiende, foruden Kvægtiende 10 Rdl., som de nok hidtil har givet, sagtens til Worm, der jo opgav een Tiende for „gode Løfter“, hvilket kanske for ham har betydet en anden Tiende. König vil have i begge Lommer. Naa, samme Mand havde en dyr Kone. Om hende fortæller Jens Kamp efter Sagnet, at da hun ikke kunde faa sin ny Dragt syet færdig i rette Tid, sagde hun: „Den skal være færdig, om saa

Djævlene skal hjælpe mig“. De kom saa, Djævlene, og Far König fik sit at bestille med at jage dem ud igen. Det Præstepars Epitafium hænger i Kirke-Helsing Kirkes Vaabehus, hvor man skal kunne se, at den forfængelige Frue mangler et Ærme i sin Dragt. Jeg har nu ikke kunnet faa Øje derpaa.

Men noget slemt maa Hr. König have haft det, siden han var saa haardt i Trang for Smaapenge.

Og da han begynder med sin Fordring paa Sædtiende, er der ogsaa andre, som mener, de skal have.

Communitetet fordrer Kongetiende og møder ved Ridefoged Søren Jakobsen. Reersøernes Herskab Jardin Texera møder ved en Tjener, Jakob Frost, men der forlyder intet om, at han har Fordringer.

Herredsfoged er Jep Mouritzen. Fire Reersømænd: Hans Kjeldsen, Morten Petersen, Søren . . . . og Lauritz . . . . møder og beraaber sig paa de stadfæstede Dokumenter, som gav Tienden fri. De kalder sig „fattige Fiskerbønder“, og skønt de havde pløjet og saaet i mange Aar, fordi Fiskeriet ikke kunde føde dem, havde de dog aldrig givet Tiende af Korn.

Otte hæderlige Mænd fra Sognet bedyrer Reersøernes Ord med „oprakte Fingre“ og vidner, at Reersøerne har pløjet i over tredive Aar, men ingen Gaard har saaet mere end fire Tønder Korn. Dog er Agerbruget i Fremme.

Og Herredsfogeden dømmer uden Hensyn til de kongelige Breve, at naar Reersøerne høster, skal de give Korntiende.

Det var Underretten.

Reersøerne fører deres Sag til Landstinget.

Hvordan de kan? Jo, Hemmeligheden er vist, som det gamle Ord i Oplandet siger, at „Reersøerne hænger sammen som Ærtehalv“: der er Enighed.

De antager en Sagfører. Og i hans Skrivelse til Retten nævnes, at Dronning Margrete er Giver af Privilegierne. Det lyder for Landstinget omtrent halvtredie Hundrede Aar efter Dronningens Død. Kongelige Breve fra Kristian den tredie, Kristian den fjerde og Frederik den tredie fremlægges.

Og Landstinget dømmer derefter: Sædtienden fri.

Dog skal Kvægtiende gives, samt Gaas, Høne eller Æg af Gaardene svares som før, og Husmændene med Kvinde skal gøre en Høstdag aarlig.

Men Slaget var vundet.

Derpaa kommer en ellers ukendt Proces om Tiende med Rentemester Müllers Arvinger. Den vindes 1697.

Selvsikre og bundfattige sad nu Reersøerne i Ro paa deres Ø en god halv Snes Aar — indtil 1710. De kommer sjældent op i Landet. Der er ingen ordentlig Vej, de rider langs Stranden, naar de skal ud. Efter ældste mundtlige Beretning red Pigerne ogsaa — de red til Kirke i hvide Vadmel-Kaaber. Og Jordemoder hentedes til Hest.

Rytterfolkets Vildhed er ogsaa præget dybt i Reersøernes Færd.

1710 stævnes de af den gode Grund, at de i tre Aar ikke har betalt deres Stolestader i Helsing Kirke, hvor de naturligvis sjældent kom. Men for Resten er de ikke ene denne Gang: Sognets fire Byer møder i Retten: Kirkehelsing, Vindehelsing, Dalby og Reersø — alle staar til Rest med Stolestadepenge, 8 Skilling for en fast Stol i Kirken.

Det er fhv. Ridefoged Niels Christensen Wulff, nuværende Kirkepatron, som stiller Fordringen. Otteskillings-Afgiften skal bruges til Alterbrød og Vin.

Wulffs Sagfører er Prokurator Søren Jakobsen fra Slagelse, Byernes: Prokurator Naur fra Skovmøllegaard.

Ved Underretten taber Bønderne.

Saa for Landstinget! For Reersø møder Ungkarl Albret Petersen. Sagen udsættes flere Gange. Men Landstinget dømmer som Underretten. Otteskillingerne skal betales, endskønt Naur og Albret Petersen strider tappert for Øens Ret og med de gamle kongelige Breve beraaber sig paa, at der ikke kan paalægges Reersø nye Byrder.

Naur fordrer Kirkepatronen dømt til 24 Rdl. Mulkt for hans skammelige Otteskillingsstrætte. Men Prokurator Jakobsen er paa sin Side heller ikke billig, han forlanger, at Reersøerne skal bøde 60 Lod Sølv foruden alle Otteskillingerne.

Og det ender med, at 29 Reersømænd med Hustruer skal betale hver 3 Mark.

Samme Tid begynder en ny Proces. Ridefoged Wulff minder Reersøerne om at betale deres Afgift af Musholm — en Tredivetønderlands Holm en halv Mil sønden Reersø. Men de vil ikke betale, da Præsten fra Helsingø har sat Bæster derud, hvor Reersøerne ellers havde deres Kvæg paa Græsning. Og det oplyses, at Præsten har forpagtet Musholm af Wulff. Ingen af de stridende Parter vil give sig, og Sagen gaar for Retten. 23. Oktober 1710 gaar den Reersøerne imod. De anker Sagen for Landstinget, der dømmer 24. Februar 1712 ligesom Underretten. Men Reersøerne har endnu deres Høveder paa Musholm og lader Sagen gaa for Højesteret, hvor Dom

falder 1. Juli 1713 og bliver en Sejr for Reersøerne. De har mange Aar efter endnu Musholms Græs til deres Kvæg. Vel har der været mere Strid: en Landstingsdom 19. September 1725 gaar ud paa, at Reersøerne skal give Præsten en Bøde. Men Striden glider dog hen. Wulff dør 1725 og Præsten 1730. Wulffs Eftermand, Anders Bech, forsøger 1726 en Tidendeprocess med Reersø, men fik som andre før ingen Glæde deraf. Og fra Herregaarden Aagaard skyldes Reersøerne i samme Tidsrum for at have skaaret Fladtørv paa Aagaards Ornum, Øst for Vejen. Selv havde de jo Dronning Margretes Gave, Reersø Ornum, Vest for Vejen, hvor de kunde skære Tørv som de lystede. De stævnes for Løve Herreds Ting i Sæby. Der vidnes og forhandles og klages endelig over, at Reersøerne undlader at møde. Dommen er ukendt.

Nu har Reersøerne trods talrige Afbrydelser faaet deres Landbrug i god Fremme. Vangen, det indhegnede Stykke, som dyrkes, har nu været drevet i hundrede Aar. Saa bliver det lagt ud til Fællend, Græsmark for løsgaaende Kreaturer, og en ny Vang indhegnes til Sæden. Hegnet over den gamle Vang forfalder, og de løse Dyr gaar over Gærdet og Vejlen, Fladvandet mellem Reersø og Hals. Her gør de Skade paa Dalby Jorder. Dalby Mænd tager Reersø Kvæg op og forlanger 2 Skilling for hvert Hoved. Det gentager sig stadig fuldt to Aar. Indtil endelig Dalbyerne for at faa deres Korn i Fred stævner Reersøerne.

Men for Retten hævder Dommeren, at som Reersøerne hegner deres Sædmarker (Vang), maa Dalbyerne ogsaa gøre det.

Desuden ankes over den Maade, Stævningen er frembaaret. Den blev nemlig forkyndt efter Sol-

nedgang. Og efter gammel gængse Skik maa sligt ikke ske.

Vindehelsingerne, hvis Marker Reersø Kvæg ogsaa har skadet, gør nu fælles Sag med Dalby. Og Underretten dømmer 15. Juli 1747, at de to Byer selv maa hegne sig Fred til.

Sagen gaar til Landstinget. Dommen falder 19. Juni 1748. Underrettens Dom skærpes. De to Byer, Vindehelsinge og Dalby, idømmes 24 Rdl. i Bøde til Reersøerne. Men Højesteret maa sige det sidste Ord: Landstingets Dom bør ved Magt at stande, de to Byer betale 40 Rdl. i Sagsomkostninger, 24 Rdl. til Reersø og 5 Rdl. for unødigt Trætte.

— 1792 staar det næste Slag. Det gælder atter paa en Maade Ornum, Dronningens Gave. Naar Reersøerne slaar Hø herude, er det Skik, at de giver Herskabet noget deraf. Men denne Gavmildhed har efterhaanden sneget sig ind i Fæstebrevene som en lovfast Ydelse. Da er der pludselig to unge Mænd, der nægter at give Herskabet Hø. De stævnes og dømmes til at give Høet samt 6 Rdl. i Bøde. Men nu tager Reersøerne fat og fører Processen samlede.

For dem vidner deres Byhyrde, en gammel Mand, nær i Slægt med Bymændene. I hans Barndom, fortæller han, gav hver af Bønderne 2—3 Knipper Hø til Herskabet efter Begæring, da der var Fodertrang. I hans Ungdom og Manddom gav hver anden Gaard en „Fylding“ Hø mod at Herskabet gav „en Skænk eller Traktement“. Nu i hans Alderdom giver hver Gaard et Læs af — Føjelighed!

Og saavidt kendes, maa de fortsætte med deres „Føjelighed“.

— — 1785 har Holbæk Amt ordnet sine Kongejser og tilskrevet Reersøerne, at de ifølge deres

gamle Privilegie ikke paalagdes Ægt. Men 1798 faar de Bud fra deres Herskab, at de skal køre til Bro Mølle i Kongerejse. Reersøerne kørte ikke. Saa kommer Sognefogeden og panter dem. 1799 indgiver de Andragende til Canceliet om at faa Pantet tilbage. Men det nytter ikke. Saa fører de Proces. Underretten gaar dem imod. Landstinget mildner Underrettens Dom. Og hermed faar de lade sig nøje.

Og nu kunde der været Fred, om Dalby Gærder havde været „gablukkede“ som de burde til St. Valborgs Dag.

Reersøerne forlanger Gærdesyn. Gærdesynet vil ikke komme. Reersøerne forlanger Overgærdesyn, og Overgærdesynet kom. Overgærdesynet stævner Gærdesynet til at komme, og Gærdesynet maa rette sig derefter og med Ruelse vedgaa, at Gærdet er slet i Stand.

Men ovre paa en Dalby Gaard sad Vilhelm Jørgensen — og han døde — og derefter døde hans Kone. Saa stod Herskabet v. Deurs til Bødstrup for den ledige Fæstegaard. Det forhindrede dog ikke Reersø Heste i at æde Havren. Ja Fredagen den 23. August var der saagar fire Bæster i Lav med den.

v. Deurs tog dem op. Det ringeste Øg lod han ride til Reersø sammen med Føllet. Den sortbrune Hoppe og det rødsokkede Fjorføl, der ikke manglede i Foderstand, blev sat ind i Gaardens Stald. Stod der samfulde atten Dage, fik næsten hverken Æde eller Vand. Mistede det gode Huld, takseredes derpaa til 20 og 7 Rdl. Bortsolgtes dernæst ved Auktion paa v. Deurs Foranstaltning.

Og saa laa der en Proces.

19. Marts 1801 — efter halvandet Aars Kiv — falder Dommen: v. Deurs bøder 17¹/₂ Rdl. Begge

Parter 10 Rdl. til Sagførere. Erstatningen synes Reersøerne for lille, og da de faar oplyst, at Strid mellem Fæstebønder efter Lov skal afgøres ved Amtmanden, søger de ham. De fremstiller deres Fordringer. De har bl. a. været 111 Gange i Retten og vil have 58 Rdl. derfor. Amtmanden stadfæster dog bare Underrettens Dom.

— — —

Efter alle Slag og Skærmydsler i en Kamp kommer der en Gang Sejr eller Fald. Reersøerne havde nu kæmpet i mere end hundrede Aar — næsten uafbrudt siden 1686.

Lad os se Processernes Aarstal. Begynder ganske spagt 1655, 1686, 1697, 1710—11—12—13, 1721, 1725, 1726, 1730, 1747—48—49, 1792, 1798, 1799.

Saa sejres der endelig helt Aar 1801. Da købte Reersø Mænd deres Ø til Selveje.

Som sagt laa Øen under Helsingegaard.

Og nu da Landet er frit, kan det være passende at se, hvem der herskede i Trængselstiderne, og begynde med

Valdemar Sejr, som jo havde et Hus derude — saadan hvad vi kunde kalde et Statshus, dertil Raadyr og Daadyr, Husmænd nævner Historien intet om.

Dronning Margrete, hun havde Huse og Gaarde og alle Hjærter med.

Efterfølgende Herskere har ved stadig Krig og Krigsvagt næsten ødelagt Øen Aar 1660.

„Salig“ Rentemester Müller faar Stumperne for udlagte Penge til Kong Frederik og spiller Fallit ligesom hans Eftermand:

Jøden Emanuel Texera. Dernæst hommer Fincherne:

Fru Drude Finche, Fru Sophie Finche og Kap-

tejn Frederik Finche som Ejere af Sæbygaards Gods, hvorfra Reersø udskilles omkring Aar 1700 og gaar over til Helsingegaard. Her har vi den rare forhenværende Ridefoged

Niels Christensen Wulff, senere Herredsfoged.

Herredsfoged Anders Bech.

Herredsfoged Mouritz Sørensen Høeberg. Nu flyttes Herredsfogederne til Høng, og Herremændene raader paa Helsingegaard. Først Adelen:

Fru Anna de Stokfledt, Oberstløjtnant Brüggemanns Enke, kommer 1746. Derefter hendes Søn:

Valdemar Brüggemann, General til Fods.

Magister Kristian Bonsak.

Assessor Knud Hoetermann.

Mikael Rasmussen (forhen Forpagter i Følleslev Sogn) 1790. Af ham købte Reersøerne deres Ø.

For han var sandt at sige ingen behagelig Herre. Og saa var det jo et gammelt Ønske dette med at være Selvejere, maaske stærkere følt her end ellers hos Fæstebønder. Reersøerne ejede jo virkelig altid deres Ø, gennem Privilegierne, og for den Ejendomsret havde de vist nu maattet stride nok.

Hr. Rasmussen fik i Sinde, at Øen skulde udskiftes, Forholdene var meget uheldige dertil, men naar Herskabet vilde saa — saa købte Reersøerne deres Gaarde i Hob, for at blive fri.

Det var St. Hans Aften, mens de brændte Bavneblus paa Reersø Banker — 1801.

Og Reersø kostede den Gang — der var seksten Gaarde og sytten Huslodder — 12,936 Rigsdaler og 4 Skilling.

Det er hvad een Gaard vil koste Hundrede Aar efter.

Jorderne takseres, da Reersø maa optage Laan.

Der er 250 Tdr. Land à 40 Rdl. — 100 Tdr. à 26 Rdl. — 80 Tdr. à 10 Rdl. — 50 Tdr. à 12 Rdl. — 600 Tdr. à 6 Rdl. Paa Ornum, Dronningens Gave: 100 Tdr. à 5 Rdl. og 20 Tdr. à 50 Rdl.

1200 Tdr. Land sat til 19,100 Rdl.

De 16 Gaarde, som er i 21 Dele, sættes til 27,867 Rdl. Købes med Besætning. Der er 100 Heste, flest i een Gaard er 7, mindst 2.

I Gaardene boede: Gamle Peder Nielsen, Jørgen Hansen, Hans Jensen, Jens Andersen, Kristen Nielsen, Jens Petersen, Jens Jørgensen, Niels Hansen, Christen Vest, unge Peder Nielsen, Hans Kjeldsen, Jens Hansen, Hans Mogensen, Jørgen Mathiesen, Espen Jørgensen, Mads Mortensens Enke, Lars Jørgensen, Kristoffer Jørgensen, Bent Larsen, Niels Larsen, Kristian Margaard.

De sytten Huse ejedes af: Niels Larsen, Peder Olsen, Peder Pedersen, Nilaus Smed, Ole Jensen, Hans Andersen, Niels Hansen, Jens Larsen, Kristen Andersen, Søren Andersen, Povl Sørensen, Lars Jensen, Peder Rasmussen, Hans Hansen, Søren Hansen, Hans Rasmussen, Mogens Petersen.

Og det attende Hus var Skoleholderens, Peder Christian Lange.

Men det Hus regnedes ikke med i Købet. Man gjorde Undervisningsanstalten den Ære.

Nu skulde Pengene laanes i den alm. Enkekasse, foruden af nogle gode Venner paa Reersø.

Men Enkekassen var lige saa god som Mikael Rasmussen, den havde Betænkelighed ved at udlaane 10,000 Rdl. i en By, som ikke var udskiftet.

For at tilfredsstille Kassen androg Reersø Løve Herreds Ting om at sende udvalgte Mænd til at afgive Erklæring, om Øen heldigt kunde udstykkes.

Disse Mænd kom: Frederik Nissen, Kirkehelsinge, og Anders Kastrup, Lille Løvegaard, de skønner, at herude paa Reersø er Jordfællesskabet med Vange og Fælleder i Stedet for den brugelige Drift at foretrække.

For skulde den udskiftes, fik let en Mand al den gode Jord, en anden den ringere, en tredje sit, hvor Højvandet kunde gaa ind.

Enkekassen laaner Reersø 9000 Rdl., men forlanger dog et bedre Syn, en mere „videnskabelig“ Erklæring af Jordforholdene.

Landinspektør A. L. Rørby undersøger, foranlediget af det kgl. Rentekammer, Øen, og naar samme Resultat. Fællesskabet er tjenligst her. Højvande gaar ind, og fersk Vand findes kun enkelte Steder.

Saa bliver Købesummen pr. Gaard 808 Rdl. 48 $\frac{1}{4}$ Skill., Gælden 562 Rdl. og 3 Mark. Aar 1850 betales sidste Afdrag af Gæld. Og Reersø Gaarde var gældfri — en Menneskealder.

Det var en gammel Skik ved hvert Tronskifte at faa stadfæstet Dronningens Gave: erholde kgl. Confirmation af Privilegierne. Og de undlod det ikke, da Frederik VI. 1808 blev Konge.

Det var i Krigens Tid, og der laa bestandig Militærstyrke paa Reersø, mens nogle — kanske alle — de gamle Dokumenter var hos Sagfører Schaltz i Kalundborg — uvist af hvilken Grund.

Reersøerne vilde have et nyt Dokument, men de vilde ogsaa have deres gamle.

Niels Sørensen beder 1812 Pastor Holm, Kirkehelsinge, at skrive til Schaltz derom. Det nyttede

imidlertid ikke, Schaltz beholdt de gamle Sager. Saa tilskrives Herredsfoged Melchior i Kalundborg, og Papirerne kom. Muligt er det dog her, de to Domme af 1697 og 1721 er bleven borte.

Da Krigen stilnede 1814, bliver det endelig Alvor med at søge den kongelige Confirmation.

Men der kommer Svar tilbage med Spørgsmaal, hvorfor denne kgl. Confirmation ønskes, da Reersøerne nu er Selvejere og desuden har flere Landstingsdomme, som sikrer dem deres Rettigheder.

De to Oldermænd paa Reersø svarer saa Herredsfoged Echart Bech:

„Fordi vore Forfædre have vedblevet at erholde kongelig Confirmation — og holdt den hellig!“

Efter dette Svar giver Herredsfogeden sin Indberetning 1814, og man „erholder Confirmation“. Den kostede med alle Udgifter sine fulde 106 Rigsdaler.

— Tiden gaar nu ikke udelukkende med gamle Rettigheders Stadfæstelse. Man drømmer om ny. Bagved laa dog den Nybedrift, som skulde blive Aarhundredets største paa Reersø: Købet af Øen. Man naaede ikke nær op mod den i Kraft og Enighed, da man Aar 1822 fik udskiftet — endelig — det halve Reersø. Det lod sig dog gøre at udskifte, men kun det halve, for Enigheden var ikke til mer.

Da Frederik den Sjette dør, indsendes atter — gennem Herredskontoret og Amtet — Andragende om ny kongelig Confirmation Aar 1840.

Herredsfogeden ledsager det med følgende Bemærkninger:

„Retskresen klager tit over, at den maa bære Byrder som Vejarbejde og Ægter for Reersøerne,

men jeg skønner dog ikke, at man kan ophæve de gamle Rettigheder uden stor Godtgørelse. Det oprindelige Bevillingsdokument er ikke at finde, og de ældste Confirmationsbreve ere næsten hen-smuldrede og ulæselige.“

Amtmanden, Grev Schulin, er straks lidt betænkelig ved dette, men omstemmes og vedlægger Andragendet sine Beviser herfor (Landstingsdom og et Par andre Dokumenter).

Saa giver ogsaa Kristian VIII. sin kongelige Confirmation.

Men han dør nu 1848, og Reersøerne følger deres gamle Skik. De venter dog — med fin Takt — til Krigen er ovre. Lader saa Pastor Bøegh spørge Geheimearkivet, om der ikke skulde findes et Dokument for Reersø ældre end Kristian den Førstes. Der svares Nej.

Stadfæstelsen faar de som før.

Næste Gang, det skal ske, er der atter Krig.

Reersøerne kan vente. Det skal endogsaa være en særlig Egenskab hos dem — efter Oplandets Dom.

Man siger i Nabobyerne, naar det regner:

„Gør ligesom dem ude paa Reersø.“

— „Hvordan gør de?“

„Jo, de lukker Vinduerne op — og lader det regne, saa længe det vill!“

De kan vente.

Og mens de venter, kommer der en Skrivelse fra Generaldirektoratet, at de har at betale Kongetiende til Roskilde Katedralskole.

Ordene var tydelige nok, men Meningen var lidt mærkelig.

Altsaa en ny Proces.

Den føres for Reersøerne af Overretsprokurator
A. P. Seidelin ved Hof- og Statsretten.

Og den vindes — ja, naturligvis.

— — —

Det var den sidste Stadfæstelse af de gamle
Rettigheder: af Dronningens Gave.

Som ejes endnu paa Reersø:

„Fordi vore Forfædre have vedblevet at er-
holde kongelig Confirmation — og holdt den
hellig!“

En Embedsmand under Frederik den Sjette.

Byfoged F. L. Bierfreund i Holbæk.

Ved *Anders J. Eriksholm.*

I.

Hvad der i det følgende skal berettes er en Skildring af en dansk Embedsmands Kaar og hans energiske Kamp for sin og Families Eksistens i den første Halvdel af det nittende Aarhundrede.

Tiden var vanskelig, Landets økonomiske Stilling lidet god. Bombardementet paa København 1807 var det tordnende Forspil til en mørk Tragedie. Forøgede Byrder, som Krigen skabte, aftagende Indtægter ved de borgerlige Næringsvejes Tilbagegang og den regelmæssige Handels Ophør. Pengevæsenet i en sørgelig Forfatning, der kulminerede ved Statsbankerotten 1813.

Fra 1814 bedredes Tilstanden noget. Men de forvirrede Pengeforhold — hvor en Rigsdalerseddel havde en skiftende og langt ringere Værdi end dens Paalydende — havde øvet og øvede fremdeles deres Virkning. En stor Mængde Familier forarmedes. Formuer tabtes. Omkring halvtredje Hundrede køben-

havnske Firmaer gik Fallit. Blandt disse var Landets to største Handelshuse.

Priserne paa alle Livsfornødenheder — Mad, Klæder, Brændsel o. s. v. — steg. En københavnsk Apoteker noterer for 1810 en mere end dobbelt saa stor Udgiftspost end for 1806. Folk med faste Lønninger var ilde farne under disse Forhold. Intet Under, at der i Landet sad Embedsmænd, der maatte kæmpe tappert for at holde sig oven Vande. Vel heller intet Under, at Frederik den Sjettes Regering kender mange Embedsmænd med Kasseangel.

Tiden var vanskelig. Men Tarvelighed og Nøjsomhed groede som sunde Frugter af den bedske Jord.

En af de Embedsmænd, hvis Kaar og Kamp i den vanskelige Tid er bleven os mere kendt end de fleste andres, er *F. L. Bierfreund*, der i Februar 1819 blev Borgmester i Holbæk.

II.

Frederik Ludvig Bierfreund var ikke gaet den regelrette Vej som Embedsmand.

Han var født i Aaret 1782 i Udby ved Odense, hvor hans Fader var Præst. Seksten Aar gammel blev han sat i det Schouboeske Institut i København, hvorfra han 1799 tog Eksamen *artium* med bedste Karakter.

Men allerede som Dreng havde han næret højt-flyvende Drømme om at vinde Laurbær ved krigerske Bedrifter. Og Aaret efter at han var bleven Student, brød han af fra den akademiske Bane og blev Overjæger ved det sjællandske Jægerkorps.

Fra Jægerkorpset kom han til Militær-Institutet

i København for at forberede sig til Officerseksamen. Denne bestod han med Udmærkelse mod Slutningen af Aaret 1803. Hvorefter han efter eget Ønske ansattes ved Marinen.

Nogle Aar efter — ved Sankt Hansdagstide 1807 — modtog han en Stilling som Inspektions-officer og Lærer ved Militær-Institutet. Han beholdt denne Stilling i næsten tolv Aar, indtil han sagde Militærstanden Farvel og kastede sig over det juridiske Embedsstudium.

Men i Aaret 1807 blev den unge, krigsbegeistrede og maaske lidt for varmlodige Marineløjtnant indviklet i en Affære, der skal omtales lidt nærmere.

III.

I den første Halvdel af August Maaned 1807 nærmede en engelsk Flaade sig København og indtog en fjendtlig Stilling. Undervisningen ved Militær-Institutet hørte op, og Bierfreund gik tilbage til Marinen. Han modtog Ordre til at gøre Tjeneste ved Trekroners Batteri*) og forblev her under hele Belejringstiden.

Paa Batteriet levede man, saa længe Bombardementet varede, i den dybeste Fred. Kun i de første Par Timer kastede Fjenden en Del Bomber mod Batteriet, men de var uden Virkning. Der blev saaledes ikke Lejlighed for Bierfreund til at høste blodige Laurbær i Kamp mod Fjenden.

Under et Besøg i Byen havde han set den

---

*) Marinerne, som laa paa Trekroner, var et meget ilde anset Korps af hvervede Tyskere. (*Bering Liisberg*: „Det nittende Aarh.“, Sp. 113.)

Ødelæggelse, Bombardementet havde anrettet. Han troede dog ikke paa Rygterne om Byens Overgivelse, og da de bekræftedes, følte han sig — ung og kamplysten, som han var — i høj Grad optændt af Harme derover.*)

I en Kreds af Studenter og Officerer, samlede paa Kongens Nytorv, gav Bierfreund sine Følelser Luft i en Yttring som denne: at Kapitulationen var skammelig og nederdrægtig, og at enhver, der havde haft Del deri, fortjente at hænges.**)

Ved hans Tilbagekomst til Batteriet, viste der sig en Del Uro blandt Mandskabet, og Officererne holdt efter Ordre vaagent Øje dermed. Kommandanten sendte Melding derom i Land og begærede Besætningen afløst. Om de hvervede Mariner siger Bierfreund, at han er vis paa, at de i Kampens Time vilde have holdt ud til det yderste. „Men naar denne var forbi, var de rigtignok ikke til at stole paa; thi Desertion var hos dem en Ære og at have tjent tre Potentater med et Par Sko noget særdeles hæderligt.“

Næste Morgen, da Bierfreund stod i sit Værelse

---

*) Bierfreund delte her Anskuelse med de fleste andre Officerer, der mente, at Bombardementet ikke berettigede Overgivelsen. Om Bombardementets Virkninger dette: Omtrent 1600 Mennesker af Byens civile Befolkning — deriblandt mange Kvinder og Børn — var dræbte, omtrent lige saa mange saarede, mange var blevne sindsyge af Skræk. Over 300 Huse og Gaarde laa i Aske. 15—1600 var mere eller mindre beskadigede af Fjendens Ild og Kugler. — Desuden skortede det paa Proviant. Kød var næppe at faa, og Byens Forsyning med Korn og Mel kunde ikke ventes at strække til ret længe („Det nittende Aarh.“).

***) Bering-Liisberg beretter kort om denne Episode og om det senere Optrin med Marinerne. (Samme Værk.)

og klædte sig paa, hørte han et flere Gange gentaget Hurraraab. Fra Vinduet saa' han en Klynge Marinere i Nærheden af Flagbatteriet, men ingen Officer iblandt dem. Da han ilte ned paa Batteriet, fandt han, at Anledningen til Sammenstimlingen var et engelsk Linjeskib, der kom opsejlende lige mod Batteriet og ikke langt fra dette kastede Anker.

„Jeg hørte oprørsk Tale blandt Marinerne“, siger Bierfreund. „Men deres Antal var for stort. Jeg holdt det derfor raadeligst at anstille mig, som om jeg intet hørte, saa meget mere som jeg bemærkede, at min Nærværelse sagtnede deres Støjen.“

Dog, længe varede det ikke, før en Mariner paa sit Tysk raabte: „Lad os raabe et Hurra for de brave Englændere, der er komne for at fri os for de fordømte Danske!“ Næppe havde han udtalt, før de andre svingede deres Hatte og raabte: „Hurra! leve de brave Englændere, vore Befriere!“

Dette var mere, end den unge, varmblodige Løjtnant kunde taale. Han trak sin Sabel og udbrød: „Hvem af eder, fordømte Hunde, der en eneste Gang til raaber Hurra for de brave Englændere, ham hugger jeg paa Øjeblikket ned!“

Der blev straks Tavshed. Men lidt efter begyndte Soldaterne at mumle indbyrdes, og et Hurra istemtes paany.

Løjtnanten vilde nu holde Ord. Han huggede en af de nærmestaaende i Hovedet. Hugget kløvede hans Hat, gled af paa Hovedskallen og gik paa Siden ned gennem Øret. Der blev stor Forbitrelse blandt den saaredes Kammerater, og den ene skreg i Munden paa den anden: „Hug ham ned, slaa ham ihjel!“

Med den dragne Sabel holdt Bierfreund en Tid

Angriberne fra Livet. Imidlertid kom der Undsætning. Kommandanten havde fra sin Bolig bemærket Oprinet og sendte Vagtmandskabet til Hjælp.

Der kom ogsaa Officerer til Stede. En af dem søgte at stifte Fred blandt de ophidsede Gemytter ved at sige: „Giv jer tilfreds, Folk! Løjtnanten har Uret, men han vil snart faa sin Straf!“

Bierfreund fik Ordre til at møde hos Kommandanten og give ham Beretning om det passerede. Han maatte derpaa begive sig til sit Værelse, indtil han kunde føres i Land. Landsætningen skete ved Nyhavns Hoved, og Bierfreund sad i Sluppen med en ladt Pistol i hver Haand. Han hørte senere, at Sluproerne, straks efter at have sat ham i Land, gik over til Fjenden.

Bierfreund gik nu ud i Byen. Han aflagde et Besøg hos en Bekendt. Men da han kort efter viste sig paa Gaden, blev han arresteret og ført til Hovedvagten.

IV.

Det var ikke Oprinet paa Trekroners Batteri, der havde foranlediget Arrestationen. Det var de ungdommeligt ubesindige Ytringer angaaende Byens Overgivelse, Bierfreund havde brugt paa offentlig Gade, i Overværelse af Studenter og Officerer.

Underhaanden fik han den Oplysning, at han kunde sikkert vente at blive skudt, da Krigsartiklerne fastsatte denne Straf for det, han havde begaaet!

Sagen endte dog med, at hans Regimentschef udvirkede Benaadning for ham, og efter faa Dages Fængsling var Bierfreund atter paa fri Fod.

Nogen Tid efter tiltraadte han atter sin Post

som Lærer ved Militær-Institutet, der gik ind 1811 og forenedes med Landkadet-Korpset. Bierfreund ansattes ved dette Korps som Kaptajn, hvor han forblev indtil Korpsets Reduktion i Februar 1818. Han havde imidlertid i Efteraaret 1817 taget juridisk Eksamen, som han et Par Aar i Forvejen havde begyndt at forberede sig til ved privat Manuduktion.

Bierfreund blev saa — efter adskillig Venten og Ansøgen — endelig kaldet til Borgmester i Holbæk i Februar 1819.

V.

Hans økonomiske Forhold var ikke gode. Hans Lønning var dalet med Korpsets Reduktion og udgjorde ialt 550 Rbd. Sølv, deraf de 300 Rbd. i Vartpenge. En Sum, der efter de daværende Priser i København ikke var tilstrækkelig til en Families Eksistens. Kaptajn Bierfreund var 36 Aar, var gift og havde fire Børn.

Nu, da han havde faaet Embede, savnede han Penge, dels til at bestride Flytningsomkostningerne, dels for at kunne fremstille sig i sin ny Jurisdiktion paa en for ham og Embedet værdig og passende Maade.

Hans Kones Slægtninge havde ved tidligere Lejlighed forstrakt ham med Penge. Nu ansaa han et Laan af 1000 Rbd. Sedler for en aldeles nødvendig Sum, og efter Henvendelse til Grosserer Trier, Chef for det store Handelshus Meyer & Trier, tilbød denne at laane ham 800 Rbd. rede Sølv mod bestemte Afbetalinger.

Firmaet Meyer & Trier gik kort efter fallit sammen med de Hundreder af andre Handelshuse.

VI.

Den 22. Marts 1819 tiltraadte Kaptajn Bierfreund Borgmester-Embedet i Holbæk. Den forrige Borgmester, Lyders, havde forladt Embedet i Uorden og med Kasseangel. Han fik 600 Rbd. Sølv i Pension, hvoraf de 400 Rbd. skulde udredes af Borgmester-Embedet.

Lyders var 66 Aar. Hans Formand, Kammerraad Lund, var foruden Borgmester i Holbæk tillige Postmester samme Sted, Birkedommer paa Løvenborg og Herredsfoged i Tudse og Merløse Herreder. Birkedommer- og Herredsfoged-Embederne afstod han paa Grund af sin høje Alder. Af disse fik Lyders Herredsfoged-Embedet og nogle Aar efter tillige Borgmester-Embedet. Senere, ved Lunds Død, fraadte han Herredsfoged-Embedet imod at faa af Eftermanden, Herredsfoged Dall, 200 Rbd. aarlig.

Kapt. Bierfreund var derimod ikke saa lykkelig at komme til at bestride flere Embeder. Han havde kun Borgmester-Embedet, og af dette skulde han som sagt udrede 400 Rbd. til Lyders.

Det viste sig snart, at dette blev ham vanskeligt. Hans Haab, at Embedets Indtægter maatte staa i Forhold til Byrden, der paahvilede det, skuffedes. Den ny Borgmester kom inden længe i en trang og trykkende Stilling.

Ved det Tidspunkt, han tiltraadte Embedet, begyndte Kornprisernes Dalen. Hovedindtægten var Embedsjorderne. Han anslog Afgiften deraf til ca. 180 Tønder Byg. Kapitelstaksten blev for Aaret 1818 sat til 7 Rbd. 5 Mk. 4 Sk. pr. Td. Byg. Men da B. første Gang skulde hæve denne Indtægt, var Kapitels-taksten kun 3 Rbd. 4 Mk. 5¹/₂ Sk. I denne Indtægt fragik endda det Beløb, der forud var optaget af Lyders.

Først for Aaret 1820 fik B. den fulde Jordindtægt. Men da var Kapitelstaksten kun 2 Rbd. 1 Mk. 1 Sk. Deromkring holdt den sig de følgende Aar. Hvilket vil sige, at Embedets Hovedindtægter ikke strakte til til Dækning af den paa Embedet hvilende Pension.

Borgmesteren foretog forskellige Forsøg paa at forbedre sine Embedsindtægter, men uden synderligt Held. En Vanskelighed mødte ham ogsaa derved, at ingen passende Embedsbolig var i Holbæk at faa til Leje. Han maatte da købe sin Formands Gaard, men savnede Midler til den nødvendige Udbetaling paa Købesummen. Paa en Anmodning om Laan af Havnekassen — den eneste offentlige Kasse i Holbæk — fik han Afslag, og først mod Slutningen af 1824 fik han ved Laan andet Steds fra Købet i Orden.

Nogen Forbedring i sine Indtægter fik han ved at blive konstitueret som Birkedommer ved Løvenborg Birk. Men da han i den Anledning maatte anskaffe Køretøj, blev Overskudet af Embedet ikke stort. Og hertil kom, at haarde Sygdomme gennem flere Aar hjemsøgte hans Hus. To af hans syv Børn døde, en tredje mistede i Skarlagensfeber Hørelsen, en fjerde blev angrebet af St. Veits Dans og var i lang Tid ad Gangen berøvet Mælet og Brugen af sine Lemmer. Den ældste Søn, der skulde studere, blev sendt til Sorø Akademi, og for ham skulde der aarlig betaales 200 Rbd. Sølv.

Under disse Forhold maatte det selvfølgelig knibe endnu mere end ellers med at skaffe Penge tilveje. Borgmesteren grundede over en Udvej — og den Udvej, han fandt, fortjener at kendes.

VII.

En skøn Dag overraskedes Borgerne i Holbæk ved, at Fru Borgmester Bierfreund med sine Børn rejste ind til København for at tage Ophold for længere Tid. Borgmesteren lejede sin Gaard bort og lod sælge det meste af det Bohave, han ejede.

Hvad skulde dette betyde? Det hed sig, at Borgmesterens Datter, der havde mistet Hørelsen, skulde nyde Undervisning paa Døvstumme-Institutet i København. Men man fandt, at det var at drive Moderkærligheden vel vidt at forlade sin Mand for et Barns Skyld. Mon ikke Fru Borgmesteren kedede sig i Holbæk? Eller var Forholdet mellem Ægteparret mon videre godt? Var det ikke snarere af den Grund, Fruen rejste?

Borgmesteren havde imidlertid solgt væk af sine Ejendele og med de indvundne Penge betalt en Del af sin Gæld. At hans Husholdning blev hævet og hans Bolig lejet bort bragte ham ogaa økonomisk Fordel. Men i Byen gisnede man stadig om den rette Grund til Skilsmissemellem Borgmesteren og hans Hustru.

Hver anden Uge red han seksten Mil for at tilbringe fire og tyve Timer hos hende. Det, der skilte dem, kunde saaledes ikke være Mangel paa gensidig Sympati.

Men Grunden? Ja, det var jo den, der skulde skjules. Inde i København levede Fru Bierfreund med sine Børn saa knapt og indskrænket som vel muligt. Saa knapt, som de ikke kunde leve i Holbæk, naar den ydre Anseelse skulde bevares. Og Borgmesteren kunde ikke sælge sit Bohave, naar hans Familie forblev i Hjemmet. Det vilde vække for megen Opsigt.

Penge skulde skaffes, de daglige Udgifter bringes ned. Derfor Flytningen, derfor Salget af Bohave, derfor Udlejningen af Boligen.

Men denne Levevis kunde ikke fortsættes i Længden. Bierfreund og hans Hustru led begge derunder. I fem Fjerdingaar varede Adskillelsen. Fru Bierfriends Helbred var svækket, og hendes Mand, der imidlertid forgæves havde haabet paa en heldig Forflyttelse, begyndte at tænke paa at tage sin Familie hjem.

En Veninde af hans Hustru kom ham til Hjælp. Ved at stille en Pengesum til hans Raadighed satte hun ham i Stand til at købe de nødvendige Møbler. Og straks derefter flyttede Fruen og Børnene atter tilbage.

En døvstum Pige, hvis Forældre boede i Nærheden af Holbæk, blev antaget som Lærerinde for den Datter, der havde faaet Undervisning paa Døvstumme-Institutet.

VIII.

Nogen midlertidig Hjælp havde Bierfreund faaet af Justitsfondet.

Men den forholdsvis store Pension til Lyders var stadig hans Sorgers Kilde.

Alle Forsøg paa Fritagelse for eller Nedsættelse af Pensionen havde været frugtesløse. Han henvendte sig da i sin Nød til Holbæk Borgerskab. Fra København, hvor han opholdt sig i Julen, skrev han til Forligskommissær Petersen og til Farver Nehammer [„en for sin særdeles Retskaffenhed almenagtet Mand“, siger Bierfreund om ham]. Han meddelte de to Mænd, at han ved den kommende Raadstue-

forsamling straks efter Nytaar vilde stille Borger­skabet det Forslag, at paatage sig Udredelsen af Halvdelen af Pensionen. Og han bad de to Mænd om at virke til hans Bedste.

Dette gjorde de ogsaa. Og hele Raadstuefor­samlingen viste sig villig til at imødekomme Borg­mesterens Ønske, saaledes at Byens Overtagelse af Pensionens Halvdel skulde regnes fra Begyndelsen af Aaret 1824.

Bierfreund gav straks Amtmanden, Grev Knuth paa Bonderup, Meddelelse derom. I den Tanke, at Raadstueforsamlingens Afgørelse vilde blive godkendt af de overordnede Autoriteter, benyttede han sig straks af det indvundne Gode. Han hævede det ham tilkommende Beløb for 1824 og Størstedelen af det for 1825 og klarede med disse Penge adskillige af sine Gældsposter.

Men midt i hans Glæde over de lysere Frem­tidsudsigter, der nu aabenbarede sig for ham, kom Amtets Svar over ham som et Tordenslag: Grev Knuth nægtede at give Raadstuebeslutningen sin Godken­delse, og det nyttede ikke, at Borgmesteren skriftlig og mundtlig anmodede Greven derom og udviklede sine Grunde for ham.

Sagen blev indbragt for det kongelige danske Kancelli. Og Kancelliet tilskrev Amtmanden om at tilmelde Borgmester Bierfreund, at han havde at til­bagebetale den ham af Kæmnerkassen oppebaarne Sum, der altsaa for de to Aar beløb sig til 400 Rbd. Tillige skulde Amtmanden betyde ham Kancelliets Misbilligelse af det „for en Øvrighedsperson upas­sende Forhold, at udbetinge sig Løn af Personer, der staar i underordnet Forhold til ham“.

Borgmester Bierfreund fik senere af Justitsfondet

bevilget et Beløb af 300 Rbd. Sølv for Aaret 1827 med en Tilkendegivelse af, at han — saalænge han havde at udrede de 400 Rbd. i Pension af Embedet — kunde gøre sig Haab om en passende aarlig Understøttelse, naar han derom ved hvert Aars Udgang indgav Ansøgning.

Men af disse 300 Rbd. Sølv fik Bierfreund kun udbetalt 37 Rbd. 3 Mk. Sedler og Tegn. Beløbet var modtaget med 337 Rbd. 3 Mk. Sedler og Tegn, og de 300 Rbd. Sedler blev af Grev Knuth indbetalt i Holbæk Amtstue som Bidrag til Borgmesterens Pensionsforpligtelser.

IX.

Hvor stor var Borgmesterens Løn? Hvor meget udgjorde de aarlige Indtægter af hans Embeder?

Han giver selv en Oversigt derover. Det fremgaar deraf, at hans Indtægt for 1819 var 1116 Rbd. 11 Sk.; for 1820: 934 Rbd. 4 Mk. For 1821 havde han tillige Birkedommerembedet for Løvenborg Birk, og for det nævnte Aar opgiver han: Byfogedembedet 1076 Rbd. 2 Mk.; Birkedommerembedet: 347 Rbd. 4 Mk. 4 Sk. For Aaret 1825 var de to Embeders Indtægter henholdsvis 1066 Rbd. 2 Mk. 4 Sk. og 220 Rbd. 1 Mk. 13 Sk.

Hertil kom en Efterbetaling af udestaaende Gebyrer for de foregaaende Aar. I Gennemsnit udgjorde Indtægterne af Holbæk-Embedet aarlig i de syv Aar 1111 Rbd. 3 Mk. 4 Sk. Sølv; af Løvenborg-Embedet i fem Aar 270 Rbd. 2 Mk. 2 Sk. Sølv aarlig.

Fra denne Indtægt var at drage Byrderne, der paahvilede Embedet. Først var der de 400 Rbd. Sølv

i Pension til Lyders. Kontorudgifter, Rejseomkostninger og andre Embedsudgifter anslaaes af Bierfreund til omtrent 600 Rbd. Sølv aarlig. Ialt saaledes 1000 Rbd. Sølv. Overskudet af Embeds-Indtægten bliver da i Gennemsnit kun ca. 380 Rbd. aarlig.

Denne Oversigt fremkommer i Anledning af en Henvendelse fra Bierfreund til Statsminister Kaas om Forbedring i hans Kaar. Ministeren svarede da med at anmode om en nøjagtig Fortegnelse over Bierfriends Embedsindtægter.

Bierfreund udbryder — efter at have anført de 380 Rbd., hvoraf han var henvist til at leve —: „at disse Indtægter ikke er tilstrækkelige for en Mand med talrig Familie, og hvis Stilling byder ham dog nogenlunde at iagttage den udvortes Anstand, vil sikkert enhver indrømme, der véd, hvad en Husholdning koster, og dertil betænker, hvad 5 Børns Opdragelse medfører for Udgifter.“

X.

Borgmester Bierfreund laa stadig paa Udkig efter nye Embeder. Om et Par af disse — Byfoged-Embedet i Sorø og Herredsfoged-Embedet i Lejre Herred — bemærker han, at de vilde have budt ham den Fordel at kunne spare de 200 Rbd. Sølv, som hans Søns Undervisning paa Sorø Akademi kostede ham aarlig. Havde Bierfreund faaet Herredsfoged-Embedet i Lejre, vilde han have ladet Sønnen undervise i Roskilde latinske Skole.

Han fik ikke dette Embede, og han kom heller ikke i Betragtning ved Besættelsen af Embeder, han i de følgende Aar søgte. Den snarlige Forflyttelse, han stadig havde haabet paa, udeblev.

Et Forsøg, han gjorde paa at blive konstitueret som Herredsfoged i Merløse-Tudse Herreder eller dele dette Embede med Herredsfoged Dall, faldt ikke i god Jord hverken hos Dall eller Amtmanden. Herredsfogden svarede meget kort, at han nok selv vilde vedblive at udføre sit Embede, saa længe han kunde Og derved blev det.

XI.

Kilden til denne Skildring af Borgmester Bierfreunds stadige økonomiske Sorger er Bierfreund selv. Han udgav 1827 sin Livsførelse i Trykken under Titlen: „Min Vandel, min Skæbne og Aarsagerne til samme“.

Bogen er, skønt ganske snildt formet som en Auto-Biografi, en Anklage mod Kancelliet, der lod Bierfreund sidde i et Embede, han ikke kunde leve af, og uden at lette hans Byrder. Han giver i Slutningen en Afskrift af Embedsskrivelser, vekslede mellem ham og de overordnede Autoriteter. Sin Fremstilling af Sagen ledsager han med følgende Bemærkninger:

„I 26 Aar har jeg tjent Hans Majestæt med Ære, erhvervet mig mine Foresattes Tilfredshed og mine undergivnes Agtelse. Jeg har ingen Anstrængelse, ingen Opofrelse sparet, for redelig ved mit Arbejde at ernære min Familie, og derfor maa enhver, der har Følelse for Retfærd og Menneskelighed, beklage mig, naar jeg maa gaa til Grunde, ene fordi jeg var saa ulykkelig at erholde et Embede, hvis Byrder oversteg Indtægterne.“

Senere skriver han:

„Det er ikke Hans Majestæt Kongens Vilje, at Statens Embedsmænd ved Hunger og Nød skal fristes

til Forbrydelser; men hungre og lide Nød havde jeg og min Familie maattet i Ordets bogstaveligste Forstand, hvis jeg havde skullet erlægge Pensionen uden at gøre Gæld.“

Og han slutter med disse Linjer:

„Ingen Usandhed, ingen Dadel eller Fornærmelse har besmittet min Pen, og jeg haaber, man vil indrømme mig, at den opbrusende Yngling, der i blind Harmе udsatte sig for Marinernes Bajonetter, da han hørte sin Konges Anseelse blive tilsidesat, der glemte at lægge Baand paa sin Tunge, da han troede sit Fædrelands Sag forraadt, har som Mand, idet han forsvarede sin egen Ære og Velfærd, vist, han ikke glemte den Ærbødighed, han skyldte de Forhold, der som Statsborger maa være ham hellige.

Men efter at hverken Bønner, Forestillinger eller Ansøgninger er blevne sparede for at undgaa Yderlighed, og efter at alle Forsøg er mislykkede, tvinger Selvopholdelse til Nødværge. Ormen, der søndertrædes, krymper sig i Støvet, og Manden, der knuses under Vægten af ufortjente Ulykker, søger hos sin Konge Tilflugt og hos sine Medborgere Deltagelse som Lægedom for de Saar, en haard og uretfærdig Skæbne tilføjede ham.“

XII.

Bierfreund lægger saaledes højtideligt sin Sag frem for sin Konge og sit Folk. Hvorledes Sagen videre udviklede sig skal meddeles efter et utrykt Kildeskrift, en Række Optegnelser, der skyldes Bierfriends Hustru, og som med stor Velvilje er stillet til Raadighed af Slægtninge*), i hvis Værge de er.

*) Familien *Holm* til *Lerchenfelt*.

I sin Bog omtaler Bierfreund sin Hustru med den største Agtelse og Kærlighed. Hendes Pigenavn var *Vilhelmine Georgine Eisen*. Hun var født den 26. Juli 1788 og blev den 24. August 1810 gift med Bierfreund, som den Gang var Premierløjtnant i Kronens Regiment og Lærer ved Militær-Institutet.

Det var som en omtrent halvhundredaarig Kone, Fru Bierfreund begynder sine Optegnelser. Da havde hun Børnene fra Haanden, nogle gifte og vel forsørgede, de økonomiske Forhold var bleven betydeligt forbedrede, og hun kunde med rolig Tilfredshed se Fremtiden i Møde.

Fru Bierfreund havde iøvrigt faaet den lykkelige Gave at kunne betragte Tilværelsen fra den lyseste Side. I Begyndelsen af sine Optegnelser giver hun et „intellektuelt Portræt“ af sig selv og skriver bl. a.: „Der er saa mange Mennesker i Verden, som Gud har skabt baade bedre og klogere end jeg; men der er vist kun faa, som han i højere Grad har skænket den Evne at føle sig lykkelig og at være modtagelig for Glæde, end det er Tilfældet med mig. En instinktmæssig Følelse lader mig altid uvilkaarlig finde den lyseste Side paa enhver Begivenhed. Sjælden ængstedes jeg for en Ulykke, før den ramte, og naar den kom, var alle mine Tanker og Bestræbelser henvendte paa at afhjælpe den.“*)

„Jeg var opvokset i den Grundsætning“ — skriver Fru B. senere, da hun omtaler sin Forlovelse med Bierfreund — „at intet var ufornuftigere end en tidlig og langvarig Forlovelse, og at en klog Pige

---

*) Fru B.s Retskrivning er saa lidet afvigende fra den nu almindelig brugte, at denne sidste er benyttet i alle Citater af hendes Optegnelser.

aldrig burde indlade sig deri. Denne Regel holdt jeg mig ogsaa fuldkommen efterrettelig, indtil jeg lykkelig havde fyldt mit femtende Aar (!). Da forelskede jeg mig i min nuværende Mand, som den Gang nylig havde taget sin Officers-Eksamen og var ansat som Fændrik i Marineregimentet med 9 Rdl. maanedlig Gage og havde Udsigt til at kunne forblive paa denne Post i en halv Snes Aar.“

Ingen tænkte den Gang paa Muligheden af en Krig, siger Fru B. Og hun fortæller derpaa med Lune om hendes egne og den unge Fændriks Kvaler. Moderen forbød Elskeren Huset og satte alle optænkelige Midler i Bevægelse for at hindre de to unge i at mødes. „I fire Aar saa' jeg ham kun fra Vinduet eller paa Gaden og talte blot enkelte stjaalne Øjeblikke med ham.“ Endelig gav Moderen sit Samtykke til Forlovelsen, og de to unge kunde nu daglig mødes i hendes Hus. Frøken Vilhelmine, der stundom havde følt nogen Ængstelse over, at hun i Grunden kendte sin Forlovede saa lidt, lærte nu hans Karakter at kende, og om denne véd hun næppe Lovord nok. Lykken var mig bedre end Forstanden, siger hun, og tilføjer: „Hvor mangen Pige, der saaledes elsker hen i Vind og Vej, har vel saadan Lykke!“

XIII.

Dette som en Art Præsentation af Fru Bierfreund. Hun kommer snart til en Omtale af Bierfriends Bog og de Grunde, der foranledigede dens Fremkomst. Med den meget omtalte Pension havde det — i Følge hendes Fremstilling — denne Sammenhæng:

En Fuldmægtig Hansen paa Amtmandens, Grev Knuths Kontor ønskede særdeles at blive Borgmester

i Holbæk. For at opnaa dette formaade han Amtmanden til at indstille Lyders til at afgaa med 400 Rdl. Sølv aarlig i Pension. Det Haab, at Pensionen skulde afskrække de søgende og forskaffe Hansen Embedet, slog fejl, da Bierfreund søgte og fik det. Han blev derfor en Genstand for Uvilje fra Amtskontorets Side, hvis egentlige Chef Fuldmægtigen var. Da han forlod det, mente hans Eftermand ligesaa, at Borgmester-Embedet var passende for en Amtsfuldmægtig, og man søgte derfor mere at opmuntre Bierfreund til at søge Forflyttelse end at lette hans Byrder.

Disse, efter Fruens Sigende, egentlige Drivfjedre i Historien, kunde Bierfreund ikke anføre i sin Bog, da han ikke kunde bevise, at det forholdt sig saaledes. Ved Revisionen af Lyders Gæld*) var det bestemt, at førend den kongelige Kasse blev betalt, skulde hans Gæld til nogle private Boer, som han havde haft under Skiftebehandling, og hvis Penge han havde forbrugt, efterhaanden afbetales derved, at Bierfreund, som nu havde disse Boer under Behandling, skulde til dem indbetale den aarlige Pension, som det var paalagt ham at betale Lyders.

Da Embedets Indtægter ikke gjorde Bierfreund det muligt at udbetale 400 Rbd. Sølv deraf aarlig, trak han saaledes efterhaanden sin Formands Gæld til disse Boer over paa sig, kom trods alle Anstrængelser hvert Aar dybere i Gæld og pintes af Angst for Fremtiden. — Fru B. nævner de 200 Rbd., som Borgerne i Holbæk havde vedtaget at betale som

---

*) Havde Amtmanden inden Afskedigelsen visiteret hans Kasse, skriver Fru B., da maatte han have indstillet ham til at afgaa i Slaveriet.

Bidrag til Pensionen. Da Kancelliet forbød ham at modtage disse Penge, „medens man faa Uger efter bifaldt, at 80 Rbd. Sølv, som Lyders havde bedraget Byens Kasse for, skulde eftergives ham“, da op-tændtes Bierfreunds Harm, og han besluttede at bringe den hele Sag for Publikums Domstol.

Dette havde imidlertid sine Vanskeligheder. Da det i Trykkeloven var forbudt at skrive noget dad-lende om et kongeligt Kontor eller Kollegium, maatte han fremstille Sagen under Form af en selvbiografisk Skildring. Det lykkedes imidlertid, og hvor graverende end hans Fremstilling var for Kancelliet, kunde Cen-suren ikke udslette en Linje eller forbyde Bogens Udgivelse.

Da Bierfreund meddelte sin Hustru sin Plan med Bogen, „greb og bestyrkede jeg ham deri med varmeste Iver; thi jeg saa' i den ligesom et Glimt, der kunde adsprede det Fortvivlelsens Mørke, som omgav os. Det foresvævede mig, at Gud havde blæn-det hans Undertrykkere med Uretfærdighed for at give ham Vaaben i Hænde imod dem, og jeg op-muntrede ham af alle Kræfter til at bruge dem.“

En Avdiens hos Gehejmeraad Stemann, der var bleven Kaas' Efterfølger som Præsident for Kancel-liet — en Avdiens, hvorunder Bierfreund blev be-tydet, at han absolut ikke kunde gøre Regning paa at se sine Kaar bedrede foreløbig, — lod ham fastholde sin Beslutning om en Appel til Offentlig-heden. Bogen blev skrevet. En tidligere Elev af Bierfreund, en Kaptajn Blom ved Kongens Regiment, besørgede den trykt i København hos Reitzel, der lovede at holde den hemmelig indtil videre og holdt sit Ord.

Saa snart Bogen var færdig, skrev Bierfreund

til Kongen og underrettede ham derom, bad om, at den ikke maatte blive undertrykt, og forsikrede, at den var fremkaldt af den bitre Nødvendighed for at frelse det eneste, man endnu havde levnet ham, nemlig Æren. Paa samme Tid skrev han til Politichefen, Etatsraad Kjærulf, som den Gang var Chef for det Departement i Kancelliet, hvorunder Holbæk sorterede, og gjorde ham en lignende Meddelelse.

Faa Dage efter meldte Reitzel ham, at Kjærulf ønskede at tale med ham, forinden Bogen blev udgivet. Bierfreund rejste da til København. Kjærulf søgte „først med Trusler at imponere ham“; men „da disse ingen Virkninger gjorde, forsøgte han mildere Overtalelser og sagde blandt andet: „Min kære Bierfreund! Det er jo ikke værd at lade det briste, førend det ikke kan holde længere!“ Men dertil svarede Bierfreund: „Nej, forlad mig det, Hr. Etatsraad! Naar jeg ikke lader det briste, førend det ikke kan holde længere, gaar jeg til Grunde som en Bedrager. Det vil jeg ikke, for det er jeg ikke! I nærværende Øjeblik kan jeg endnu, ved at sælge min Gaard og øvrige Indbo, klarere min Gæld, og naar det ligger klart for hele Verden, at det ikke er mine egne Misgreb, der har bragt mig til denne Yderlighed, behøver jeg ikke at genere mig med Hensyn til min Levemaade, for naar Borgmesteren i Holbæk kan leve paa samme Fod som hans Politibetjente, vil Embedets Indtægter være fuldkomne tilstrækkelige.“

Kjærulf bad ham da blot forholde sig rolig foreløbig. Etatsraad Ørsted*) stod i Begreb med at afrejse for at efterse Embederne i Holbæk Amt. Bier-

---

*) Anders Sandøe Ørsted, den bekendte Retslærde (1778—1860).

freunds Klager skulde da nok blive afhjulpne. Med den Besked rejste B. hjem, og Bogen hvilte imidlertid hos Reitzel.

Saa kom Ørsted til Holbæk. „Han behandlede Bierfreund paa det venskabeligste, talte med ham om Bogen, som han meget nøje maa have gennemlæst, og gjorde iblandt andre følgende Bemærkning: „De siger, at De vil skrive med en Soldats Frimodighed og en Jurists Forsigtighed. Man kan ikke nægte, at De har holdt Ord, især hvad Soldaten anbelanger; thi De har hugget meget skarpt ind.“

Ørsted erklærede, efter at have efterset Embedsbøgerne, at han aldrig havde fundet et Byfogedembede i en mere fuldkommen Orden. „Denne Erklæring vidnede saa meget mere om Ørsteds retskafne og ædle Karakter, da det dog for Øjeblikket laa i Kancelliets egen Interesse at finde Fejl hos en Mand, der havde vovet offentlig at kaste Handsken til det.“

Forhandlingen med Ørsted førte dog ikke til noget Resultat. Ørsted ønskede at jævne Sagen og foreslog Bierfreund at stille Kaution for de manglende Penge [Gælden til Boerne o. s. v.]; saa skulde han give den fordelagtigste Beretning om hans Embedsvirksomhed og anbefale ham til Herredsfogedembedet, der snart blev ledigt. Bierfreund kunde ikke gaa ind herpaa, saaledes som Sagerne stod, men tilbød at tage sin Bog tilbage, hvis han kunde faa et Laan af Justitsfondet imod successiv Afbetaling, naar han kom i et bedre Embede. Dette mente Ørsted vilde for meget compromittere Kollegiet, da det i Grunden var at tilkøbe sig hans Tavshed. Endelig blev de enige om at foreslaa Grev Knuth at skaffe et saadant Laan, hvad denne imidlertid heller ikke kunde indlade sig paa.

Efter Ørsteds Afrejse modtog Bierfreund en Kancelliskrivelse, hvori der blev givet ham en Frist af fjorten Dage til at klarere sit Embedes Ansvar (Gælden til de omtalte Boer). Denne Tid benyttede Bierfreund til at sætte sin Bog i Cirkulation.

XIV.

De eneste Personer i Holbæk, med hvem Bierfriends havde talt fortrolig om deres Stilling, var Kammerherre, Amtsforvalter Wegener og Frue. Da Wegener hørte, at Bogen var sat i Cirkulation, martrede han mig paa det frygteligste, siger Fru Bierfreund, ved Forestillingerne om den Fare, min Mand udsatte sig for.

Fra Fru B.s Svoger og Søster kom advarende Breve, men de forstummede, da Bogen udkom og de læste den. Bierfreund sendte Eksemplarer af Bogen til Kongen, Prins Christian [senere Christian den Ottende] og mange flere. „Imidlertid gjorde Bogen uhyre Sensation i København, hvor man læste den i alle Klubber og Læseforeninger. B. havde, for ikke at støde an mod Trykke-Anordningerne, omhyggelig vogtet sig for dadlende Ræsonnementer. Men Læserne suplerede tilstrækkelig denne Mangel ved at gøre dem selv, og den Omstændighed, at hans afvekslende civile og militære og atter civile Stilling havde skaffet ham et mere end almindelig udbredt Bekendtskab, bidrog til at gøre Sagen mere omtalt end ellers havde været Tilfældet, skønt ogsaa offentlig Prostitution af et kongeligt Kollegiums Handlinger naturligvis maatte vække Opsigt.“

„I Holbæk vakte Bogen en endnu varmere Interesse; thi der følte man saa ganske Sandheden af,

hvad den indeholdt, og den Omstændighed, at Bierfreund, trods sine yderst trykkende Kaar, aldrig havde anmodet nogen af sin Jurisdiktions Indvaanere om Laan eller Kredit (hvorimod hans Formand, for hvis Skyld han var blevet ødelagt, var i Gæld til den hele By), bidrog til at vække deres Deltagelse og Velvilje i høj Grad.“

Efter at Bogen var udkommet, skrev Bierfreund til Kancelliet for at udbede sig en Frist af fjorten Dage, hvori han kunde bekendtgøre Salget af sin Gaard og øvrige Ejendele, da det var ham umuligt at faa det averteret i Aviserne i kortere Tid.

XV.

Saa skulde der altsaa holdes Auktion. Det pinte baade Bierfreund og hans Hustru, men de var enige om, at det maatte saa være. Bierfreund vilde ikke ved nye Laan, som han ikke saa nogen Mulighed for at tilbagebetale, styrte sig i dybere Gæld og mulig drage andre med i sin Ulykke. „Jeg havde stedse været hans Fortrolige“, skriver Fru B., „jeg havde kendt hans Sorger og Beslutninger, og jeg var fuldkommen enig med ham i, at frivillig hæderlig Armod var mindre frygtelig.“

Gaardens Auktion var bestemt til den 25. Juli, Auktionen over Bohavet til den 30. s. M., og den forlangte Frist var udløben den 2. August. „Med bævende Hjærte saa jeg denne frygtelige Krisis i Møde, jeg var til Mode som et Menneske, hvem der forestaar en uundgaelig og smærtelig Operation . . . . Vi havde selv samlet og optegnet alt vort Indbo og kun forbeholdt os 3 Senge, 6 Par Blaarlærreds-Lagner, 2 Sæt Dækketøj og de simpleste Møbler til et Værelse.“

Det var ogsaa under Overvejelse at sælge en Themaskine, men Fru B. fandt den uundværlig, og hendes Mening sejrede. Det er sine Børn, Fru B. i snævraste Forstand helliger sine „Optegnelser“, og den bedrøvelige Begivenhed, hun fortæller om, giver hende Anledning til følgende Udbrud: „Gud bevare enhver af Eder, mine kære Børn, fra at komme i en lignende Stilling; der hører sandelig Styrke til at bære den. Men skulde det nogensinde blive Tilfældet, saa har I her et Eksempel paa, at det kan overvindes, og at Gud tit kan sende Hjælp ad Veje, hvor vi hverken anede eller søgte den.“

Af Bierfreunds dalevende Børn var den ældste, Sønnen Carl, paa Sorø Akademi. „Den eneste, som var gammel nok til at begribe, hvad der foregik, var vor ældste Datter Clara, som den Gang var 12 Aar. Jeg gav hende Bogen [Faderens Bog] at læse, og da hun bragte mig den, kastede hun sig til mit Bryst og sagde: „O, hvor jeg dog har en brav Fader og en god Moder!“ Jeg glemmer hende aldrig de Ord; thi de faldt som lindrende Balsam i mit blødende Hjærte, og jeg formaar ikke at beskrive, hvad jeg følte derved.“

Dagen for Gaardens Auktion kom, og for ikke at overvære den, gik Fru Bierfreund med sine Børn ned i Haven. „Men da Lyden af Trommen, der bruges ved slig en Lejlighed, forkyndte dens Begyndelse, udbrød Clara i høj Graad, og de mindre Børn fulgte hendes Eksempel og samlede sig jamrende omkring mig.“ Gaarden blev købt af Prokurator Arboe, der tidligere havde været Forvalter paa Aastrup, og blev betalt med 1000 Rbd. over Prioriteterne.

Mandagen derefter, den 30. Juli, skulde Indboet sælges. Men om Søndagen kom der fra Amtmanden

en Kancelliskrivelse, der befalede ham at begive sig til Byfoged Bierfreunds om Tirsdagen den 31te. Hvis Bierfreund ikke til den Tid kunde klarere det ham paahvilende Embedes Ansvar, skulde Amtmanden ufortøvet suspendere ham og indsætte en anden i hans Sted.

Det var Kancelliets Svar paa Bierfreunds offentlige Angreb. Bierfreund tabte dog ikke Fatningen. Han viste sin Hustru et Reskript, efter hvilket ingen Embedsmand kunde suspenderes uden Hans Majestæts egen Underskrift. Dette Reskript vilde han henholde sig til og nægte at respektere en mulig Ordre til Suspension, naar ikke Kongens Underskrift forelaa. Hans Anmodning om en Frist af fjorten Dage havde Kancelliet altsaa ikke taget Hensyn til.

„Med Angst og Bekymring hilste vi“, skriver Fru Bierfreund, „den 30. Juli som en Dag, der vilde have saa afgørende en Indflydelse paa vor Skæbne.“ Det gik imidlertid helt anderledes, end hun havde tænkt. En stor Del af Holbæk Borgere havde i Stilhed besluttet at give Borgmesteren Bevis paa deres Deltagelse. „Muntre Gæstelag havde ikke samlet Holbæks Indvaanere hos os, da vore trange Kaar stedse havde tvunget os til at leve meget stille; men i Nødens Time stimlede de venlig til vor Bolig for at bringe os Hjælp“.

Man havde besluttet at købe alt Borgmesterens Indbo og forære ham det. Men da Wegener kom over i Sidebygningen, hvortil Borgmesteren og hans Familie havde trukket sig tilbage, og erfarede af Bierfreund Kancelliets Adfærd, gik han tilbage til Auktionsværelset, underrettede Forsamlingen derom og bad dem hellere give Bierfreund Kontanter end Møbler, som han til Nød kunde undvære. „Den paa-

faldende Haardhed, der blev vist Bierfreund i Mod-sætning til den Skaansel, der var vist hans uværdige Formand, oprørte alle Tilstedeværende. „Vi skal vise, at vi kan give ham Gratialer [sagde de] til Trods for baade Amtmand og Kancelli.“ Og de holdt ærlig Ord.“

Uden Borgmesterens og hans Hustrus Vidende blev der under Auktionen udarbejdet en „Subskription for en agtværdig Familie, der uden Skyld var bragt nær sin Undergang“, og med denne besluttede Købmand L. Chr. Smith og Farver Nehammer at gaa omkring i Byen og indsamle Bidrag. Endnu førend Auktionsdagen var til Ende bragte Wegener Meddelelse om, at 1200 Rbd. var deponerede paa Holbæk Amtstue til Bierfriends Raadighed. Beløbet var sammenskudt af Holbæk Borgere, men han maatte aldrig erfare, hvem eller hvad enhver havde givet, at dette ikke skulde genere ham i Udøvelsen af hans Embede. Man havde endvidere truffen den Bestemmelse, at hvis Kancelliet vilde suspendere Borgmesteren, skulde Pengene anvendes til hans Understøttelse, medens Suspensionen stod paa.

Som Auktionsholder var konstitueret Prokurator Næstved. Han kom, da Auktionen var forbi, over for at meddele Borgmesteren dette, og han fortalte Fru Bierfreund, at han havde købt noget paa Auktionen. Men da han ikke havde Plads til det hjemme, bad han, om det maatte blive staaende til Afbenyttelse foreløbig. „Vi kom over i vore Værelser, hvor det bedste af vort Bohave endnu stod, og den ene Køber efter den anden kom for at gøre mig en lignende Anmodning. Wegener havde købt vort Sølvtoj og mere andet til et betydeligt Beløb og sendte mig det. Købmand Kornerup gjorde ligesaa.“

Fru Bierfreund skildrer sin og sin Mands Rørelse, Glæde og Forbavselse over alle disse Beviser paa Godhed og Velvilje, „som vi aldrig havde ventet eller tænkt os Muligheden af“, og hun tilføjer: „Jeg kan aldrig glemme disse Øjeblikke.“

XVI.

Ved denne uventede Hjælp kunde Bierfreund atter løfte sit Hoved frit. Hans egentlige Gæld og Skyld var nu dækket. Men da han stod temmelig blottet for Penge til den fremtidige Husførelse, blev han og hans Hustru enige om, at hun skulde rejse til København, meddele sine Slægtninge Sagens Udfald og anmode sin Onkel og dennes Søn [der var meget velstaaende] om et Laan imod Afbetaling efterhaanden.

Fru Bierfreund rejste glad og gerne og med et let Hjærte. Hun aflagde Besøg hos sin Moder og sine Søskende og derpaa hos sin Fætter, der svarede, efter at have hørt hendes Anmodning: „Du behøver slet ikke at tale til min Fader derom. Jeg skal med første Post sende Bierfreund de 600 Rbd., saa kan han afbetale dem efter sin Lejlighed.“

Han lovede derpaa at skaffe Fru Bierfreund en Avdiens hos Bülow, en af Kongens nære Raadgivere, hvem Bierfreund havde sendt sin Bog. Bülow havde efter Modtagelsen deraf tilskrevet Bierfreund et særdeles venskabeligt Brev, og Fru Bierfreund syntes derfor, at hun burde fortælle ham Sagens Udfald.

Hun gik imidlertid først til Ørsted, der modtog hende med Venlighed og interesseret lyttede til hendes Beretning. I sin Bog havde Bierfreund omtalt Borgmester Lyders og hans Familie paa en mindre smuk

Maade, og Ørsted spurgte da i Samtalens Løb: „Men hvad siger dog Lyders til Sagen?“ „Det skal jeg sige Dem“, svarede Fruen, „han kom løbende ind til os, truede Bierfreund med Fingrene og sagde: Jo, De har holdt net Hus med mig, De har skrevet om mig i Deres Bog!“ „Aa, kære Borgmester“, svarede Bierfreund, „bryd Dem aldrig om det. De véd jo dog, jeg holder meget af Dem alligevel! De er jo en Filosof og har aldrig brudt Dem om, hvad Folk sagde.“ „Ja, kære Borgmester“, tog jeg Ordet, „De er jo dog ogsaa bedre tjent med, at Bierfreund giver Dem en Skilling til Tobak, end om han havde skrevet en Lovtale over Dem. Den kan De i det højeste tænde Piben ved!“ „Ja, det er sandt“, svarede Lyders, „jeg er Filosof, jeg bryder mig ikke om, hvad Folk siger; men hvad De siger (i det samme klappede han mig paa Armen), se, det er fornuftigt, det bør staa!“

Ørsted lo, tilføjer Fru Bierfreund, efter at have berettet denne kostelige Scene. Fra Ørsted tog hun ud til sin gode Veninde, Fru Justitsraadinde Hougaard, „der modtog mig paa det kærligste, fortalte mig, hvor angst og bedrøvet hun havde været for mig, da man flere Gange havde fortalt, at Bierfreund havde aflivet sig.“ Fru Hougaard, der ogsaa ved en tidligere Lejlighed havde vist Familien Bierfreund virksom Hjælp, endte med at forære Fru Bierfreund 400 Rbd. Sølv. „Gud glæde hende hist“ — skriver Fru B. om hende — „hvor hun nyder Løn for sine gode Gerninger her paa Jorden. Jeg skal visselig aldrig glemme hendes Godhed; thi hun var en ædel og trofast Veninde.“

Belæsset med den modtagne Gave vandrede Fru Bierfreund hjem. „Det gjorde ondt i min Arm at

bære den; men jeg led denne Smerte med største Fornøjelse.“

Næste Dag gik hun til Bülow, hvor hendes Fætter og hendes Mands Bog havde beredt hende en god Modtagelse. Han hørte med Deltagelse hendes Fortælling og sagde derpaa: „Det glæder mig ret at kunne fortælle Kongen denne Begivenhed; thi han har været meget bekymret for Bierfreund, og jeg véd, det vil være ham kært, at Sagen har faaet dette Udfald. Hvad mig angaar, saa finder jeg, at Bierfreund har handlet som en meget brav Mand og udvist en sjælden Kraft og Redelighed; men jeg tror ogsaa, at han ikke havde været i Stand dertil, naar han ikke havde haft saa brav en Kone. De gode Damer vil saa gerne dele vore Glæder, men ikke vore Sorger, og De, Frue, gør en hæderlig Undtagelse deri.“ „Forlad mig“, sagde Fru Bierfreund, „deri er jeg ikke ganske enig med Dem; thi jeg er overbevist om, at De vilde finde langt flere Koner, der opfører sig, som jeg gjorde, end De vil finde Mænd, der ligner Bierfreund. Naar en Kone er saa lykkelig at have saa brav en Mand, og han tillige har saa megen Tillid og Fortrolighed til hende, som Bierfreund har vist mig, saa vil sikkert de allerfleste gøre, som jeg har gjort“.

Det vilde Bülow nu ikke indrømme, og da han i Samtalens Løb udbrød: „De kan tro, jeg maatte selv ønske mig en saadan Kone“, og Taarerne samtidig løb ned ad hans Kinder, „saa afbrød jeg paa en passende Maade Visitten, der inderlig havde rørt og glædet mig.“

Ørsted havde raadet hende ogsaa at fremstille sig for Gehejmerraad Stemmann (Kancelliets Præsident), og Fru B. begav sig den følgende Dag til Audiens

hos Gehejmerraaden. Hun sad en Tid lang i Forgemakket mellem en Del Suplikanter, en Situation, der under andre Omstændigheder vilde have gjort hende forlegen og ængstelig, „siden det var første Gang, jeg var paa den Galej“. Men Fru B. kom jo ikke som den, der vilde bede om Pardon i sin Mands Navn, og hun var derfor ved godt Mod.

Imidlertid blev det hendes Tur til Foretræde. Da hun begyndte sin Tale, kunde hun se paa Ekszellencens alvorlige Ansigt, at han ventede en ydmyg Bøn om Naade. Men hun bragte ham snart ud af hans Vildfarelse ved at tilføje: „Jeg kommer altsaa for at meddele Deres Ekscellence, at Bierfreund har holdt sit Ord og betalt, hvad han skyldte.“

„Har han betalt?“, raabte han pludselig mild. „Véd De hvad, det fornøjer mig overordentlig.“ Ved disse Ord fik Fruen Mod til at fortælle ham den hele Historie. „Men hvordan vil De nu bære Dem ad herefter?“, spurgte han, og Fru B. svarede: „Ja, efter denne Krisis behøver vi jo ikke at genere os, men kan indrette os saa simpelt som muligt. Vi har hidtil haft en Lærerinde til vore fire Børn, da den ældste led af St. Veitsdans, og den anden var døv og følgelig ikke kunde gaa i Skole. Men da nu min Moder tager den ene og min Søster den anden i sit Hus, saa kan de to mindre gaa i Skole i Holbæk, og medens de er der, kan jeg hjælpe Bierfreund paa Kontoret og saaledes tillige spare Udgift til en Kontorbetjent. Saa blev vor Husstand saaledes reduceret til en Pige, og naar vi ikke har Raad til at spise Steg, kan vi spise Kartoffler.“

Den Tale klang godt i Gehejmerraadens Øre, og han udbrød: „Brave Fru Bierfreund, det kan jeg lide Dem for! De er en brav Kone. Bliv denne Beslut-

ning tro, og De skal se, det vil være til Deres Gavn, jeg glæder mig ret til at melde Kongen dette Udfald. Han har interesseret sig særdeles for denne Sag. Overalt har Bierfreund mange Venner, men han har ogsaa gjort sig Fjender, og det mægtige Fjender, med sin Bog.“ „Det tror jeg gerne, Deres Ekscellence“, svarede Fru B., „men han kunde jo ikke handle anderledes. Hvorledes skulde en Mand, der baade som Familiefader og Embedsmand har gjort alt, hvad der stod i hans Magt, ville staa for hele Verden som en Bedrager, naar han kan retfærdiggøre sig? Og hvilken Mand af Ære kan i sit Hjærte fortænke ham deri!“

„Deri har De Ret“, svarede han. „Hans Opførsel er brav, og det havde været en Lykke for mange Embedsmænd og deres Familier, naar de havde haft hans Grundsætninger. Men imidlertid, Fjender har han skaffet sig, og ser De, man siger som saa, han har jo selv frivillig indgaaet den Forpligtelse, hvorover han klager!“

„Det er sandt nok“, indrømmede Fru B., „men da man ikke kan sætte sig ind i et Embede som probere en Hest, saa bør man kunne have den Tillid til det Kollegium, der har Lejlighed til at kende et Embedes Indtægter, at det ikke paalægger større Byrder, end det kan bære. Og Bierfreund bliver altsaa i ethvert Tilfælde den, der har Ret, saa meget mere som han har klaget derover i 8 Aar, og man altsaa har haft Tid til at undersøge Sagen.“

Dette Argument kunde Ekscellencen ikke indvende noget imod, og det fornærmede ham heller ikke, da Embedets Pension var fastsat i hans Formands Tid. — „Vi skiltes altsaa meget venskabelig fra hinanden“, siger Fru Bierfreund, „og de slemme

Forestillinger, jeg havde gjort mig om ham, var forsvundne.“

Samme Eftermiddag gik hun til Politichefen Kjærulf. Her fik hun langtfra saa god en Modtagelse, og hun maatte uvilkaarlig tænke paa Stemanns Ord om de mægtige Fjender. Det forekom hende, at Kjærulf ligefrem saa' arrig ud, da han paa hendes Spørgsmaal: om Bierfreund ikke var bleven suspenderet? svarede Nej. Imidlertid maatte Kjærulf som Chef for det paaklagede Departement ret naturlig føle sig kompromitteret ved Bogen. Hun nøjedes da med at anbefale sin Mand fremdeles i hans Bevaagenhed, „skønt jeg just ikke havde de aller fordelagtigste Tanker om den“.

Hermed var Fru Bierfreunds Mission endt, og hun drog hjem til Holbæk igen, rig paa Haab og Penge. Pengene lod hende endog „føle en Forsmag paa Rigdommens Sorger; thi jeg tilbagelagde Vejen i den forfærdeligste Frygt for at blive udplyndret eller bestjaalet og rugede bestandig som en Drage over min Skat.“

XVII.

Da Fru Bierfreund kom hjem, tog hun fat paa Indførelsen af de Ændringer og Besparelser i Husførelsen, hun havde omtalt til Stemann. Folkene blev afskedigede paa nær en Pige, de havde haft i Huset i 7 Aar. De to større Børn sendtes bort til de nævnte Slægtninge, de to mindre sattes i Skole i Holbæk. Og Fruen selv tiltraadte sin Plads paa Kontoret, hvor hun arbejdede hver Dag fra Kl. 9 til 2. Om Eftermiddagen var hun fri, paa Postdagene nær.

Bierfreund maatte ogsaa arbejde mere end før. Men i Hovedsagen var de ret vel fornøjet med Til-

værelsen, og de havde tillige den Glæde, at Embedets Indtægter nu var bedre end nogensinde før.

Prokurator Arboe havde, som omtalt, købt Borgmesterens Gaard, og Bierfreund skulde egentlig have forladt den til Michaeli Flyttedag. Men Arboe bad dem afbenytte den Vinteren over og blot vise ham den Godhed ikke at tilbyde ham nogen Husleje. Flere Personer, der havde Regninger for et eller andet, sendte Kvitteringer med Forsikring om, at de var betalt. „Kort sagt, man kappedes om at vise os ethvert tænkeligt Bevis paa Agtelse og Velvilje.“

Ikke mindst viste Damerne i Holbæk en paa-faldende Venlighed og Opmærksomhed imod Fru Bierfreund. Grunden hertil skal kortelig nævnes. Det er fortalt, hvorledes Bierfreund i 1824 solgte en Del af sit Indbo og lejede sin Gaard bort, medens hans Hustru og Børn rejste til København. De Holbækske Damer, der ikke kendte den sande Grund til dette Skridt, lod det gaa ud over Fru Bierfreund, da de mente, at det var Københavns Forlystelser, der trak hende. Da hun et Aarstid efter kom tilbage til Holbæk igen, blev hun som Følge deraf modtaget med en Kulde og Tilbageholdenhed, der var hende i høj Grad pinlig. Men da saa Bierfriends Bog udkom, og den virkelige Grund til Fru Bierfriends Ophold i København klart fremgik af den, følte alle den Uret, de havde gjort hende, og jeg kunde tydelig se, skriver hun, at de i deres Hjærte gjorde mig Afbigt derfor og søgte at erstatte mig det paa alle Maader.

XVIII.

Kort Tid efter rejste Bierfreund til København for at præsentere sig for høje Vedkommende, da

Kancelliets Præsident havde sagt, det var bedst, han kom derind. Da han kom til Bülow, bemærkede denne, at han maatte være fattet paa at faa en Irette-sættelse af Kongen for sin Bog, men at Hans Maje-stæt var altfor ædel til at bære Nag til ham derfor.

Da Bierfreund traadte ind i Kongens Forgemak, var Oberst, Kammerherre du Plat jourhavende. Han saa noget betænkelig ud, da han gik ind for at melde Bierfreund, men nikkede venlig, da han kom tilbage og lukkede ham ind. Bierfreund frembragte sit Ærinde, og Kongen sagde: „Ja, De burde ikke have skrevet den Bog! Man kommer ikke igennem med Hovedet — men De slap jo godt fra det!“ „Deres Majestæt“, sagde Bierfreund, „jeg ansaa alting for tabt og fandt, at jeg i det mindste burde frelse min Ære.“ „Nu ja“, sagde Kongen, „vi to kender jo nok hinanden“. Derpaa bukkede han, og Audiensen var forbi.

Bierfreund levede nu i Haab om en snarlig For-bedring af sine Kaar. Herredsfoged-Embedet var le-digt, da Dall havde indgivet Begæring om Afsked. En anden blev imidlertid udnævnt, en syg Mand, der døde tre Maaneder efter. Bierfreund søgte nu Em-bedet igen, men uden Held, og man betydede ham, at det var Princip, han ikke skulde have dette Em-bede, hvorimod han kunde gøre sig Haab om ethvert andet, han søgte.

Paa denne Tid fortalte Wegener ham, at Kon-gen skulde have sagt: „Vi maa være forsigtige med Besættelsen af Embeder, at Borgmesteren i Holbæk ikke skal faa noget at kritisere over!“

Da Bierfreund derefter (1829) søgte Byfoged-Embedet i Nyborg, fik han dette og aflagde i den Anledning en Takkevisit hos Kongen.

Kongen sagde til ham: „De har altid opført Dem

som en brav Mand, og det skal være mig kært, om det kan gaa Dem vel.“

Bierfreunds skulde saa rejse fra Holbæk. Det havde været vort kæreste Haab, skriver Fru Bierfreund, under blidere Kaar at kunne ende vore Dage i den Kreds, der var blevet vort Hjærte saa kært.

Men det Haab bristede.

XIX.

Med Overtagelsen af Nyborg-Embedet bedredes Bierfreunds økonomiske Kaar, og han gled efterhaanden ind i jævnt voksende Velstand. Han havde dog endnu den Fornøjelse at erindres om sin Embedstid i Holbæk, idet der afkrævedes ham 300 Rbd. resterende Embedsskat for Lyders, efter at denne var død, ligesom han maatte tilbagebetale 200 Rbd., som Borgerne i Holbæk i 1825 havde bevilget ham af Kæmnerkassen. Ogsaa maatte det interessere Bierfreund, at Pensionen ved hans Fratrædelse af Holbæk-Embedet blev hævet, uagtet Lyders ikke den Gang var død.

At det har knebet for mange Embedsmænd under Frederik den Sjette, fremgaar ogsaa af Fru Bierfreunds Optegnelser, idet hun siger, at „Kong Frederik den Sjettes Regering har fremvist en saa mærkværdig Overflødighed af uredelige Embedsmænd i alle Klasser“. Hun mener ganske vist, at det er forsætlig, at disse har gjort Gæld „og alskens Bedragerier“, og hun fremhæver sin Mand som et lysende Eksempel for disse.

En Ting krænker hende højlig, og det er, at Bierfreund ikke har nydt nogen kongelig Naade og Udmærkelse. I Tidsrummet fra 1827 til 1836 har det,

siger hun, ved flere Lejligheder ligefrem regnet ned med Titler og Hæderstegn. Men Bierfreund har holdt sig klar af Bygen, og hun tilføjer muntert, at han kan sige ligesom salig Schrødersee: „Jeg gik med Paraply!“

— — —

Her er gjort et saa fyldigt Uddrag af Fru Bierfreunds „Optegnelser“, da de giver en baade livfuld og malende Skildring af Begivenheder og Personer. Først og fremmest giver de et Billede af Forfatterinden selv, som vi lærer at kende som en klog og intelligent, dygtig og varmhjærtet Kvinde, der trolig stod sin Mand bi med Raad og Daad i mørke Dage.

Interessant er det at læse Bierfreunds Bog som et historisk Aktstykke fra en Tid, der administrerer paa den mærkelige Maade: at paalægge en Embedsmand at betale sin Formands Embeds-Gæld. Interessant er Bogen og Optegnelserne derved, at de viser os to Mennesker, der med rørende Trofasthed staar sammen i onde og gode Dage, altid enige om Vejen, de skal gaa, om Midlerne, de vil bruge.

Fru Bierfreund slutter den første og væsentlige Del af sine Optegnelser med disse Linjer:

„Vor Ungdoms Kærlighed, der uforandret har ledsaget os igennem Glæde og Sorg, er endnu i vort Livs Aften lige varm og hjærtelig, ja, Erindringen om, hvad vi har gennemgaaet, bidrager endog til at give den forhøjet Interesse, og med Tak og Tillid til Gud betragter vi baade det forbigangne, nærværende og tilkommende.“

Fra det gamle Kalundborg.

Udgravninger, Restaurering, Erhvervelse af gamle Bygninger
i 1907 og de nærmest foregaaende Aar.

Af Arkitekt *C. M. Smidt.*

I. Ruinerne i Lindevænget.

I April 1907 foretoges der Forarbejder til Opførelsen af en Villa i det saakaldte „Lindevænge“ i den vestlige Udkant af Kalundborg. Medens man her udgravede Grunden, fremkom nogle gamle Murelevninger, der formentes at have Interesse. Nationalmuseets 2den Afdeling underrettedes om det gjorte Fund og lod det undersøge; og denne Undersøgelse gav Stødet til, dels at Byens Borgere købte det paa-gældende Jordstykke, som skulde have været bebygget, dels at Museet foretog langt større Undersøgelser og Udgravninger i hele det store „Lindevænge“.

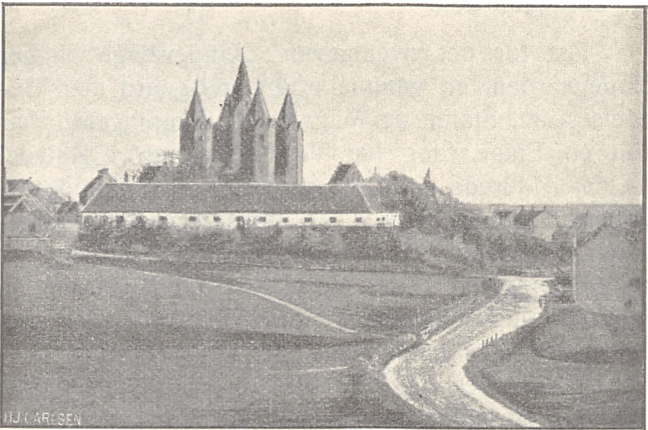
Det var en ret betydelig Offervillighed, der her blev vist af Kalundborgs Borgere. Og samtidigt viste Ejerne af den øvrige Del af Lindevænget, d'Hrr. *Carl Lawaetz* og *S. P. Jensen*, sig ikke mindre interesserede og offervillige, idet de tilbød Staten deres Grundstykke for en meget lav Pris, hvorved de har muliggjort, at de i Lindevænget fremdragne Ruiner af det gamle historiske Kalundborg kan bevares for Eftertiden.

Det er at haabe, at Staten — bistaaet af Kalundborg Kommune — ikke slipper denne Lejlighed til grundigt at lade undersøge og senere istandsætte og bevare, hvad der her er fremkommet; thi Størstedelen af de fremkomne Mure viser sig at være Rester af den gamle Bybefæstning. Vi er i vort Land saa fattige paa Minder af den Art; det er saa uhyre lidt, der endnu er bevaret af vore gamle Byers Mure og Taarne, at en grundig Undersøgelse her i Kalundborg vil kunne kaste Lys over denne Art af vore middelalderlige Bygningsværker.

Ruinerne i Lindevængat tilhører 2 Perioder, en ældre og en yngre. Til den ældre hører, hvad der fremdroges i Vængets vestlige og sydvestlige Del: et Porttaarn, hvortil der slutter sig en godt 100 Alen lang Mur, der synes at være Befæstningens gamle Vestmur. Alt det nævnte Murværk er af Kampesten og tilhører utvivlsomt 12te Aarhundrede. Noget Øst for Porttaarnet findes Rester af en Bygning, hvis Materiale er Kampesten og Munkesten. Ud fra Materialet og Behandlingen, samt tillige ud fra de her gjorte Fund af Formsten, Fliser og arkitektoniske Detailler kan denne Bygning godtgøres at være noget yngre end Porttaarnet; den maa antages at stamme fra Tiden omkring 1200, eller maaske snarere 1ste Halvdel af 13de Aarhundrede. I denne Bygning findes en Kampestenstrappe og en muret Ovn. Løstliggende laa bl. a. et 8-kantet Søjleskæft med tilhørende Kapitæl af den Art, som kaldes Trapezkapitæl, begge af Granit.

Til den yngre Periode hører de Ruiner, der fremdroges i Lindevængets nordøstlige Del. De stammede alle fra en betydeligt senere Tid i Middelalderen og var Rester af den gamle Bymurs nordvestre Hjørnetaarn med tilhørende Mure, Byens Nordmur

og Vestmur. Men Ruinerne fra denne yngre Periode kan atter deles i 2 Grupper, en ældre og en yngre, der har afløst hinanden. Den ældre Gruppe har meget svære Mure (4 Alen i Tykkelse) og et halvcirkulært Hjørnetaarn, medens den yngre har betydeligt spinklere Mure og et kvadratisk Hjørnetaarn. Den hertil hørende nordre Bymur er fremdraget i over 60 Alens Længde. — Alle disse Mure er opførte af Munkesten.

Kalundborg Kirke. Lindegaarden i Forgrunden.

Det bør endnu nævnes, at der langs Vestsiden af den gamle Købmandsgaard „Lindegaarden“ findes Rester af middelalderlig Bymur, Byens Vestmur. Men da denne Mur endnu ikke er undersøgt, kan det ikke afgøres, om den hører til det halvrunde eller det fir-kantede Hjørnetaarns Tid.

Hvorledes Forbindelsen mellem „ældre Periode“s og „yngre Periode“s Mure har været, det er endnu et aabent Spørgsmaal, som en kommende større Ud-

gravning forhaabentlig vil kunne løse. Overhovedet er det kun i de aller groveste Træk, man endnu kan forklare de gamle Ruiner, da Udgravningen og Undersøgelsen ikke paa et eneste Punkt kunde føres til Ende i det forløbne Aar (se en noget udførligere Beskrivelse af Ruinerne i „Kalundborg Avis“ illustrerede Jubilæumsnummer for 13. Oktober 1907).

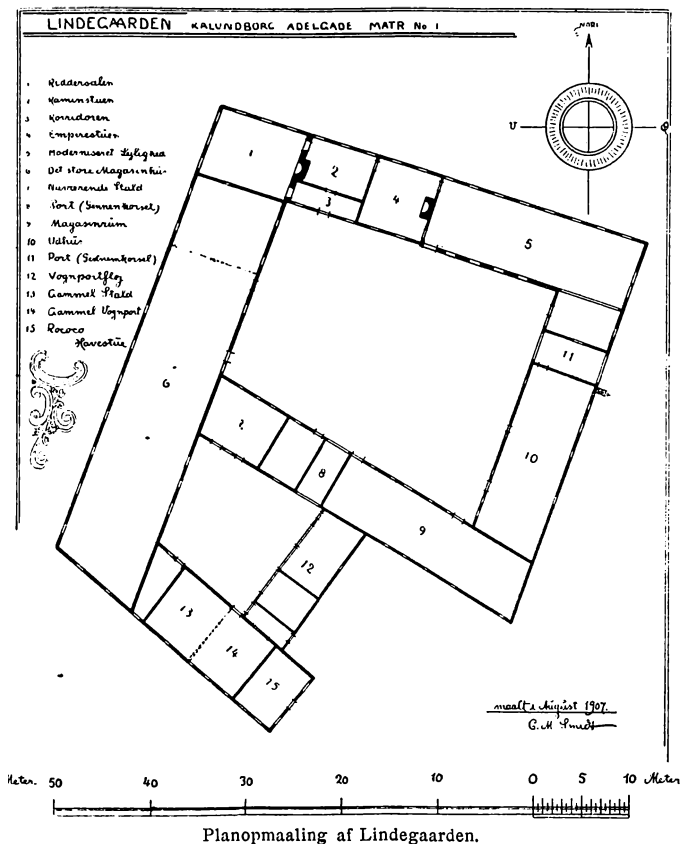
II. Lindegaarden.

Øst for det ovennævnte „Lindevænge“ ligger Lindegaarden, en gammel Købmandsgaard med Beboelsesrum, Stalde og Magasiner. Bygningerne har kun én Etage (dog har Vestfløjens nordre Halvdel Kælder), Murene er af Bindingsværk og kalkpudsede, Tagene teglhængte med de smukke, røde, gammeldags „Vingetegl“. Trods sin beskedne Højde og den store Simpelhed i det Ydre, har Lindegaarden en egen stilfuld, gammeldags Fornemhed, saaledes som den ligger i den gamle Have, der terrasseformigt sænker sig mod Vest og Syd. Men foruden denne simple Skønhed og stilfærdige Hygge i det Ydre, ejer Gaarden nogle Stuer, hvis rige Dekoration er af høj Kunstværdi, og som det vel var værd at bevare.

I Foraaret 1907 syntes Gaarden imidlertid stærkt truet, idet en Murermester købte den med den Tanke at bryde den ned og udstykke Ejendommen til Bebyggelse.

Nationalmuseet, der interesserede sig for den gamle Gaard, ønskede at redde den fra Undergang, ikke blot paa Grund af dens hyggeligt stilfulde Ydre eller dens Stuers rige og skønne Udstyrelse, men langt mere paa Grund af det nære Naboskab til

Esbern Snares gamle Kirke. Tæt Vest for Kalundborg Kirke ligger nemlig Lindegaarden; og den, som fra Landet i Vest kommer ind mod Byen, ser Kirkens

fem Taarne rejse sig over Gaardens lange, teglhængte Længer. Med denne Forgrund af lave Bygninger og Havens trækledte Terrasser og Skrænter virker Kirken mægtig og alvorlig. Ødelæggende baade for

Kirken og den hele Bydel vilde en moderne Bebyggelse være.

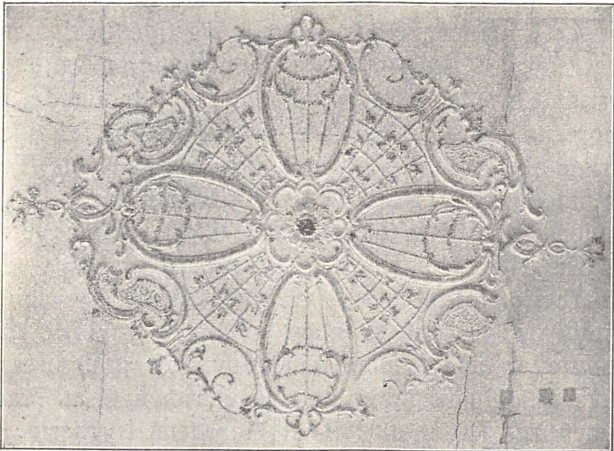
Efter at Museet havde faaet Gaarden paa Haanden indenfor en bestemt Tidsfrist, lod det Bygningerne undersøge, fotografere og opmaale, og som Resultat heraf fremkom der i Tidsskriftet „Architekten“*), der gæstfrit stillede sig til Raadighed og bekostede en Mængde Clichéer, et Opraab, i hvilket Lindegaarden nærmere beskrevs, medens der gjordes Rede for dens Betydning for Kirken, og der opfordredes til at skaffe Midler til dens Bevarelse. Det ledsagedes af historiske Oplysninger, fremskaffede ved Arkivundersøgelsen af Museumsassistent Dr. phil. *M. Mackeprang*.

Lindegaarden bestaar af 6 Fløje, der danner 2 Gaardsrum, et større, nordligt, og et mindre, sydligt. Af Fløjene (Nordfløj, Vestfløj, Østfløj, Mellemløje, Vognportfløj og Sydfløj) er Nordfløjen den ældste og synes at stamme fra det 17de Aarhundrede, de øvrige stammer fra 18de, og af dem er Vognportfløjen den yngste. I Østenden af Sydfløjen findes en lille hyggelig og nydelig Havestue, hvis pilasterinddelte Vægge har Rococodekorationer i Stukkatur. Den største af Fløjene, Vestfløjen, rummer et stort Magasinrum med ejendommelige Tømmerkonstruktioner. Af denne Fløj var oprindeligt den nordre Ende indrettet med Beboelsesrum, men heraf er nu kun det nordligste, Gavlrummet, tilbage, idet Resten er ind-

---

*) Se „Architekten“ for 17. August 1907, 9. Aargang Nr. 46. Tidsskriftets Redaktør har velvilligst udlaant to Clichéer til denne Opsats, nemlig Loftsdekorationen i Riddersalen og Rococokaminen. — Den følgende Beskrivelse af Lindegaarden er nærmest en forkortet Gentagelse af det tilsvarende Afsnit i „Architekten“.

draget i det store Magasin. Gavlrummet, for Tiden helt skilt fra Magasinet, maa nu medregnes til Nordfløjen. Det kaldes Riddersalen, og dets rige Rococostukkaturer, fantasifuldt komponerede, er af en Finhed og Skønhed i Udførelsen, der giver dem en meget smuk Plads i Rococotidens Kunst. Riddersalens Østvæg har en Ovnniche med et Dørparti paa hver Side, gennem hvilke man kommer ind i en mindre Stue og en Korridor. Stuen (Kaminstuen)

Midtdekoration i Riddersalens Loft.

har Bjælkeloft med gibstrukne Profiler og med Stukkaturer i Loftsfelterne mellem Bjælkerne. Ogsaa Væggene er delte i Felter og prydede med Stukkaturer, der dog hverken er saa rige eller saa skønne som i Riddersalen. I denne Stue findes den meget smukke og ejendommelige Kamin, der ses paa omstaaende Billede. Mærkværdigt nok er Kaminaabningen tilmuret, og paa Tilmuringen er malet et morsomt Billede af Guden Vulcan i sit Værksted.

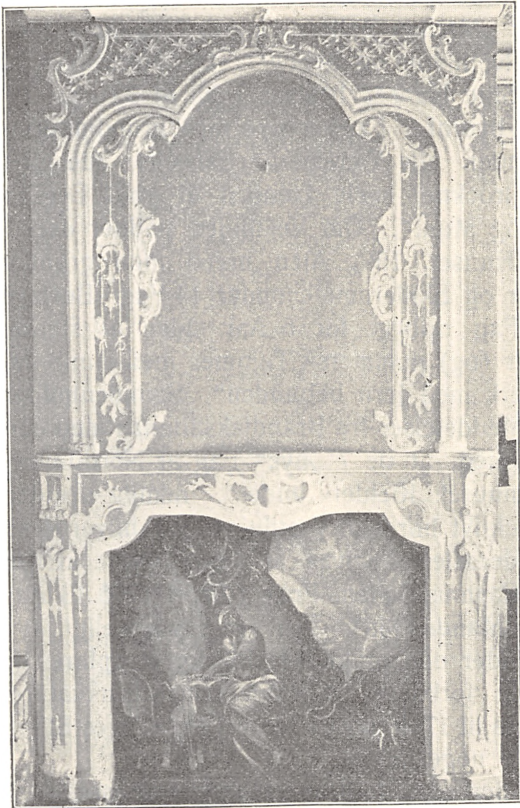
At Stuen og Korridoren er delte i flere Rum, kan heldigvis let ændres. Fra Kaminstuen og Korridoren kommer man ind i en større Stue, der gaar gennem hele Bygningens Dybde og derfor har Vinduer saavel i Syd som i Nord. Den har gibspudsede Bjælker som Kaminstuen og paa Østvæggen en Ovnniche med Dørparti paa hver Side i Lighed med Ridder-salen; men Dekorationen over Ovnnichen og alle Profiler er i Empire. Gaar man videre i Nordfløjen, finder man af gammelt kun Vinduer og Døre; iøvrigt er Rummene moderniserede og ødelagte.

Ifølge Traditionen skal Lindegaarden være opført af Christian IV's Svigersøn, Hans Lindenov den yngre, der døde 1659. Det er saa heldigt, at Byens Grundtakst af 1682 giver nogen Besked om Ejendommen: „En Gaard velbr. Hr. Stadhtholder Jürgen Bielche iboer och tilhøer, som tilforn hafuer verred sl. Hr. Hans Lindenoues Aufslgaard“ o. s. v. Da Gaardens Nordfløj, saa vidt det af den foreløbige Undersøgelse kan skønnes, stammer fra 17de Aarhundrede, og da Hans Lindenov kan godtgøres at have ejet Gaarden, er det meget rimeligt, at Traditionen har Ret i, at han er Gaardens Bygherre, og vi maa da antage den nu staaende Nordfløj opført af ham. Men dengang havde den mindre Vinduer. I 18de Aarhundrede ændrede man Bygningen, idet man sænkede Bindingsværksmurenes Løsholter og derved fik Plads til de slanke Vinduer, som denne Fløj endnu har. Alle de øvrige Fløje, som de nu staaer, er fra 18de Aarhundrede.

Af Ejerne efter Hans Lindenovs Tid kan nævnes Amtmand Jørgen Bjælke, Peder Thøgersen Lassen, Grev Carl Ahlefeldt, Amtsforstander Rasmus Salten, Grev Frederik Ahlefeldt-Laurvigen, Borgmester Hans

Schmidt, Borgmester og Landsdommer Thomas Bartholin og Borgmester Rommedahl. Ifølge Skøde af 11. December 1807 ses denne at have solgt Gaarden til Købmændene Niels Holst og Visti Raae. Sidst-

Rococokaminen.

nævnte blev 10 Aar senere Eneherre, og i et Aarhundrede var Lindegaarden i Familien Raaes Eje, ialt i 3 Generationer. Den tredie Ejer af denne Fa-

milie hed som den første: Visti Raae; efter hans Død i 1906 solgte hans Enke Lindegaarden i For-aaret 1907.

Det meddeltes, at alle Fløje undtagen Nordfløjen er fra 18de Aarhundrede. Brandtakseringen af 1771 nævner „Madam Saltens Gaard, Lingaar kaldet, som hun selv til hør og beboer“. Om Nordfløjen hedder det: „Stue Huuset bestaar i alt af 33 Fag, 12 Alen breed, hvoraf 7 Fag er nye med grundmuuret Kielder under, alle Værelserne paneelet, 3de gibset og 4re betrockne, heele Længen af godt Eegbindings Værk og Muur“. Om Vestfløjen hedder det: „Magazin Huuset, 15¹/₂ Alen breed med grundmuuret Kielder og Skilleromme under 14 Fag. Bestaaer ialt af 31 Fag opbyggt for 6 Aar siden af sterke Ege-tømmer (og) pommersk Tømmer med muurede Væge og stærk med Jern bebunden“. Sammenholder man disse Meddelelser fra Brandtaksationen med den Omstændighed, at de 7 „nye“ Fag af Nordfløjen „med grundmuuret Kielder under“, nemlig Riddersalen, konstruktivt hører til Vestfløjen, saa bliver Resultatet, at Riddersalen opgives at være opført af Amtsforvalter Rasmus Saltens Enke i Aaret 1765 (3 Aar efter hendes Mands Død). Det synes mærkeligt, at denne Enke lader den pragtfulde Riddersal opføre, ligesom det maa forbyse, at Riddersalens Stukkaturer skal henføres til 1765; man vilde vel efter deres Stil snarest tro dem noget ældre.

I den omtalte Brandtaksation nævnes alle Lindegaardens nuværende Fløje med Undtagelse af Vognportfløjen, i Stedet for hvilken der findes „et halv Huus i Baggaarden af 7 Fag Ege Tømmer og udmuurede Tavler“. Endnu i 1787 synes Vognportfløjen ikke at have afløst „Halvhuset i Baggaarden“,

da det nemlig ikke findes afsat paa Byplanen, der ledsager Paludans „Beskrivelse over Staden Kallundborg“. Derimod omtales det i Brandtakseringen af 1791: „Et Heelhus i samme Baggaard til østre Side paa 9 Fag, en Etage, Ege Bindingsværk, teglhængte og muurede Vægge“. Huset er da opført imellem 1787 og 1791, og hermed er Lindegaarden færdigbygget. Naturligvis er den senere undergaaet nogle Forandringer. Der er allerede nævnet flere i det Indre. Af Ombygninger i det Ydre kan nævnes, at et Stykke af Nordfløjens Sydmur er blevet nedbrudt og erstattet af Grundmur.

Den i Foraaret 1907 stiftede „Forening til gamle Bygningers Bevarelse“, hvis Formand er den kendte Arkitekt, Professor *J. B. Storch*, og i hvis Bestyrelse og Forretningsudvalg ogsaa Nationalmuseets Direktør sidder, tog Lindegaardssagen op. Formanden sammenkaldte Forretningsudvalget til et Møde, i hvilket ogsaa det lokale Medlem af Foreningens Bestyrelse, Dr. *J. S. Møller* i Kalundborg, deltog. Det besluttedes at arbejde paa at skaffe de fornødne Midler tilveje. — Samtidigt tegnedes der af udenforstaaende i Kalundborg og København Bidrag til Lindegaarden. I København skaffede saaledes Hr. *Mario Krohn* adskillige større og mindre Beløb, og Folketingsmand, Herredsfoged *Krabbe* tilbød ogsaa en betydelig Hjælp. „Kalundb. Avis“ opfordrede til at indsende Bidrag og havde den Glæde allerede Dagen efter at modtage en første større Sum fra Lindegaardens forrige Ejerinde, Enkefru *Raae*. Der indkom stadigt Bidrag og Anmeldelser af saadanne, smaa og store, varierende mellem 10 Øre og 500 Kroner. Men det var jo ret store Summer, som skulde til, og det syntes at have lange Udsigter med at faa samlet den fornødne Ka-

pital. Mellem forskellige Forslag var ogsaa det, at Lindegaarden skulde omdannes til et Alderdomshjem for Kalundborg Kommune.

Tiden var imidlertid kostbar, og man nærmede sig Tidsfristens Ende uden at være naaet synderlig langt*). Da samledes atter Forretningsudvalget for Foreningen til Møde i København, og her tilbød Foreningens Kasserer, Etatsraad *Bestle*, at han selv vilde købe Lindegaarden, istandsætte den og fredlyse den. En saa hurtig og smuk Løsning havde ingen turdet haabe, og der er al Grund til at lykønske „Foreningen til gamle Bygningers Bevarelse“ til den heldige Løsning af den første Sag, som Foreningen — endnu ikke et halvt Aar gammel — optog.

Et Held for den unge Forening, som endnu ingen Midler ejede, at der i dens Bestyrelse sad en Mand, som havde Evne og Vilje til at gennemføre Sagen.

Lindegaardens Køb, Restaurering og Fredlysning blev overtaget, uden nogen fremmed Hjælp, af Etatsraad Georg Bestle i Forening med hans Frue, Etatsraadinde Caroline Bestle. Den 17. September rejste de til Kalundborg for at indlede Forhandling om Lindegaardens Erhvervelse. — Naar Købet ikke den Dag kom i Stand, var Grunden den, at Bestle ønskede nogle Servituter lagte paa Nabogrundene for at hindre, at en hensynsløs Bebyggelse af disse skulde ødelægge hele Planen; thi en saadan

---

*) Det bør her ogsaa nævnes, at der af historisk Samfund for Holbæk Amt udsendtes et Opraab til hele Amtet, men umiddelbart derefter traadte Bestle til og gjorde Samfundets Medvirken overflødig. Dog Samfundets Interesse for Sagen skal ikke glemmes.

vilde jo lige saa vel som Bebyggelse paa Lindegaardens Grund være til stor Skade for Kirken og for det hele Bykvarter. Det lykkedes tilsidst at faa Tilsagn om disse Servituter. En Servitut paa Lindegaardens Genbo i Adelgade maatte betales med 1000 Kroner, og hertil benyttedes nogle af de Bidrag, der oprindeligt var tegnede til Lindegaardens Bevaring, og som var blevet ledige ved Bestles storstiledede Tilbud. En Del af Bidragyderne, saavel i København som i Kalundborg, tillod, at Bidragene benyttedes i det nævnte Øjemed, da Sagen ellers truede med at strande. Det maa her nævnes, at et Bidrag paa 300 Kroner fra „Holbæk Amts økonomiske Selskab“ blev indsendt ved Etatsraad Lemwich til Algstrup.

Med Tak maa nævnes, at Postmester *Rasmussen* frivilligt tilbød en Servitut paa sin Ejendom, Villa „Kollemorten“.

Endnu mere maa det paaskønnes, at d'Hrr. *Carl Lawaetz* til Kalundborg Ladegaard og Købmand *J. P. Jensen* af Kalundborg, uden Vederlag, som Ejere af Lindevænget lagde Servitut herpaa og derved sikrede dette mod al Kasernebebyggelse. Det er i Virkeligheden et stort Offer, disse to Mænd har bragt; og enhver Elsker af Kalundborg Kirke og den hele karakteristiske og maleriske Bydel skylder dem en stor Tak herfor. Navnlig er det et stort Offer af Hr. Lawaetz, der endyderligere har lagt Servitut paa sin Jord Syd for og Vest for Lindevænget (Syd og Nord for „Lundevejen“).

Han har herved vist sig som en fuldtud god og offervillig Bypatriot.

Alle disse Servituter, saa vel som en Fredlysningsdeklaration paa Lindegaarden, er under Udarbejdelse af Nationalmuseet i Forbindelse med de

paagældende Ejere. Paataleretten for Servituterne faar Nationalmuseets 2den Afdeling.

III. Middelalderligt Hus i Præstegade.

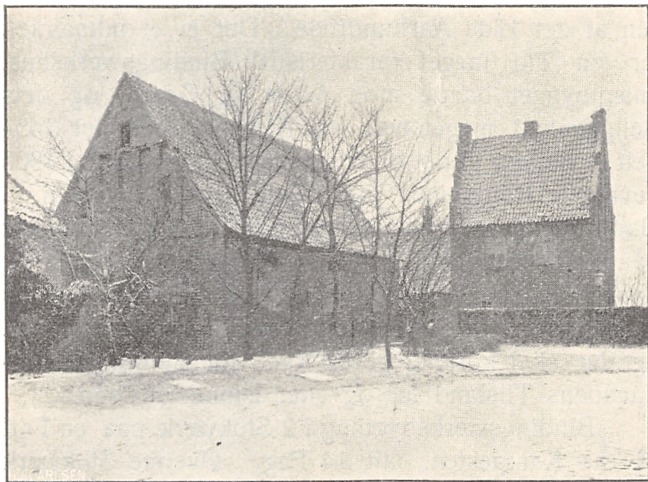
Naar det her er nævnet, med hvilken Interesse og Offervillighed Etatsraad Bestle og Frue har været om Lindegaarden, saa skal det tilføjes, at det ikke er første Gang Navnet Bestle er knyttet til Bevaringen af et af Kalundborgs gamle Mindesmærker. Allerede et Par Aar i Forvejen havde Georg Bestles Broder, Konsul *Chr. W. F. Bestle* i Aarhus, efter Opfordring af Direktør Mollerup købt og skænket til Nationalmuseet et middelalderligt Stenhus, der ligger i Præstegade, nær Kirken. Med sine to Stokværk, foruden den hvælvede Kælder, med de høje kamtakkede Gavle, det stejle, teglhængte Tag og de maleriske Murflader af røde Munkesten er det baade arkitektonisk og malerisk af stor Skønhed. Og skønt der er indsat nogle større Vinduer og i det Indre foretaget forskellige Forandringer, virker den gamle Bygning alt i alt ualmindeligt uberørt. Der er en Duft af uforfalsket Middelalder over denne Bygning, og Murene, de smaa Stuer, Hvælvinger, Vinduer, den jærnbefæstede Egetræsdør, næsten alle Enkeltheder fortæller mere om Middelalderen end mangan historisk Beretning.

Kalundborg skylder Konsul Bestle en stor Tak, fordi han har reddet denne ejendommelige Bygning.

IV. „Den gamle Latinskole“.

Lige overfor i Præstegåde, paa et Hjørne af Kirkegaarden, ligger et andet gammelt Hus fra Middelalderens Slutning, vejrbidt og malerisk, af en ejendommelig dyster Stemning med de meget smaa Vinduer og blindingsprydede Gavle. Det lykkedes Direktør Møllerup med Kultusministerens Tilladelse at erhverve dette Hus for Nationalmuseet, kort før Museet

Middelalderligt Hus i Præstegåde og den saakaldte „gamle Latinskole“.

modtog Konsul Bestles smukke Gave. Man maa nu haabe, det ogsaa vil lykkes Museet at skaffe de fornødne Midler til de to gamle Huses Istandsættelse, thi en saadan paatrænges højligt, naar de skal modstaa Regnens og Vejrligets Indflydelse. Der er jo ogsaa adskilligt af senere Tidens Lapperier og Vansiringer — baade ude og inde — som gerne skulde

fjernes, for at de to Genboer i Præstegade kan faa deres gamle karakteristiske Fysiognomi.

V. Bindingsværkshus i Adelgade.

Nogle faa Alen fra det sidstnævnte Hus, med Gaardside mod Præstegade og Hovedside mod Adelgade, ligger en Bindingsværksbygning fra Begyndelsen af det 17de Aarhundrede. Det er et udmærket, for sin Tid meget karakteristisk Bindingsværkshus, knægtbygget baade mod Gade og Gaard, og dets Beliggenhed meget nær ved Kirken gjorde det dobbelt ønskeligt, at det blev istandsat og bevaret. I 1906 bevilgede Kommunen, der ejede Huset, en Sum til Gade-Façadens Restaurering, efter at Nationalmuseet paa Opfordring havde undersøgt Bygningen og varmt anbefalet den til Restaurering. Denne, som lededes af Forfatteren af disse Meddelelser, foretoges i 1907, og der skal kortelig gøres Rede for Bindingsværks-Façadens Tilstand før og efter Istandsættelsen.

Bindingsværksbygning i 2 Stokværk paa en Fod af raa Kampesten, ialt 14 Fag. Øverste Stokværk springer frem for nederste, og Bjælkerne (nederste Stokværks Loftsbjælker, øverstes Gulvbj.) støttes af karnisformede Konsoller eller Knægte med Akanthusbladmotiv. Overgangsfoden (øverste Etages Fodstykke) har en simpel Rundstav paa Underkanten, ved 2 Indsnit dannes en Perle paa Midten af Rundstaven i hvert Fag. Mellem Overgangsfoden og nederste Etages Remstykke, altsaa i Rummet mellem Bjælkerne, findes et muret, profileret Led.

Øverste Etages Loftsbjælker gaar igennem Stol-

perne og er fastholdte udvendigt af 2 Trænegler. Stolperne naar et Stykke op over Bjælkerne og danner Trempelvæg eller Styrterumsvæg. De bærer foroven et Remstykke. Hver Stolpe bærer en simpel Knægt, som er fastgjort med svære Jærnsfiger. Knægten har baaret et gennemgaaende Remstykke i Højde med og foran Stolperemmen. Men den nævnte Rem er blevet erstattet af et Par Bræder (Foran-

Bindingsværkshus i Adelgade.

dringen er ikke sket fornylig, da øverste Brædt var raadent). Lige under øverste Stokværks Loftsbjælker ligger et gennemgaaende Stykke vandret Tømmer i hele Façadens Længde. Det springer noget frem for Stolper og Murfelter, og et simpelt dekorativt Motiv, der — let varieret — gentages gennem hele Façadens Længde, er udskaaret i Tømmerstykket. — Forneden findes Dør i 6te Fag fra Øst, Vinduer i

alle andre Fag. I øverste Stokværk er 3 Fag udmurede, Vinduer i alle andre Fag. Den Række Felter, som i hvert Stokværk findes under Vinduerne, deles hvert for sig — ved en lille mellemfaldende lodret Stolpe midt i hvert Fag — i 2 Murfelter. Paa samme Maade er Felterne i Styrterumsvæggen behandlede. Alle herved fremkomne Murfelter har Mønstermuring af røde Mursten.

Huset havde imidlertid før Restaureringen lidt forskellig Overlast. I nederste Stokværk var alle Løsholter sænkede for at give Plads til større Vinduer. Desuden var alle Murfelter i dette Stokværk helt eller delvis ommurede, og flere af de smaa mellemfaldende Stolper manglede.

Men det, der mest skamskændede Huset, var de 4 store Vinduer, der var indsatte i 2det Stokværks østre Ende, og som naaede helt op i Styrterumsvæggen. For deres Skyld var det ornamenterede Stykke Tømmer, der i hele Façadens Længde løber mellem 2det Stokværks Vinduer og Styrterumsvæggen, borttaget i 4 Fag. I en Bindingsværksbygning udtaler Konstruktionen sig saa tydeligt i det Ydre, Skønheden er saa nøje forbunden med, betinget af det konstruktive, og den nævnte Forandring var et iøjnefaldende Eksempel paa, hvorledes enhver hensynsløs Gaaen udenom Bindingsværkets konstruktive Organisme virker skønhedsfordærvende. Bygningens Linier var brudt, og der var kommet noget fremmed, skævt og fortrukket ind i Façaden. Desuden havde de sænkede Løsholter og større Vinduer i nederste Stokværk forrykket Højdeforholdene i hele Bygningen og tilsyneladende gjort nedre Stokværk lavere. Ved den stærke Stigning af Gaden har den vestre, største Del af Bygningen faaet en altfor lav Sokkel, og dette

kom saa meget stærkere frem paa Grund af Løsholternes Sænkning, idet Vinduerne var kommet til at sidde altfor nær ved Jorden.

Alle disse Misforhold blev rettede ved Restaureringen. Samtidigt blev Bygningen meget lunere end før; thi de Ommuringer af Murfelterne, der i sin Tid var foretagne efter Løsholternes Sænkning, var yderlig slet udførte, og man havde af Sparsommelighed benyttet Ler for Kalk. — Af praktiske og hygiejniske Grunde, for at give Stuerne saa meget Lys som muligt, samtidigt med at man formindskede Vinduerne, gjordes de nye Vinduer énrammede og fik blyindfattede Ruder.

Det var ikke muligt at udføre Restaureringen uden stor Imødekommen fra Haandværkernes Side; de 3 Hovedarbejder udførtes af Kalundborgmestre: Murermester *Chr. Hansen*, Tømrermester *N. P. Petersen* og Malermester *Gunnar Larsen*, der alle fortjener Ros for omhyggelig og nænsom Behandling af den gamle Bygning og Tak for at have vist Resignation med Hensyn til deres Arbejders Honorering. Navnlig gælder det i høj Grad de to førstnævnte, at en Del af deres Arbejde kan betragtes som en Gave, ydet i Sagens Interesse.

Men det maa ogsaa nævnes, at det ikke hører til Hverdagsbegivenhederne, at en Kommune viser Interesse og Offervillighed overfor den Art Opgaver. Der er dog heldigvis i de senere Aar adskillige lignende Tilfælde at opvise, og de kommende Aar vil sikkert bringe flere. Ethvert Tilfælde bør paaskønnes, og Kalundborg Byraad fortjener en stor Tak og Paaskønnelse for, hvad her er udrettet.

VI. Kirken.

I denne Oversigt vilde det være en Mangel, om ikke ogsaa Kirken nævnedes og der i al Korthed blev antydet, hvad her er sket. Thi indenfor dens Mure er der fundet forskellige hidtil upaaagtede, arkitektoniske Led, hvis Fremdragning og Restaurering vil blive af stor Betydning for det ejendommelige Kirkerum. Dels tidligere, dels ved den sidste store Istandsættelse i 1870—71 var disse Led blevet overkalkede, og flere Enkeltheder i Kirkerummet var blevet forvanskede.

Under Ledelse af Kirkens samvittighedsfulde Arkitekt, Professor *Hans J. Holm*, er der i de senere Aar udført forskellige Arbejder. Eksempelvis kan nævnes en Istandsættelse af Kirkens Ydre, og i det Indre bl. a. de nye, smukke Lampetter. Det var ogsaa lykkedes, ved Tilskud fra Staten, at skaffe de fornødne Midler til en malerisk Dekoration i det Indre, som skulde ledes af *Joachim Skovgaard* og *Thorvald Bindesbøll*. Under de forberedende Arbejder herfor (i 1906) var det, at man i Koret, senere ogsaa i Kirken, fandt Rester af nogle gamle, smukke Ledføjninger under Vægpillernes nyere Pudslag, desuden i Korets Nordvindue et gammelt Kalkmaleri fra 12te Aarhundrede. Endeligt viste det sig, at Vinduet oprindeligt har haft en anden Form end den nuværende.

Nationalmuseet tilkaldtes, det undersøgte Forholdene og indstillede Sagen til „det særlige Kirkesyn“. Skovgaard og Bindesbøll ønskede under disse Omstændigheder ikke at gennemføre Dekorationen, men hellere afvente en større Undersøgelse. Og Kirkesynet har indsendt Sagen til Ministeriet.

Om Kirkens Indre — forhaabentlig i en ikke for fjærn Fremtid — bliver grundigt undersøgt, renset

for de nyere Pudslag og istandsat i sin gamle Skikkelse, vil det utvivlsomt være et af vore smukkeste og ejendommeligste Kirkerum. Det vil da blive en værdig Opgave for Skovgaard og Bindesbøll at dekorere Kirkens Hvælvinger.

Naar historisk Samfund for Holbæk Amt har opfordret mig til at give en Oversigt over, hvad der i de sidste Aar er gjort for at fremdrage eller bevare historiske Minder i Kalundborg, har det været en taknemlig Opgave, fordi de sidste Aar netop har været meget rige paa Begivenheder af den Art, og fordi der herved blev Lejlighed til at bringe en Tak til de Mænd og Institutioner, uden hvis Hjælp Opgaverne havde været uigennemførlige.

Men det maa jo fremhæves, at der endnu er langt frem, før alle de nævnte Arbejder er bragt til Ende. Der vil kræves megen Offervillighed af Stat, Kommune og Private, inden det paabegyndte er helt fuldført. For at dette skal kunne lykkes, maa Interessen for og Forstaaelsen af Opgaverne ikke blot stadigt holdes vedlige, men maa være i stadig Stigen, og hertil kan historisk Samfund yde sin store Støtte.

En Udlægsforretning.

Et Blad af en Fæstebondes Historie.

Ved

Lærer *Fr. Christensen*, Kalundborg.

Rasmus Grønberg

af Kielleklinte.

Deres Kongelige Majestæts Kammerraad og Herreds-Foged i Artz og Skip-pinge Herreder. Herreds-Skriver i forbe-meldte saavel som Løve Herred. Birkedom-mer og Skriver ved Kragerup og Wedbye-Gaards Birker

Giør Witterlig:

At Aar 1792 den 25. Junii Mødte jeg paa Embeds Vegne, ved Fuldmægtig Fohlmann, i yderste Udflyt-ter-Gaard fra Kierbye hos Gaardmanden Niels Jen-sen Hummer, for at seqrestrere og arrestere hans Gods og i fornøden Fald, da at udsætte ham fra Gaarden. Alt i Følge Reqquisition af Dags Dato, fra Forvalter Thim paa Hans Excellence, Herr Geheime Raad Lerches Vegne.

Ved Forretningen var nærværende Vellbemeldte Herr Forvalter Thim og den paagjældende Niels Hum-mer; hvor da, i Overværelse af 2de tiltagne Tester,

Sognefogeden Jørgen Madsen af Rørby og Peder Hansen Udflytter af Kierbye, passeredes saaledes:

Reqvirenten fremlagde:

- 1: Requisitionen som meldt.
- 2: Niels Hummers Reversal-Fæstebrev af Dato den 30te Novemb. 1773.
- 3: Restanceliste over bemeldte Fæsters Gield til Herskabet af 25de Junii 1792. Der altsammen blev læst og paaskreven til Indmeldelse, saalydende:

1:) Requisitionen er saaledes forfattet:

Requisition!

Til Herr Kammerraad og Herredsfoged Grønberg i Kielleklinte.

Da Gaardmand Niels Jensen, Udflytter af Kierbye som i Afvigte Aaringer har paadraget sig betydelige Restancer af Kongelige Skatter, Land-Gilde og Forstrækninger, giver kiendelige Tegn til, ikke alleene at forøge hans Restance, men og at vilde forøde og ødelægge Besætning og Inventarier. Saa for at forebygge Gaardens og Besætningens viidere Ruin, skulle jeg herved paa mit høje Herskabs, Hans Exelence Herr Geheime-Raad Lerches Vegne, ærbødigt reqvirere Herr Kammer-Raad og Herreds-Foged Grønberg i Kielleklinte, behagelig at ville møde hos fornævnte Gaardmand Niels Jensen Udflytter af Kierbye, førstkommende Mandag den 25de Junii, for paa Embeds Vegne hos ham at foretage een Sequestrations- Arrest- og Udsættelses-Forretning, udi hans forefindende Eyendele, til Sikkerhed for Herskabets prioriterede Fordringer, alt til viidere lovlig Behandling. — For hvilken Forretnings Foretagelse jeg paa

mit Høje Herskabs Vegne, indestaar for alt hvad deraf kand flyde og følge.

Lerchenborg den 25de Junii 1792.

P. Thim.

Fremlagt ved Arrest-Forretningen hos Gaardfor-
sidderen Niels Hummer af Kierbye Udflytter-Gaard
den 25de Junii 1792.

Testerer

Fohlmann.

2:) Forbemeldte Reversal-Fæstebrev er saaledes
lydende:

Georg Flemming Lerche til Stamhuset Lerchen-
borg med underliggende Godser, Deres Kongelige
Majestæts Bestalter Kammer

Gjør Witterligt:

At have Stæd og Fæst, liigesom jeg og herved
stæder og fæster til Huusmand Niels Jensen fra Rør-
bye, den Gaard i Rørbye Sogn og Kierby Bye, som
Jens Nielsen Schov sidst har beboet, men formedelst
slet Huusholdning og Restances Paadragelse er fra-
kommen; — Af hvilken Gaard, som staaer for Hart-
korn Ager, og Eng 8 Tdr. 3 Skpr. 3 Fdk. $2\frac{4}{15}$ Alb.,
fornævnte Niels Jensen svarer, uden Restance, alle
Kongelige Skatter og Contributioner, som nu ere el-
ler herefter maatte paabydes, saaog Land-Gilde og
viidere Aarlig efter Jordbogen, nemlig: Byg 5 Tdr. 7
Skpr. $1\frac{3}{15}$ Fdk., Havre 1 Td. 3 Skpr. $\frac{4}{5}$ Fdk., alt
med Opbord og Penge $4\frac{1}{5}$ Skilling, Smaae-Redsel
in Natura $\frac{13}{15}$ Lam, $\frac{4}{5}$ Gaas og $1\frac{11}{15}$ Høns, eller
samme at betale efter Renterer Taxten, liigesom Her-
skabet finder for godt. Spinde-Penge $2\frac{4}{15}$ Skilling
samt Skriver-Skiepper 1 Skp. $1\frac{1}{3}$ Fdk. Byg.

Ved Gaardens Antagelse er Niels Jensen givet og accorderet følgende, nemlig:

- I. Eet Vogn Best som haver kostet 19 Rdl.
- II. Eftergivet Formandens Restance til 1ste Maii 1773.
- III. Liigeledes eftergivet ham det til Stædet i For-aaret 1773 bekomne Laane-Korn som er Ruug 1 Td. 3 Skp. Byg 17 Td. 5 Skp. og Havre 20 Tdr. — Og som Niels Jensen saaledes er given een anselig Hjælp, foruden hvad som fandtes paa Stædet, saa bliver hand saa meget mere pligtig Bygningerne at forbedre og stedse i goed og forsvarlig Stand at vedligeholde, Besætningen af alle Slags, saavelsom Sæde- og Føde-Korn, som Inventarium, altiid conservere og ved Fratrædelse eller Dødsfald i complet Stand afleveres. Avlingen lovlig Dyrker og Driver, intet deraf bortleyer eller med nogen Saaer til Halvt, forretter sit Hoverie forsvarlig i Følge Forordningen, og retter sig efter Hans Kongelige Majestæts Lov og Forordninger, samt beviiser sig hørig og lydlig imod mig som sit Herskabs, og de ham, paa mine Vegne noget haver at befale.

Saaledes bliver da denne Gaard, med ald sin rette Tilliggende, forbemeldte Niels Jensen paa Livs-Tiid overdraget i Fæste, eller saalænge hand foreskrevne efterkommer, alt under dette Fæstebrevs Forbrydelse og anden Straf.

For Indfæstning af Gaarden er Niels Jensen befriet. — Dette til Stadfæstelse under min Haand og Segl.

Astrup, den 30te November 1773.

G. F. Lerche.
(L. S.)

Liigelydende Fæstebrev haver jeg imodtaget, og tilforpligter jeg mig samme i alle Maader at holde og efterkomme.

N. I. S.
(Niels Jensens Navn)

Til Vitterlighed:
C. Hiort.   *S. Baastrup.*

Fremlagt ved Arrestforretningen hos Gaardfor-
sidderen Niels Hummer i Kierbye Udflytter Gaard
den 25. Juni 1792.

Testerer
Fohlmann.

3:) Foromrørte Restance-Liste er saaledes lydende:

Afregning

med Gaardmand Niels Jensen Hummer Udflytter fra Kierbye, over hvad hand til sit høje Herskab, Hans Exelence S. T. Hr. Geheime-Raad Lerche, bliver skyldig af Kongelige Skatter, Land-Gilde og Laane-Korn med viidere, nemlig:

- I. Restance til 1. Julii 1791 445 Rdl. 2 Mk. 11 Sk.
- II. Fra 1. Julii til undertegnede Dato:

1) Kongelige Skatter:

1791 Julii Qvartal	4 Rdl.	„	Mk. 8 ¹ / ₂ Sk.	
Oktbr.	5	„	3	„ 1 ¹ / ₂ „
1792 Januar	5	„	3	„ 1 ¹ / ₂ „
April	3	„	1	„ 10 „
Soldater Marsch				
Penge a 9 Sk. pr.				
Tønde Hartkorn	5	„	8 ¹ / ₄	„
	<hr/>			19 Rdl. 1 Mk. 13 ³ / ₄ Sk.

2) Landgilde pro 1791:

Byg 7 Tdr.	2 Skp.			
¹ / ₁₃ Fdk. à 10 Mk.	12 Rdl.	„	Mk. 8 ¹ / ₂ Sk.	
Havre 1 Td.	5			
Skp. 2 ³ / ₂₆ Fdk. à				
7 Mk.	1	„	5	„ 13 „
Land-Gilde og Smaa-				
Redsel. Penge	4	„	13	„
	<hr/>			14 „ 5 „ 2 ¹ / ₂ „

3) Laane-Korn:

Havre 2 Tdr. à 7 Mk.	2	„	2	„	„	„
	<hr/>					
	Tilsammen 481 Rdl. 5 Mk. 11 ¹ / ₄ Sk.					

Siiger: Fiire Hundrede Een og Fiiersindstjuge Rigsdaler, fem Mark, elleve og een fjerdedels Skilling.

Lerchenborg, den 25de Junii 1792.

C. Thim.

Fremlagt ved Arrestforretningen hos Gaardfor-
siddet Niels Hummer i Kierbye Udflyttergaard den
25de Junii 1792.

Testerer

Fohlmann.

Hvornæst Niels Hummer blev tilspurgt: Om han kunde paa Stedet udrede eller betale Herskabet den i Følge Restancelisten skyldigværende Summa — 481 Rdl. 5 Mk. 11¹/₄ Sk. — eller derfor stille

nøyagtig Caution? Hvortil hand svarede: At hverken kunde hand betale eller derfor stille Caution; men maatte nødes til at see sig fra Gaarden entlediget, da hand intet havde at bestride Gaardens eller og Hoveriets Drift med. — I Følge heraf blev sequestreret og arresteret følgende:

I Stuen:

1 Fyrre Bord med Skuffe under	„ Rdl. 2 Mk.	„ Sk.
1 gl. Bænk	„ — „ —	8 —
1 gl. Gaase-Bænk	„ — „ —	10 —
1 gl. Skab	„ — 2 —	„ —
1 gl. Skab	„ — „ —	12 —
1 gl. Stoel	„ — „ —	4 —
1 gl. Fyrre Sengested	„ — „ —	8 —

Derudi:

2de Smaa Hoved-Puder	„ — 1 —	„ —
1 lang, linnet, hvid do.	„ — „ —	12 —
1 hvid Vadmels-Over-Dyne	„ — 1 —	8 —
1 Blaargarns Lagen	„ — „ —	12 —
1 hvid, linnet Under Dyne	„ — 3 —	„ —
1 gl. Sengested	„ — „ —	12 —
1 Rødstribet ulden Overdyne	„ — 2 —	„ —
2 Hyllebredder	„ — „ —	4 —
1 Siebøtte	„ — „ —	2 —
1 Kakkellovn, tilhørende Kjøbmand Wol- der i Callundborg.		

I Kammeret:

1 gl. Sildetønde	„ — „ —	4 —
1 Hæspær	„ — „ —	6 —
1 Garn Vinde	„ — „ —	4 —
1 gl. Heyle	„ — „ —	2 —

I Pigekammeret:

1 Opslagen Sengested	„ — „ —	3 —
1 Dyne, 1 Lagen og 1 Hovedpude	„ — 1 —	„ —
2 Stole til et Deyetrug	„ — „ —	2 —

Lateris 4 Rdl. „ Mk. 5 Sk.

Transport 4 Rdl. „ Mk. 5 Sk.

I Steegerset:

1 Gryde	1	—	„	—	„	—
1 Brygger-Kiedel tilhører en Kiedelfliker som solgt for 12 Rdl., der endnu er ubetalt.						
1 Spand	„	—	„	—	8	—
1 Silde Ballie	„	—	„	—	4	—
1 Haand Ballie	„	—	„	—	10	—
1 Haand Qvern	„	—	1	—	8	—
1 Deye-Trug	„	—	„	—	12	—
1 gl. Korn Saal	„	—	„	—	3	—
1 Lægte Stiige	„	—	„	—	8	—

I Spiise-Kammeret:

1 gl. Halmkurv	„	—	„	—	2	—
1 Ølfierding	„	—	„	—	12	—
1 Strippe	„	—	„	—	6	—
1 Øreballie	„	—	„	—	8	—
1 Fløde-Bytte	„	—	„	—	6	—
1 Stand-Fierding	„	—	„	—	4	—

Paa Loftet:

1 gl. Kost	„	—	„	—	8	—
1 Ballie Skieppe	„	—	„	—	6	—
1 Vinter-Slæde	„	—	1	—	„	—
1 Læsmed-Træe	„	—	„	—	2	—
1 Skiere-Kiste	„	—	„	—	6	—
1 gl. Tække-Stiige	„	—	„	—	12	—
1 Rør Segl	„	—	„	—	2	—
1 Slibe-Steen og Truug	„	—	„	—	2	—
1 gl. Tiere-Kande	„	—	„	—	3	—
1 gl. Plog Øxe	„	—	„	—	6	—
1 Halv Beslagen og een Halv Træe-Vogn med Fielle						
1 Ditto med Ditto						
2 Par Høst-Hække						
1 Par Vogn Seeler og						
2 „ Plog Ditto						

Lateris 6 Rdl. 4 Mk. 15 Sk.

Transport 6 Rdl. 4 Mk. 15 Sk.

- 1 Par Hals-Kobler og Tømmer
- 1 Jern Plog med Behør
- 1 Træe Harve

Bæster:

- 1 Graa Hingst 9 Aar
- 1 Bruun Hoppe 8 Aar
- 1 Sort Hoppe i Foel 4 Aar
- 1 Sort Hæste-Plag 3 Aar
- 1 Bruun snopped Hæste-Plag 2 Aar
- 1 Sort Hæst 14 Aar
- 1 Bruun Hæste-Plag 1 Aar
- 1 Blakket Hæste-Plag 1 Aar
- 1 Gul Hæst 9 Aar

Qvæg:

1 Sort Koe, tilhører Herskabet				
1 Sort draget, tilhører Hr. Theisner				
1 Sort Studekalv	1	—	„	—
2 Faar og 2 Lam	2	—	4	—
4 Ditto, tilhører Johan Bøgger paa Hedevigsløst				
1 Griis	„	—	4	—
1 Gaas med 2 Gieslinger	„	—	2	—
2 Høns	„	—	1	—

Summa 11 Rdl. 4 Mk. 7 Sk.

Naar nu fradrages disse 11 Rdl. 4 Mk. 7 Sk. fra 481 Rdl. 5 Mk. 11 Sk. saa bliver igien til Rest 470 Rdl. 1 Mk. 4 Sk. — Niels Hummer blev tilspurgt atter: Om hand kunde betale eller om hand kunde stille Caution? Hvortil han svarede: Ney! — Paa Grund heraf blev altsaa gjordt lovlig Arrest udi foranførte Eyendele til Herskabets frie Raadighed, saavidt tilstrække kand, dog alle og enhvers bedre Ret Reserveret, og Fæsteren saaledes udsadt fra Gaarden,

dog givet Huusly i samme til viidere Overlevering til Søren Jørgensen fra Ulstrup.

Paa Tilspørgsel havde ingen viidere at erindre, altsaa blev Forretningen hermed sluttet.

Datum ut supra.

Fohlmann.

Paa Høye Herskabets Vegne

Thim.

Tester

Jørgen Madsen.

Peder Hansen.

Saaledes bliver denne Arrest og Udsættelses Forretning under min Haand og Segl, Beskreven Udstædt.

Actum Anno Die ex Loco ut supra.

R. Grønberg.

Rasmus Grønberg

af Kielleklinte.

Kongelige Majestæts Kammer-Raad og Herreds Foged i Artz og Skippinge Herreder; Herreds Skriver i forbemeldte saavel som Løve-Herred; samt Birke-Dommer og Skriver ved Kragerup- og Vedbye-Gaards Birker

Giør Witterlig:

At Aar 1792, Løverdagen den 7de Julii lod Forvalter Thim fra Lerchenborg fremstille Stævningmændene, Jørgen Madsen af Rørbye og Peder Hansen af Kierbye, som fremlagde Stævning af 25de Junii sidst, imod Gaardforsidderen Niels Jensen Hummer, Udflytter fra Kierbye, til Stadfæstelse paa een

hos ham passeret Arrest- og Udsættelses Forretning og hvilken Stævning blev imodtaget og af Stævningsmændene.

Indstævnte var efter Paaraab mødt og havde intet imod Stævningens lovlige Forkyndelse at erindre; Hvorfor Stævningsmændene blev Demitteret.

Forbemeldte Stævning er saaledes lydende:

Gaardforsidderen Niels Jensen Hummer, Udflytter af Kierbye, under Lerchenborg Gods, bliver herved med lovlig Kald og Varsel Indstævnet at møde for Artz og Skippinge Herreders Ret i Ubberup, Løverdagen den 7de Julii førstkommende for at see Documenter i Rættelagte og høre Stadfæstelses Dom paa den i Dag hos ham passerede Seqræstrations- og Arrest-Forretning, ved Rættens Middel, alt til Afbetienning under den mod ham agtende Hoved-Sag.

Lerchenborg, den 25de Junii 1792.

P. Thim.

Produceret den 7de Julii 1792.

Testerer

R. Grønberg.

Citanten gjorde hernæst Indstævnte ellers den Proposition paa Herskabets Vegne, at om han ville Aarlig betale i Afdrag imod et par Rigsdaler paa hans anselige Restance, efter hans Evne og Vilkaar, og dertil ved sin Erklæring forbinde sig, ville Herskabet viise ham den Føyelighed, i Betragtning af hans Omstændigheder, at frafalde Doms-Sagen imod ham, og saaledes efterlade den Ræt og Tvang, de ellers efter Loven tilkom imod ham.

Niels Jensen Hummer erklærede:

At vel ønskede hand at opfylde Herskabets Proposition, men, hans fattige Omstændigheder er ham i Veyen; Dersom Herskabet vil antage og nøyes med een Rigsdaler Aarlig, er hand dertil villig, ligesom hand og uden viidere Lovmaal og Tvang aftræder fra Gaarden og hans Fæste i Følge den passerede Ud-sættelses- og Arrest-Forretning. — Forvalter Thim, paa Herskabets Vegne, antoog og acqviecerede ved Niels Hummers Tilbud og Erklæring, og saaledes hævedes forestaaende Sag, og begiæredes det passerede som Tings Vidne sluttet og beskrevet meddelt, som Rættens bevilgede.

At saaledes inden Rættens passeret og tilgaaet er, derom bærer Vidne med mig efterskrevne Stokkemænd:

1. Ole Pedersen af Ubberup.
2. Anders Madsen ibd.
3. Jens Smed ibd.
4. Mads Jensen ibd.
5. Jørgen Madsen af Rørbye.
6. Søren Nielsen af Upperrup.
7. Jørgen Rasmussen ibd.
8. Jens Jacobsen af Vidskende.

Dette til ydermere Bekræftelse under min Haand og Forseyling.

Actum Anno Die ex Loco ut supra.

R. Grønberg.

Historisk Samfunds Virksomhed

i det forløbne Aar.

Ved *H. J. Hansen.*

Historisk Samfund for Holbæk Amt har i Aaret 1907 udgivet I. Bind af „Fra Holbæk Amt“. Aarskriftet er fra alle Sider bleven vel modtaget og er bleven velvillig anmeldt baade i Hovedstads- og Provinspressen.

Aarbogen er tilstillet Samfundets Medlemmer frit, samtidigt med at Medlemsbidraget (2 Kr.) er opkrævet; men for at *tiltrædende* Medlemmer, der modtager nærværende II. Bind, kan erholde alt det udkomne af Aarbøgerne, hvis de ønsker det, sættes Prisen for Aarbogen 1907 til 1 Kr. for Medlemmer. Bogladeprisen er 2 Kr. 50 Øre.

Samtidig gøres opmærksom paa, at vort Samfund har sluttet den Overenskomst med Historisk Samfund for Ribe Amt, at vore Medlemmer kan faa sidstnævnte Samfunds Aarbøger til 1 Kr. pr. Bind. Denne Overenskomst er gensidig.

* *
*

Samfundet har i Aarets Løb kun afholdt ét offentligt Møde. Dette Møde holdtes den 8. Juli paa den prægtige Samlingsplads Møllebakken ved Kalund-

borg. Her talte Dr. phil. *L. Moltesen* om Munkelivets Betydning og dets Udfoldelse og Virksomhed i Kalundborg og Omegn.

Forud for Mødet aflagde mange af Mødets Deltagere et Besøg i Kalundborg Kirke, hvor Sognepræsten, Pastor *Delbanco*, og Dr. *Moltesen* gav nogle Oplysninger om Kirkens Bygningsmaade og Historie.

Efter Mødet benyttede ligeledes en stor Del af Forsamlingen Lejligheden til at se de fremdragne Ruiner ved „Lindegaarden“ tillige med denne gamle Gaard. Hr. Arkitekt *C. M. Smidt*, Assistent ved Nationalmuseet, var velvillig kommen til Stede og holdt et kort Foredrag om de foretagne Udgravninger.

Som omtalt i Arkitekt *Smidts* Afhandling i nærværende Bind kom Historisk Samfund senere til at beskæftige sig med „Lindegaarden“, idet vor Bestyrelse sluttede sig til den i Kalundborg rejste Bevægelse for at redde „Lindegaarden“ fra Undergang. Bestyrelsen, der i den Anledning var samlet til et Møde i Holbæk den 15. September, vedtog at udsende et Opraab til Amtets Beboere om at yde Bidrag til Købet af den gamle Gaard. Men, som foran bemærket, blev dette overflødiggjort, idet Etatsraad *Bestle* og *Frue* ene paatog sig den smukke Opgave.

.

Bestyrelsen takker alle dem, der har vist Interesse for det nystiftede Samfund og støttet dets Virksomhed, særlig d'Herr. Foredragsholdere og Bidragerne til Aarbøgerne. Det er vort Haab, at Samfundet i det ny Aar maa faa sit Medlemstal fordoblet. Indmeldelse af Medlemmer modtager enhver af Bestyrelsens Medlemmer.

Efter derom indgivet Andragende i Fjor til

Kultusministeriet er der paa Finanslovsforslaget for det kommende Finansaar opført en Understøttelse til Historisk Samfund for Holbæk Amt paa 300 Kr., hvilket Beløb forhaabentlig bliver bevilget af Rigsdagen. Vi beder de høje Myndigheder modtage vor ærbødige Tak for denne Hjælp.

I dette Aar venter Historisk Samfund i en meget nær Fremtid at kunne holde et Møde i Holbæk, hvor Hr. Provst *Henry Larsen*, Skamstrup, har lovet at være den ene Taler. Der ventes desuden en Taler fra Nationalmuseet.

Men dernæst har Samfundet en anden større Plan, idet man i Anledning af, at det i Aar er Hundredaaret for Kampen ved Sjællands Odde den 22. Marts 1808, paatænker en Gang i Sommertiden at foretage en Udflugt til dette historiske Sted. Det er paatænkt at foretage Turen med Dampskib fra Nykøbing, saaledes at man altsaa kan gaa i Land nær ved selve Mindestedet for den historiske Begivenhed og derfra vandre op til Heltegraven paa Oddens Kirkegaard.

Men herom vil der selvfølgelig udgaa Meddelelse i Amtets Blade.

* *
*

Historisk Samfunds Bestyrelse bestaar efter Valget ved de i Fjor afgivne Stemmesedler af Borgmester *N. E. Hansen*, Holbæk, Redaktør *H. J. Hansen*, Holbæk, Skoleinspektør *W. D. Rasmussen*, Holbæk, Skoleforstander *J. Nylev*, Ubby, Forpagter *P. K. Holm*, Lerchenfelt, Dr. *J. S. Møller*, Kalundborg, Malermester *H. Nielsen*, Høve, Lærer *L. Andersen*, Høve, og Pastor *Gjevnøe*, Grevinge. Revisorer er Pastor *Prytz*, Vig, og Folketingsmand *P. Madsen*, Eskildstrup.

Skoleinspektør Rasmussen er bortrejst fra Egnen og saaledes fratraadt. Der vil derfor efter Vedtægterne ved de med denne Aarbog udsendte Stemmesedler være at foretage Valg af et Medlem i hans Sted tilligemed Genvalg eller Nyvalg for to andre Medlemmer, der afgaar efter Lodtrækning.

Samfundets foreløbige Vedtægter findes trykte i Aarbogens I. Bind. Men da der ved den skriftlige Afstemning i Fjor vedtoges nogle faa Ændringer, aftrykkes Vedtægterne her, saaledes som de nu er vedtagne:

§ 1.

Samfundets Formaal er at vække og nære den historiske Sans i Amtet:

- 1) Ved Udgivelse af en Aarbog,
- 2) ved at fremdrage og frede om stedlige Minder,
- 3) ved Afholdelse af Foredrag, navnlig paa historiske Steder.

§ 2.

Medlem af Samfundet er enhver, som indmelder sig til Styrelsen og betaler et aarligt Bidrag af mindst 2 Kr. eller mindst 25 Kr. en Gang for alle.

Medlemmerne modtager Aarbogen gratis.

§ 3.

Samfundet forestaas af en Bestyrelse paa 9 Medlemmer, bosiddende i Amtet. De vælges ved almindelig Stemmeferhed for 3 Aar. Hvert Aar afgaar 3, de to første Gange ved Lodtrækning. Stemmesedler udsendes med Aarbogen og maa være tilbagesendt inden 15. Marts.

Forslag fra Medlemmer til Valg, Ændringer i Vedtægterne eller lign. maa være tilsendt Bestyrelsen inden 1. Februar.

Styrelsen vælger Formand, vedtager Forretningsgangen og fordeler Arbejdet imellem sig.

§ 4.

Aarbogen udsendes inden 1. Marts. Samtidig hermed

opkræves Aarbidraget. Sammen med Aarsbogen udsendes en trykt Medlemsliste.

§ 5.

Regnskabsaaret er ligt med Kalenderaaret. Regnskabet revideres af to Revisorer, der vælges hvert Aar tilligemed Styrelsen.

Et Uddrag af Regnskabet udsendes samtidig med Aarsbogen.

Samfundets Kassebeholdning indsættes i en Sparekasse.

§ 6.

Udlaan af Samfundets Arkiv kan ske ved Henvendelse til Bestyrelsen, der kan fordre Kaution.

Tilgang af Medlemmer.

Hovedfortegnelsen findes i I. Bind.

- Andersen, P., Murer, Svinninge.
— Niels, Gdr., Stenstrup pr. Højby.
— Fr., Byraadsmedlem, Journalist, Kalundborg.
— P., Gdr., Asnæs.
— Apotheker, Asnæs.
— Pastor, Raklev.
- Born, Frk., Kalundborg.
Christiansen, Sognepræst, Højby.
Colding, P., Konsul, Kalundborg.
Christensen, P. A., Murermester, Kalundborg.
Clausen, Joh., Proprietær, Stubberupholm pr. Faarevejle.
Christensen, Lærer, Aarby, Kalundborg.
Delbanco, Præst, Kalundborg.
Deschler, Justitsraad, Kalundborg.
Elmer, Proprietær, Lille Frydendal.
Eriksen, Rasmus, Gdr., Næsgaard pr. Asnæs.
— Tømremester, Asnæs.
- Frandsen, Fr., Gmd., Havrebjerg.
— F., Gmd., Tjørnelunde, Høng.
- Frigast, Sygehuslæge, Kalundborg.
Fritz, Alfrida, Frk., Kalundborg.
Gram, Købmand, Sæby pr. Høng.
Grodal, L. P., Maskinfabriken, Høng.
Hansen, Lars, Gmd., Tudse, Maarsø.
— P. Th., Købmand, Kalundborg.
— R., Lærer, Kalundborg.
— N., Proprietær, Risegaard, Faarevejle.

- Hansen, Chr., cand. theol., V. Vedsted.
 — Marie, Lærerinde, Kaastrup, Kalundborg.
 Hennings, Tandlæge, Kalundborg.
 Holmegaard, A., Gaardbestyrer, Gislinge.
 Høy, Teodora, Enkefrue, Kalundborg.
 Jensen, S. P., Prokurist, Kalundborg.
 — N., Tudse, Maarsø.
 — Jens Kr., Gdr., Thorslunde, Svinninge.
 — Chr. F., Købmand, Jyderup.
 — J., Købmand, Jyderup.
 — Jens R., Bmd., Høve, Asnæs.
 — C. A., mag. art., Museumsassistent, København.
 — F. L., Lærer, Kalundborg.
 — Vejassistent, Regstrup.
 — Brygger, Mullerup, Slagelse.
 Jacobsen, Jacob, Gmd., Havrebjerg.
 Jørgensen, A., Højskoleforstander, Høng.
 — Katrine, Lærerinde, Ubberup, Kalundborg.
 Kalundborg Folkebogsamling, Kalundborg.
 Kirkeskov, Lærer, Romperup, Snertinge.
 Kjeld, Tømrer, Trønninge.
 Krabbe, Herredsfoged, Folketingsmand, Kjellerup.
 — Mejerist, Asnæs gl. Mejeri, Asnæs.
 Kristensen, Hans H., Asnæs Møllegaard, Asnæs.
 Kristoffersen, A. S., Kjelleklinte, Jerslev.
 — Lars, Uddeler, Grevinge.
 Larsen, And., Gmd., Trønninge.
 — P., Gdr., Lumbsaas, Højby.
 — Ingemann, Ungkarl, (Gmd. Lars Larsen, Igelsø).
 — P. Chr., Bjørnstrup, Kalundborg.
 Landsarkivet for Fyns Stift (Hempelske Bogh., Odense).
 Lerche, Baron, Birkindegaard.
 Lindbæk, Højskoleforstander, Ubberup, Kalundborg.
 Lundgaard, C., Ubby, Jerslev.
 Madsen, Søren, Sognefoged, Svendstrup, Kalundborg.
 — H. P., Papirhandler, Asnæs.
 — Karl, Skomager, Høve pr. Asnæs.
 — Karl, Gartner Høve pr. Asnæs.
 — Lærer, Tømmerup, Kalundborg.
 Møller, Skovrider, Tornved, Jyderup.

- Nielsen, Mejerist, Asnæs ny Mejeri, Asnæs.
 — Hilarius, Lærer, Buerup, Jyderup.
 — P., Enke, Gmd., Abildøre, Nykøbing Sj.,
 — L., Gdr., Abildøre, Nykøbing Sj.
 • — N. C., Købmand, Holbæk.
- Olsen, Aug., Elmegade, Kalundborg.
 — Hans, Murerformand, Skibbrogade, Kalundborg.
- Petersen, C. D., Købmand, Svinninge.
 — Jørgen, Landbrugselev (Gislinge), f. T. Høng Land-
 brugsskole.
 — Dyrlæge, Torbenfelt, Mørkøv.
 — Lorentz, Købmand, Kalundborg.
 — N., Tømrmester, Ordrup pr. Merløse.
 — Gartner, Lerchenborg, Kalundborg.
- Rasmussen, Fr., Fabrikant, Høng.
 — Lærer, Asminderup.
 — Dyrlæge, Ubby, Jerslev.
- Resen, Kobbersmed, Kalundborg.
- Richter, Sognepræst, Vejen.
- Rigsarkivet (Rigsarkivar Secher), København.
- Skov, Mejeribestyrer, Rerslev, Ruds Vedby.
- Skriver, Lærer, Højby.
- Stricker, Borgmester, Kalundborg.
- Steincke, Skoleinspektør, Nykøbing.
- Spange, H., Uddeler, Vig.
- Sørensen, Joh., Skomager, Udby, Holbæk.
 — Vald., Murermester, Kalundborg.
 — Harald, Ubby Mark, Jerslev.
 — P., Gdr., Tømmerup, Kalundborg.
- Thomassen, Frk., Blindesholm, Refsnæs.
- Wissing, Dyrlæge, Kalundborg.
- Wunch, Frk., Blindesholm, Refsnæs.
- Øhlenslæger, Apotheker, Kalundborg.
 Livsvarigt Medlem er Lærer M. J. Mathiassen, Mullerup.

Medlemslisten er sluttet d. 31. Decbr. 1907.

Mulige Fejl bedes undskyldt. Meddelelser om saadanne
 modtages med Tak.

Regnskabsoversigt for 1907.

Indtægt:

269 Medlemmer à 2 Kr. . .	538 Kr. 00 Øre.
Et Medlem en Gang for alle	25 — 00 —
Et Medlem (Ribe Amt) . .	1 — 00 —
Indkommen ved Møder . .	19 — 40 —
Restskyld paa Aarbogen . .	146 — 45 —

729 Kr. 85 Øre.

Udgift:

Aarbogen	473 Kr. 25 Øre.
Tryksager	31 — 25 —
Annoncer	49 — 00 —
Møder	52 — 00 —
Til den gl. Asnæs-Forening	50 — 00 —
Porto, Ekspedition m. m. .	62 — 35 —
Restance	12 — 00 —

729 Kr. 85 Øre.

